

Quityi nu nguscua San Mateo ñi'ya ngua cha' ji'i Jesús

Jyo'o cusu' ji'i Jesucristo

¹ Nde nscua na' qui'i ti cha' ji'i lcaa ñati nu ngua jyo'o cusu' ji'i Jesucristo, cha' ñati tya'a ji'i jyo'o David laca yu, lo'o jua'a ñati tya'a ji'i jyo'o Abraham laca yu, masi tyijyu' ti.

² Jyo'o Abraham bi' ngua sti Isaac;
li' jyo'o Isaac bi' ngua sti Jacob;
li' jyo'o Jacob bi' ngua sti Judá lo'o ca ta'a tya'a ngula yu;

³ li' jyo'o Judá bi' ngua sti Fares lo'o Zara, lo'o Tamar ngua naa xtya'a ngu' bi'.

Li' jyo'o Fares bi' ngua sti Esrom;
li' jyo'o Esrom bi' ngua sti Aram;

⁴ li' jyo'o Aram bi' ngua sti Aminadab;
li' jyo'o Aminadab bi' ngua sti Naasón;

li' jyo'o Naasón bi' ngua sti Salmón;

⁵ li' jyo'o Salmón bi' ngua sti Booz, lo'o Rahab ngua naa xtya'a Booz bi'.

Li' jyo'o Booz bi' ngua sti Obed, lo'o Rut ngua naa xtya'a Obed bi'.

Li' jyo'o Obed bi' ngua sti Isaí;

⁶ li' jyo'o Isaí bi' ngua sti rey David;

li' jyo'o rey David ngua sti Salomón, lo'o xtya'a Salomón bi' ngua nu cuna'a nu ngua clyo'o jyo'o Urías clyo.

⁷ Lo'o li' jyo'o Salomón bi' ngua sti Roboam;

li' jyo'o Roboam bi' ngua sti Abías;

li' jyo'o Abías bi' ngua sti Asa;
 8 li' jyo'o Asa bi' ngua sti Josafat;
 li' jyo'o Josafat bi' ngua sti Joram;
 li' jyo'o Joram bi' ngua sti Uzías;
 9 li' jyo'o Uzías bi' ngua sti Jotam;
 li' jyo'o Jotam bi' ngua sti Acaz;
 li' jyo'o Acaz bi' ngua sti Ezequías;
 10 li' jyo'o Ezequías bi' ngua sti Manasés;
 li' jyo'o Manasés bi' ngua sti Amón;
 li' jyo'o Amón bi' ngua sti Josías;
 11 li' jyo'o Josías bi' ngua sti Jeconías lo'o tya'a ngula
 yu.

Tyempo bi' ndyaa lo'o ngu' Babilonia ji'ḡ ngu' Is-
 rael ca quichḡ tyi ngu' ca tyijyu', ne' chcuḡ ji'ḡ ngu'
 Babilonia ndyaa quiña'a tsa ngu' Israel bi' li'.

12 Ca tyijyu' bi' ngula Salatiel sñi' jyo'o Jeconías bi';
 li' jyo'o Salatiel bi' ngua sti Zorobabel;

13 li' jyo'o Zorobabel bi' ngua sti Abiud;
 li' jyo'o Abiud bi' ngua sti Eliaquim;

li' jyo'o Eliaquim bi' ngua sti Azor;
 14 li' jyo'o Azor bi' ngua sti Sadoc;

li' jyo'o Sadoc bi' ngua sti Aquim;
 li' jyo'o Aquim bi' ngua sti Eliud;

15 li' jyo'o Eliud bi' ngua sti Eleazar;
 li' jyo'o Eleazar bi' ngua sti Matán;

li' jyo'o Matán bi' ngua sti Jacob.

16 Lo'o li' sñi' jyo'o Jacob bi' ngua José nu ngua
 clyo'o María xtya'a Jesús,
 lo'o jua'a Cristo naa Jesús bi'.

17 Jua'a naa jyo'o ngu' cusu' bi', tii jlyacua tya'a
 ba'a ngu' lo'o ngutu'ú Abraham ña'a cuayá' nu
 ngula jyo'o David. La cui' jua'a tya tii jlyacua tya'a
 ba'a ngu' lo'o ngutu'ú jyo'o David, ña'a cuayá' nu

ndyaa lo'o ngu' xa' tsu' ji'i ngu' Israel ca quichi tyi ngu', nu lo'o ngusu'ba ngu' ji'i ngu' Israel ne' chcuá ca quichi Babilonia tyijyu'. Lo'o la cui' jua'a tya tii jlyacua tya'a ba'a ngu', li' ngula nu laca Cristo.

Ñi'ya ngua lo'o ngula Jesucristo

¹⁸ Nde nscua na' ñi'ya ngua lo'o ngula Jesucristo. Cua ngüiñi cha' ji'i María bi', cha' caja clyo'o lo'o nu José sñi' Jacob bi'. Bilya tyalaa María slo José nu lo'o ngua cuayá' ti' nu María bi', cha' cua ntsu'u sñi'; cña ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi ngua bi', cha' ngua tana María bi'.

¹⁹ Pana nu José bi' ni, tya'na ti' yu ji'i María, tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ña'a yu ji'i. Lo'o cua ndyuna yu cha' bi', ná nti' yu ta yu cha' tyuju'u ti' ji'i Mariá, masi nga'aa caja clyo'o yu lo'o xqui'ya sñi', ngua ti' yu; tye cha' jua'a ti' ngua ti' yu, cha' ná nti' yu sta yu qui'ya ji'i ca toni'i cña.

²⁰ Laja lo'o nclyacua ti' yu ni cha' laca ngua jua'a, li' ndu'u tucua sca xcá ji'i ycui' Ndyosi slo yu laja xcalá yu. Nhcui' xcá bi' lo'o yu li':

—José —nacui' xcá ji'i yu—, ñati' tya'a ji'i jyo'o David laca nu'u —nacui'—. Ná cutsii nu'u caja clyo'o lo'o Mariá, cha' caa cho' toni'i jinu'u. Si'i na cuxi ngua'ni María bi' tsiya' ti; cña nu ngua'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi laca cha' ntsu'u sñi' Mariá juani.

²¹ Lo'o cala sñi' nu cuna'a bi', cubi' qui'yu caca nu bi'. Lo'o xcua xtañi cubi' bi' li', bi' ca naa Jesús. Lo'o nu Jesús bi' ni, bi' laca nu cua'ni lyaá ji'i ñati' nu ntsu'u cha' ji'i lo'o ycui' Ni, cha' clyaá ngu' ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'.

²² Lo'o jua'a ngua cha' bi', cha' nu cua nhcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' sa'ni cha' jua'a caca.

Tyempo sa'ni nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycu' Ndyosi cha' bi' lo quityi. Ndi'ya nguscua ngu':

²³ Caca tana sca nu cuna'a nu ntucua ycu' ti, lo'o li' qui'yu caca sñi';

Emanuel ñacui ngu' ji'i cubi' bi'.

Jua'a nscua lo quityi, bi' cha' jua'a ngua ji'i María li'. Nu nchcui' ngu' Emanuel ni, ndi'ya nti' ñacui cha' bi': Ndi'i ycu' Ndyosi lo'o na.

²⁴ Lo'o li' ngue ti' José, ndu'u yu ndyaa yu slo María cha' caja clyo'o yu lo'o, ñi'ya nu nacui xca ji'i ycu' Ndyosi ji'i yu. Li' ñaa lo'o yu ji'i ca toni'i ji'i yu,

²⁵ pana ná ngujua' yu lo'o ña'a cuayá' nu cua ngula sñi'. Lo'o cua ngula cubi', li' ngua naa Jesús.

2

Lo'o ndyalaa ngu' tii

¹ La cui' tyempo lo'o ngula Jesús nde quichi Belén, sca nu cusu' nu naa Herodes ngua loo ji'i nasiyu bi'. Ca loyuu su cuentya Judea, ca bi' ndi'i quichi Belén bi'. Lo'o li' ndyalaa xi ngu' tii nde Judea bi'; ngutu'u ngu' tii bi' xa' quichi nde su ntyucua cuichaa, lo'o li' ndyalaa ngu' quichi Jerusalén. Nchcui' ngu' tii bi' lo'o ngu' nu ndyacua tya'a lo'o ngu' tyucui:

² —¿Macala ndi'i cubi' nu ngula tsubi' ti bi'? —nacui ngu'—. Rey ji'i cu'ma ngu' judío laca cubi' bi' —nacui ngu'—. Cua na'a ya cuii cucui nu ndacui cua cuentya ji'i cubi' bi', bi' cha' ndyalaa ya ca nde cha' cua'ni tlyu ya ji'i cubi' bi' juani.

³ Lo'o nu rey Herodes ni, ndyutsii tsa yu lo'o ndyuna yu cha' nu nchcui' ngu' tii bi', cha' cua'ni

tlyu ngu' ji'i chaca rey. Lo'o jua'a lcaa ngu' quichi Jerusalén ndyutsii tsa ngu' ñi'ya cua'ni rey Herodes.

⁴ Li' ngusi'ya rey Herodes bi' ji'i lcaa sti jo'ó nu laca loo, lo'o jua'a ji'i mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa cha' caa ngu' slo. Nchcuane nu rey bi' ji'i ngu' li':

—¿Ha ná jlo ti' mā macala nhcui' quityi cha' cala Cristo? —nacuī rey ji'i ngu'.

⁵ —Cala bi' nde quichi Belén loyuu su cuentya Judea re —nacuī ngu' ji'i—. Ndi'ya nacui' quityi ji'i ycuī' Ndyosi:

⁶ Quichi sube ti laca Belén nu ntsu'u loyuu su cuentya Judea, nacui' ycuī' Ni.

Pana quichi tyi sca ngu' tlyu tsa caca, masi quichi sube laca juani, nacui' Ni.

Caca nu qui'yu tlyu bi' loo,
lo'o jua'a ña'asii yu ji'i ngu' Israel 'na.
Jua'a nscua lo quityi bi'.

⁷ Lo'o cua ndyuna rey Herodes cha' bi', li' cuaana ti ngusi'ya yu ji'i nu ngu' tii bi', cha' caa ngu' slo cha' ta yu sca cha' lo'o ngu'. Li' nchcuane rey bi' ji'i ngu' ni jacua' na'a ngu' cha' ndyu'u tucua cuii cucui bi' nde cua.

⁸ Lo'o ndacha' ngu' ji'i, li' nhcui' rey lo'o ngu' cha' tsa ngu' nde quichi Belén.

—Yaa clya mā —nacuī rey ji'i ngu' tii bi'—, clyana mā ma ntucua tyi cubi' bi' —nacuī—. Lo'o si quije ji'i mā, li' xtyuu mā slo na' chaca quiya' cha' caca cuayá' ti' na' macala ntsiya cubi' bi'. Lo'o na' tsa'a cua'ni tlyu na' ji'i cubi' bi' ntā'.

⁹ Lo'o li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nu lo'o ndyuna ngu' cha' nu nhcui' rey lo'o ngu'. Chaca quiya'

na'a ngu' cuii bi' laja lo'o ndyaa ngu' tyucuii cha' tsa'a ngu' ca quichi Belén, la cui' cuii cucui nu na'a ngu' clyo ca su ntyucua cuichaa. Lo'o ngulu'u cuii ji'i ngu' macala nscua ni'i su ndi'i cubi', ndyatu cuii su ntucua ni'i bi'.

¹⁰ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' cuii bi' chaca quiya'.

¹¹ Li' ndyatí ngu' ni'i bi', na'a ngu' ji'i cubi' lo'o ji'i María xtya'a cubi'. Hora ti ndyatu sti' ngu' tii bi' slo cubi' cha' cua'ni tlyu ngu' ji'i. Lo'o li' ngusatí ngu' yu'ba ji'i ngu' cha' ta ngu' msta ji'i cubi' bi'; nda ngu' oro ji'i cubi' bi', nda ngu' yana jo'ó nu quiña'a tsa nga'a, lo'o jua'a nda ngu' mirra ji'i cubi' bi'. (Jua'a naa sca taná yaca nu tyixi xtyi'i.)

¹² Nu lo'o ndyaa ngu' caja' ngu', li' nchcui' xcalá ngu'; nchcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' laja xcalá cha' nga'aa tsa'a ngu' slo rey Herodes bi', cha' cuiñi tsa yu. Bi' cha' ngusñi ngu' xa' tyucuii cha' xtyuu ngu' tyaa ngu' quichi tyi ngu' chaca quiya'.

Ngusna lo'o José ji'i María nde Egipto

¹³ Nu lo'o cua ndu'u ngu' tii ndyaa ngu' quichi tyi ngu', li' nchcui' xcalá José. Ndyu'u tucua sca xca ji'i ycui' Ndyosi slo yu laja xcalá, nchcui' lo'o yu li':

—Que ti' nu'u —nacuí xca ji'i José—. Tyatu nu'u, xna clya nu'u —nacuí—, tsa'a lo'o nu'u ji'i xtya'a cubi' tyijyu' nde loyuu su cuentya Egipto. Tyi'i mā cajua ña'a cuayá' nu cacha' hī cha' tso'o tyaa mā nde nasiyu re chaca quiya'. Tyaala tsa rey Herodes bi'; cua caa ti yu quichi re cha' clyana ji'i cubi', cha' cujuu ji'i cubi' nti' yu.

14 Hora ti ngue ti' José, li' ndyaa lo'o ji'i cubi' lo'o ji'i xtya'a cubi' masi tya talya; ndyaa ngu' nde Egipto li'.

15 Lo'o li' ndyanu ngu' ca bi' ña'a cuayá' nu cua ngujui Herodes, rey nu tyaala bi'. La cui' cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycuí' Ndyosi cua sa'ni la lo'o nchcui' ndi'ya: “Xi'ya na' ji'i Sñi' na' cha' tyu'u ca loyuu su cuentya Egipto, cha' xtyuu yu tya yu quichí tyi yu”, nacuí ycuí' Ndyosi nu Xu'na na. Bi' cha' jua'a ngua ji'i ngu' tya li', cha' ndyalaa ngu' nde Egipto.

Ndyujui Herodes ji'i cubi' ji'i ngu'

16 Lo'o nu rey Herodes bi' ni, ñasi' tsa yu lo'o ngua tii yu cha' nga'aa ñaa nu ngu' tii bi' slo. Li' ngulo rey bi' cña ji'i msu, cha' tsa'a ngu' cujuui ngu' ji'i lcaa cubi' qui'yu nu ntsu'u quichí Belén, lcaa cubi' nu bilya tye sna yija ji'i; lo'o jua'a cujuui ngu' ji'i lcaa cubi' qui'yu nu ntsu'u quichí sube cacua ti. Cua jlo ti' rey cha' nu cubi' bi' bilya tye sna yija, cha' jua'a nchcui' ngu' tii bi' xqui'ya cuii cucuí nu cua na'a ngu'.

17 La cui' cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' Jeremías nu ngua tu'ba ji'i ycuí' Ndyosi nu ngua sa'ni la. Ndi'ya nacuí:

18 Lye tsa nda xtyi'i ñati' nde quichí Ramá;
nxi'ya ngu', ndyunaa tsa ngu', cha' ngujui sñi'
Raquel.

Nxi'ya tsa nu cuna'a bi', cha' cua ngujui sñi'.

Ni sca ñati' ná ngua ji'i xaala' tyiquee nu cuna'a bi',
cha' nga'aa lu'ú sñi'.

Jua'a cha' nscua lo quityi, masi bilya caca cha' bi' lo'o tya lu'ú jyo'o cusu' nu nguscua cha' bi'. Bi' cha'

jua'a ngua ji'i ngu' Belén, ngusi'ya tsa ngu' cha' ngujuii sñi' ngu'.

¹⁹ Ca tiya' la li' ngujuii rey Herodes bi', lo'o li' ndu'u tucua sca xca ji'i ycuí' Ndyosi slo José laja xcalá ti yu, cha' tya ndi'i José ca loyuu su cuentya Egipto:

²⁰ —Que ti' nu'u —nacui xca ji'i yu—, tyatu clya nu'u, tyaa lo'o nu'u ji'i nu piti lo'o ji'i xtya'a yu nde nasiyu Israel chaca quiya' —nacui—, cha' cua ngujuii ngu' tyaala nu ngua ti' cujuui ji'i cubi' cua tya tsubi' la.

²¹ Lo'o li' ndyatu José, ndyaa lo'o ji'i nu piti lo'o ji'i xtya'a nu piti, ñaa ngu' nde nasiyu Israel chaca quiya'.

²² Lo'o li' ndyuna yu cha' sñi' jyo'o Herodes laca loo nde Judea, la cui' sñi' yu nu naa Arquelao laca bi'; ndyutsii xi José xqui'ya cha' bi'. Li' xa' nchcui' xcalá yu ñi'ya cua'ni yu, bi' cha' ndyaa ngu' nde loyuu su naa Galilea li'.

²³ Ca bi' ndyalaa ngu' quichi Nazaret cha' tyi'i ngu'. La cui' cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycuí' Ndyosi nu ngua sa'ni lo'o nchcui' ngu' ndi'ya: ngu' Nazaret cua'ni ngu' ji'i nu bi'. Jua'a nchcui' jyo'o cusu' bi' cua sa'ni, bi' cha' jua'a ndu'ni ngu' ji'i Jesús juani.

3

Nda Juan cuii lo'o ngu' ne' quixi' su ná ndi'i ñati

¹ Lo'o ngua tyempo, li' nguxana Juan nda yu cuii lo'o ngu' nu ndya'a slo yu su ndi'i yu ycuí' ti yu ne' quixi'; ntyucuatya yu ji'i ngu' li'. La cui' loyuu su

cuentya Judea ndi'i yu; pana btyi tsa yuu su ndi'i Juan, ndi'i tsa quee, lo'o ná ndi'i xa' ñati cajua.

² —Ca tyuju'u ti' cu'ma —nacui Juan ji'i ngu'—, xtyanu ma ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni ma —nacui—. Cua xana ti cha' caca ycu' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati chalyuu.

³ Lo'o nu Juan ni, laca yu la cui' ñati nu nchcui' jyo'o cusu' Isaías ji'i sa'ni, cha' jyo'o cusu' bi' ngua tu'ba ji'i ycu' Ndyosi. Ndi'ya nscua lo quityi bi':

Cuii xi'ya sca ñati ne' quixi':

“Xaala clya ma sca tyucuii su caa ycu' nu Xu'na na;

xquiñi tso'o ma tyucuii su tyeje tacui ycu'”, ñacui ñati bi'.

Jua'a nguscua jyo'o cusu' cuentya ji'i ñati bi', lo'o Juan laca ñati bi'.

⁴ Lo'o nu Juan bi' ni, lacu' yu sca late' quicha' camello, lo'o jua'a ndyaaca' juata sii' yu; ndacu yu tscu' lo'o cuiña' cuityu.

⁵ Lo'o li' ndyu'u ti'i quiña'a ñati slo yu; ñaa ngu' quichi Jerusalén slo yu, lo'o jua'a ñaa ngu' lcaa quichi sube ti nu ndi'i loyuu su cuentya Judea bi' slo yu, lo'o ngu' nu ntsu'u cacua ti to' sta'a Jordán, ñaa ngu' slo yu.

⁶ Li' ntyucuatya Juan ji'i ngu' nu ndya'a slo yu nde lo hitya Jordán, ntyucuatya yu ji'i lcaa ngu' nu nchcui' cha' ngua tyuju'u ti' ngu' ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni ngu'.

⁷ Lo'o ngua sca tsá na'a Juan ji'i tyuu tya'a ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo; tacati tsa ndu'ni ycu' ngu' ngua ti' ngu', lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu' ji'i tya'a ngu'. Lo'o xi ngu' bi' liyya ngu' cha' tyucuatya Juan ji'i ngu', pana ná ndiya ti' Juan jua'a.

—Ñi'ya nti' cuaña tyaala, jua'a nti' cu'ma —nacui Juan ji'i ngu' bi'—. ¿Ha cua nchcutsii ngu' ji'i ma lacua? ¿Ha juani ndube ti' ma cha' ca ñasi' tsa ycui' Ndyosi lo'o xcube' Ni ji'i ma nu lo'o tye chalyuu? —nacui yu—.

⁸ Tso'o lacua, culu'u ma ji'i ya si chañi cha' cua ngulochu' ma ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ma.

⁹ Ná culacua ti' ma cha' caca tso'o ji'i ma slo ycui' Ndyosi si xcui' ndyi'u ti' ma ji'i jyo'o cusu' ji'i ma, nu cusu' Abraham bi'. Ná talo ycui' Ni ji'i cha' cuxi nu ndu'ni ma tsiya' ti, masi ñati tya'a ji'i jyo'o Abraham laca ma, nchcui' ma. Na cuiñi ma. Si nti' ycui' Ndyosi, taca ji'i Ni cuiña Ni ji'i ñati tya'a ji'i jyo'o Abraham, masi lo'o quee to' sta'a re, taca ji'i Ni si nti' Ni. Nga'aa taquiya' Ni ji'i cu'ma li'.

¹⁰ Ñi'ya ndu sca ñati lo'o hacha ji'i cha' clyaja lo yaca si'yu ji'i yu, jua'a nti' ycui' Ndyosi; si'yu yu bi' ji'i lcaa yaca nu ná nda si'yu tso'o cha' tyaqui lo quii', lo'o jua'a xcube' Ni ji'i ñati nu ná ntaja'a xtyanu qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'.

¹¹ Lo'o na' ni, ntyucuatya na' ji'i ma lo'o hitya, si chañi cha' cua ngua tyuju'u ti' ma ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ma; pana cua caa ti sca ñati nu tso'o la que na'. Lo'o na', cua'ni tlyu na' ji'i ñati bi'; tso'o tsa caca tyiquee na', masi caña nu ntsu'u quiya' ñati bi' culo na'. Lo'o nu ñati bi' ni, ná tyucuatya yu ji'i ngu' lo'o hitya ti; pana cua'ni yu cha' tyanu Xtyi'i ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu' nu lo'o tyucuatya yu ji'i ngu', lo'o li' subii Ni ji'i ngu' lo'o xee ji'i Ni cha' caca lubii ne' cresiya ji'i ngu'.

¹² Ñi'ya ndu'ni xu'na ltya, jua'a cua'ni Ni; ñi'ya ndyu'u co'o yu nscua', pana ndaqui yu cualya' lo'o

nguti, jua'a sa'be tya'a Ni ji'i ñati, lo'o li' su'ba Ni ji'i ñati cuxi cha' tyaqui ngu' lo quii' su nga'aa tye cha' tyaqui.

Jua'a ngulu'u Juan ji'i ñati nu ndya'a slo.

Ntyucuatya Juan ji'i Jesús

¹³ Tyempo bi' lo'o nga'a Juan to' sta'a Jordán, ndu'u Jesús nde loyuu su cuentya Galilea liya ca slo Juan, cha' lo'o ngua ti' Jesús cha' tyucuatya Juan ji'i.

¹⁴ Lo'o li' ngua ti' Juan cua'a yu ji'i Jesús.

—Ná tso'o tyucuatya na' jinu'u —nacu Juan ji'i—. Tso'o la tyucuatya ycu' nu'u jna'.

¹⁵ Li' nchcui' Jesús lo'o yu:

—Tso'o tyucuatya nu'u jna' juani —nacu Jesús ji'i Juan—, cha' jua'a tso'o si cua'ni na lcaa cña nu nti' ycu' Ndyosi cha' cua'ni na.

Lo'o ndyuna Juan cha' nu nchcui' Jesús lo'o, ntyucuatya yu ji'i Jesús li'.

¹⁶ Lo'o cua ngua cha' bi', ndu'u Jesús lo hitya, li' cua ndyaala tyucui nde cua. Lo'o li' na'a Jesús cha' ngua'ya Xtyi'i ycu' Ndyosi lo; ñi'ya nda'ya sca tyupe' lo yuu, jua'a ngua'ya Xtyi'i ycu' Ni lo Jesús.

¹⁷ Li' nguañi nchcui' ycu' Ndyosi ca su ntucua Ni nde cua. Ndi'ya nacu Ni:

—Nu nde laca Sñi' na' —nacu Ni—. Tyaca'a tsa yu 'na, cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji' yu.

4

Nchcui' cuayá' xu'na cuiñaja lo'o Jesús

¹ Lo'o li' ndyaa lo'o Xtyi'i ycu' Ndyosi ji'i Jesús ca ne' quixi' su btyi tsa yuu, su ná ndi'i ñati, cha'

tyacua tya'a yu lo'o nu xu'na cuiñaja cajua. Ngua ti' nu bi' tyijiloo ji'i Jesús.

² Lo'o li' tu'ba ts̄a tu'ba talya ná ndyacu Jesús tsiya' ti, ntyute' tsa yu li'.

³ Lo'o li' ndyu'u tucua nu xu'na cuiñaja bi', cha' chcu' cuayá' lo'o Jesús:

—Si chañi cha' nu'ṽ laca nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi —nacu' nu xña'a bi' ji'i Jesús—, xñi nu'ṽ sca quee re lacua, cha' jua'a cuiñá nu'ṽ xlyá lo'o quee re cha' cacu na.

⁴ Lo'o li' nguxacu' Jesús cha' ji'i:

—Cua nscua sca cha' lo quityi ji'i ycu' Ndyosi —nacu' Jesús ji'i—. Ndi'ya nchcu' cha' bi': “Si'i na cu'ú ñat̄ chalyuu lo'o cacu ngu' tyaja ti, masi lo'o cuna ngu' leaa cha' nu nchcu' ycu' Ndyosi, li' chañi cha' tyu'ú ngu'”. Jua'a nscua lo quityi.

⁵ Lo'o li' ndyaa lo'o nu xu'na cuiñaja ji'i Jesús nde quich̄i Jerusalén, su tyaca'a tsa ji'i ycu' Ndyosi; ca hique laa tonu ji'i quich̄i bi' ndyaa ngu', cūa tsa ntucua ngu' li'.

⁶ —¿Ha chañi cha' nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi laca nu'ṽ? —nacu' nu xña'a ji'i Jesús—. Tso'o si tyú nu'ṽ ca lo yuu lacua, cha' cua nscua sca cha' lo quityi ji'i ycu' Ndyosi ndi'ya:

Culo ycu' Ndyosi cña ji'i xca ji'i Ni cha' ña'asī ngu' jinu'ṽ, nacu' quityi.

Lo'o jua'a nscua chaca cha':

Lo'o ya' ti xca ji'i Ni xatu ngu' jinu'ṽ,

cha' ná ca quicha quiya' nu'ṽ su tyú nu'ṽ chu' quee.

Jua'a nscua lo quityi —nacu' nu xña'a.

⁷ Li' nguxacu' Jesús cha' ji'i nu xña'a bi':

—Pana ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i ycuí' Ndyosi: “Ná chcuí' cuayá' ma lo'o ycuí' Ndyosi nu Xu'na ma”, nacuí quityi.

⁸ Lo'o ndye nchcuí' ngu', xa' ndyaa lo'o nu xu'na cuiñaja ji'i Jesús nde sca lo xlya ca'ya nu cua tsa. Li' ngulu'u nu xña'a bi' lcaa nasiyu tyucuí ña'a chalyuu ji'i Jesús, cha' tso'o tsa ña'a chalyuu bi'.

⁹ Lo'o li' nchcuí' cuayá' nu xña'a bi' lo'o Jesús chaca quiya':

—Ta na' chacuayá' caca nu'u loo ji'i lcaa chalyuu nu ña'a nu'u ca ndacua —nacuí nu xña'a ji'i Jesús—, sca ti si tyu sti' nu'u loo na', si cua'ni tlyu nu'u jna', li' caca nu'u loo.

¹⁰ Li' nguxacuí Jesús cha' ji'i nu xña'a bi':

—Tyaatsu' nu'u slo na', Satanás —nacuí Jesús—. Yaa clya nu'u. Cua nscua sca cha' lo quityi ji'i ycuí' Ndyosi ndi'ya: “Sca ti ji'i ycuí' Ndyosi nu Xu'na ma cua'ni tlyu ma ji'i, sca ti cha' ji'i ycuí' Ni nga'a cha' taquiya' ma ji'i nde chalyuu”, nacuí quityi.

¹¹ Li' ndu'u xu'na cuiñaja ndyaa. Li' ndu'u tucua xca ji'i ycuí' Ndyosi cha' xtyucua ngu' ji'i Jesús, cha' ta ngu' xi juersa ji'i yu.

Nguxana Jesús ndyu'ni cña ji'i ycuí' Ndyosi nde loyuu su cuentya Galilea

¹² Ca tiya' la ndu'u Jesús ndyaa, cha' ndyuna yu cha' cua ntejeya' ngu' ji'i Juan, ndyaa lo'o ngu' ji'i yu ne' chcuá. Li' nguxtyuu Jesús chaca quiya' nde quichi Nazaret, nde loyuu su cuentya Galilea.

¹³ Pana ná ndyanu yu nde Nazaret; nguxcutsa'a yu su ndi'i yu, ndyaa yu ca quichi Capernaum to' tayu'. Nscua quichi bi' loyuu su ndu'ni ngu' sa'ni

cha' su cuentya Zabulón lo'o su cuentya Neftalí laca bi'.

¹⁴ La cui' ti cha' bi' cua nhcui' jyo'o Isaías nu ngua tu'ba ji' y cui' Ndyosi cua sa'ni la. Ndi'ya nacui':

¹⁵ Ntsu'u loyuu su cuentya Zabulón lo'o su cuentya Neftalí ca chaca tsu' sta'a Jordán.

Tyeje tacui na loyuu bi', li' tyalaa na to' tyujo'o, cha' loyuu bi' laca Galilea su ndi'i ñati nu si'i ngu' judío laca.

¹⁶ Cua ngujui'i sca xee tlyu slo ngu' nu ndi'i su talya ña'a;

juani cua nguxee ji'i ngu', cua caja ti chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi',

masi cua tye ti chalyuu ji'i ngu' bi' tya tsubi' la.

Jua'a nhcui' jyo'o cusu' bi'. Bi' cha' loyuu bi' nguti'i Jesús li'.

¹⁷ Lo'o li' nguxana nhcui' Jesús lo'o ngu' nu ndya'a slo:

—Ca tyuju'u ti' ma —nacui' Jesús ji'i ngu'—, xtyanu ma ji'i lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ma, cha' cua tyalaa ti hora cha' caca y cui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ma.

Nxi'ya Jesús ji'i jacua tya'a ngu' nu ndyaa cuta cualya

¹⁸ Lo'o ngua sca tsá ndya'a Jesús to' tayu' Galilea bi'. Li' na'a yu ji'i Simón lo'o Andrés tya'a ngula Simón, nhcui' ngu' taraya lo hitya cha' xñi ngu' cualya, cha' bi' laca cña nu ndu'ni ngu' bi' lcaa tsá. Lo'o nu Simón bi' ni, Pedro ndu'ni ngu' ji'i.

¹⁹ Lo'o li' nhcui' Jesús lo'o tyucuaa nu qui'yu bi':

—Tsaá mā lo'o na' juani —nacui Jesús jii' ngu' bi'—. Ñi'ya ngujui cualya jii' mā lo'o nguta'a mā cuta cualya, jua'a caja xa' cña jii' mā juani cuentya jna'; culu'u na' jii' mā ñi'ya nu clyana mā jii' ñati chalyuu re nu nguna' tsa ndu'ni, cha' caca ngu' ñati 'na.

²⁰ Hora ti nguxtyanu ngu' jii' taraya jii' ngu', ndyaa lca'a ngu' jii' Jesús li'.

²¹ Lo'o nde loo la xi na'a Jesús jii' Jacobo sñi' Zebedeo lo'o Juan tya'a ngula yu; nga'a ngu' ne' yaca ni'i sube jii' ngu' lo'o sti ngu', ndyu'ni cho'o ngu' taraya jii' ngu'. Li' ngusi'ya Jesús jii' ngu' bi', cha' tsaá ngu' lo'o.

²² Hora ti nguxtyanu ngu' jii' sti ngu' lo'o yaca ni'i jii' ngu', ndyaa ngu' lo'o Jesús li'.

Ngulu'u Jesús jii' quiña'a tsa ñati

²³ Lo'o li' ndyaa ngu' lcaa quichi su cuentya Galilea lo'o Jesús. Lcaa quichi ndya'a nclyu'u yu jii' ngu' ne' laa jii' ngu' judío; nchcui' yu lo'o ngu' ñi'ya laca cha' tso'o jii' ycui' Ndyosi, cha' cua ngulala ti caca Ni loo ne' cresiya jii' ngu'. Lo'o jua'a ngua'ni yu jo'o jii' lcaa nu quicha, masi quicha ti ti' ngu' ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu'.

²⁴ Li' nguañi cha' jii' Jesús lcaa quichi, hasta ca nde loyuu Siria nguañi cha' jii' yu; bi' cha' ñaa lo'o ngu' jii' lcaa ngu' quicha slo ycui' yu, cha' cua'ni yu jo'o jii' ngu'. Ñaa lo'o ngu' jii' nu quicha, masi ti'i tsa ngu' xqui'ya quicha nu ntsu'u jii' ngu'; ñaa lo'o ngu' jii' ngu' nu ntsu'u cui'i cuxi jii' ngu', masi nxalú cui'i jii' ngu', masi nchcu' tyucu' tyucui ña'a ngu', masi nchcuti sca tsu' ya' ngu'. Lo'o li' ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi'.

25 Bi' cha' ndu'u lca'a quiña'a tsa ñati ji'i, masi ngu' Galilea, masi ngu' lcaa quichi nde Decápolis, masi ngu' quichi Jerusalén, masi ngu' xa' quichi nde loyuu su cuentya Judea, masi ngu' quichi chaca tsu' sta'a Jordán. Quiña'a tsa quichi ngutu'u ngu' ndyaa lca'a ngu' ji'i Jesús li'.

5

Ñi'ya ngulu'u Jesús ji'i ngu' nu ngua'a sii' cua'a

1 Na'a Jesús cha' quiña'a tsa ñati lijya ngu' slo yu, bi' cha' ndyacu'i yu ndyaa la yu nde sii' cua'a, ndyaca'a yu xi cajua. Lo'o ndyu'u ti'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i slo,

2 li' nguxana Jesús nclyu'u yu ji'i ngu' bi'. Ndi'ya nchcui' yu lo'o ngu':

Ñati nu tso'o ntsu'u tyiquee

3 —Tso'o ntsu'u tyiquee ñati si jlo ti' cha' sca ti lo'o ycu'i' Ndyosi caca cua'ni ngu' cha' tso'o —nacui' Jesús—. Caca ycu'i' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ngu' bi', pana ná caca ji'i ngu' si jua'a ti ngu'.

4 'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati masi xñi'i ti' juani xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i, cha' ndu'ni ycu'i' Ni cha' caca tso'o tyiquee ñati bi'.

5 'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu ná nti' tyijiloo ji'i tya'a ñati, cha' ca su ntucua ycu'i' Ni tyacua cha' tso'o nu ta ycu'i' Ni ji'i ñati bi' li'.

6 'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati si tyaja'a tsa cua'ni lcaa cha' tso'o, lcaa cha' liñi; ji'i ñati bi' xtyucua ycu'i' Ndyosi cha' taca ji'i cua'ni lcaa cha' nu nti' ycu'i' Ni.

7 'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu tya'na ti' ji'i tya'a ñati, cha' jua'a cua'ni tya'na ti' Ni ji'i ycu' ngu' bi'.

8 'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu lubii cre-siya ji'i, cha' ji'i ñati bi' cua nda ycu' Ni chacuayá' cha' ña'a ji'i ycu' ca Ni nde loo la.

9 'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati nu nxyu-cua ji'i tya'a ñati cha' caca tso'o ti ngu' lo'o tya'a cusuu ngu'. “Sñi' na”, ñacui ycu' Ndyosi ji'i ñati nu jua'a xaala' tyiquee tya'a ngu'.

10 'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ñati si talo tyiquee ji'i xa' ñati, masi lya' ti' ngu' ji'i, masi ti'í ti' ngu' ji'i, xqui'ya cha' tso'o nu ndu'ni cuentya ji'i ycu' Ni. Tso'o ntsu'u tyiquee ñati bi' si talo tyiquee ji'i ngu', cha' jua'a laca ycu' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati bi'.

11 'Lo'o jua'a tso'o ntsu'u tyiquee ma masi xtyí lo'o ngu' ji'i ma xqui'ya na', masi lya' tsa ti' ngu' ji'i ma, masi cuiñi tsa ngu', masi hcui' tsa ngu' cuentyu ji'i ma xqui'ya na'.

12 Li' caca tso'o tyiquee ma, ca chaa ti' ma cha' cua laca nguxco'o ycu' Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua ji'i sa scaa ma ca su ntucua ycu' Ni. La cui' jua'a ngua lya' tsa ti' jyo'o cusu' sa'ni, nu lo'o na'a ngu' ji'i jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycu' Ndyosi tyempo bi'.

Ñi'ya nti' teje', ñi'ya nti' xee, jua'a ndi'i ma chalyuu

13 'Ñi'ya nu ndu'nijo'o tsa teje' ji'na cha' cñi', cha' cua'ni tyuju' scuaa, jua'a laca cu'ma nde chalyuu; na ndu'nijo'o tsa ma ji'i ycu' Ndyosi cha' cua'ni ma cña ji'i Ni. Si cua ngunu'u teje' ji'na, nga'aa

cua'nijo'o bi' ji'na li'; tso'o si xcuaa na ji'i teje' bi' li', masi to' tyucuii su ntyeje tacui ñati. Ná ndu'ni cha' masi sta quiya' ngu' hichu' teje' ngunu'u bi'. Ñi'ya nti' ngu' lo'o teje' ngunu'u bi', jua'a nti' ycui' Ndyosi lo'o ñati nu ná taquiya' ji'i Ni.

14 'Ñi'ya nti' sca xee laca cu'ma, cha' culu'u ma tyucuii ji'i ycui' Ndyosi ji'i lcaa ñati chalyuu. Sca quichi nu ndi'i lo xlya ca'ya ni, ná ca tyi'i bi' cuaana ti; ña'a lcaa ñati quichi bi'.

15 Lo'o jua'a si cua'a ngu' sca quii' quityee, ná su'ba cuatsi' ngu' ji'i bi' ne' caju li'; cua sta ngu' quityee cha' clyane xee tyucui ña'a ni'i bi'.

16 Lo'o jua'a cu'ma ni, si xee laca ma nu culu'u tyucuii ji'i ñati, xcui' cha' tso'o cua'ni ma cha' ña'a xa' ñati ña'a cha' tso'o nu ndu'ni ma, nu laca ma sñi' ycui' Ndyosi. Lo'o li' tyi'u ti' ngu' ji'i ycui' Ndyosi Sti na, cua'ni tlyu ngu' ji'i ycui' Ndyosi nu ntucua nde cua.

Nclyu'u Jesús cha' cuentya ji'i cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'i jyo'o cusu' sa'ni

17 'Ná culacua ti' ma cha' lijya na' ca nde cha' cua'ni tye na' ji'i cha' cusu'; masi lcaa cha' nu nda ycui' Ndyosi lo'o jyo'o Moisés, masi lcaa cha' nu nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la, ná cuityi na' ji'i cha' bi'. Pana cua lijya na' cha' culu'u liñi na' ji'i ñati ñi'ya nu nti' ñacui lcaa cha' nu nscua lo quityi bi'.

18 Cha' liñi nda na' lo'o ma juani, cha' ni sca si'yu cha' nu nguscua jyo'o cusu' sa'ni cuentya ji'i ycui' Ndyosi, ná taca cuityi ngu' cha' bi' ña'a cuayá' nu tye chalyuu; chañi cha' caca lcaa ca cha' nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la.

19 Bi' cha' juani, nga'aa ta Ni su tyi'i ñati slo ycuí Ni si ná taquiya' ngu' ji'i cua ña'a ca cña nu nda ycuí Ni ji'i ngu' cha' cua'ni ngu', si culu'u ngu' ji'i tya'a ñati ngu' cha' nga'aa ntsu'u cha' taquiya' ngu' ji'i cña bi'. Lo'o jua'a ta Ni su tyi'i ñati ca slo ycuí Ni si taquiya' ngu' ji'i lcaa cña bi', si culu'u ngu' cña bi' ji'i tya'a ñati ngu'.

20 Ndi'ya ñacuí na' ji'i ma juani: ná caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ma, si ná tso'o la cha' nu cua'ni ma, si'i ñi'ya nu ndu'ni ngu' tacati jua, nu ngu' fariseo bi' lo'o jua'a nu mstru cha' jo'ó bi'.

Nclyu'u Jesús ji'i ngu' cha' tye cha' ñasi' ngu' lo'o tya'a ngu'

21 'Cua ndyuna ma ñi'ya nu ngulo ycuí Ndyosi cña ji'i jyo'o cusu' nu ngua sa'ni. Ndi'ya nchcui' Ni: “Ná cujuui ma ji'i tya'a ñati ma”, nacuí ycuí Ni. “Si cujuui ngu' ji'i tya'a ngu', li' ntsu'u cha' tsaá ngu' ne' chcuá cha' cua'ni cuayá bese ji'i ngu' bi'.”

22 Pana quiña'a la cha' chcuí na' lo'o ma juani: masi ca ti'í ti' ngu' ji'i tya'a ñati, li' ntsu'u cha' chcube' ngu' bi'; masi na chcuí ti' ngu' cha' cuxi ji'i tya'a ñati, ntsu'u cha' tsaá ngu' bi' slo ngu' nu laca loo ca Jerusalén, cha' caca cuayá ji'i ngu' cajua li'. Lo'o jua'a si ñacuí ngu' ji'i tya'a ñati: “¡Na ple tsa nu'u! ¡Na tonto tsa hique nu'u!” lo'o ñasi' tsa ngu' ji'i tya'a ñati, li' nga'a cha' tsaá ngu' bi' ca bilyaa su ná tye cha' tyaqui quii'.

23 'Lo'o jua'a laja lo'o ndyaa ti ma ne' laa cha' ta ma msta ji'i ycuí Ndyosi, si tyi'u ti' ma cha' ntsu'u cha' ñasi' ti' ji'i ma lo'o tya'a ma,

24 li' tso'o la xtyuu ma lo'o msta ji'i ma chaca quiya' ca toni'i ji'i ma. Li' tsaá ma tsaá xaala' ma

tyiquee tya'a mā tya clyo. Lo'o li' xa' squi'ya mā msta bi' toni'i ji'i mā, tsa lo'o mā ji'i ne' laa chaca quiya'.

25 'Pana ndi'ya cua'ni mā si ntsu'u ñati nu sta qui'ya ji'i mā ca toni'i cña: hora ti xaala' mā cha' ji'i mā lo'o ñati bi', laja lo'o bilya tyalaa mā slo ngu' tisiya cha' cua'ni cuayá' ngu' ji'i cha' cusuu bi'. Cuxi la cha' si tyaala tsa ngu' tisiya, cha' li' xi'ya ngu' ji'i ngu' policia cha' su'ba ngu' ji'i mā ne' chcuā.

26 Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā, cha' tiya' tsa tyu'u mā su lubii, cha' li' ntsu'u cha' ta mā lcaa ca centavo nu jña ngu' tisiya ji'i mā cha' tyu'u mā li'.

Nchcui' Jesús sca cha' ji'i ñati nu ndu'ni suba'

27 'Cua ndyuna mā ñi'ya ngulo ycu' Ndyosi cña ji'i jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'ya nchcui' Ni: “Ná cua'ni suba' mā lo'o clyo'o xa' ñati”, nacui ycu' Ni.

28 Pana, quiña'a la cha' chcui' na' lo'o mā juani: si ña'a sca nu qui'yu ji'i sca nu cuna'a, lo'o li' culacua ti' yu cha' cua'ni suba' yu lo'o, stu'ba ntsu'u cha' bi' lo'o yu ñi'ya si cua laca ngua'ni suba' yu lo'o nu cuna'a bi', masi tyiquee ti yu ntsu'u cha' cuxi bi'.

29 'Tso'o la si culo mā si'yu cloo mā la'a tsu' cui, xcuā mā ji'i li', si si'yu cloo mā ndacui qui'ya cha' ndu'ni mā cha' cuxi. Masi cuityi' mā, tyanu lubii cresiya ji'i mā li', cha' ná tsa mā su lye ndyaqui qui' ca bilyaa.

30 'Tso'o la xi'yu cu' mā ya' mā la'a tsu' cui, xcuā mā ji'i li', si ya' mā ndacui qui'ya cha' ndu'ni mā cha' cuxi. Masi cu' ya' mā, tyanu lubii cresiya

ji'í mā li', cha' ná tsaā mā su lye ndyaquī quii' ca bilyaa.

Nchcui' Jesús sca cha' ji'í ñatí nu nguxtyanu ji'í clyo'o

³¹ 'Ndi'ya nchcui' jyo'o cusu' sa'ni: “Si ñacuī sca nu qui'yu ji'í clyo'o yu cha' tyaa slo sti chaca quiya', cha' nti' yu xtyanu yu ji'í clyo'o yu, li' ntsu'u cha' culo yu sca quityi cuentya ji'í nu cuna'a bi'. Quityi bi' ñacuī cha' nga'aa si'í clyo'o yu laca juani.”

³² Pana, quiña'a la cha' chcui' na' lo'o mā juani: ndyu'ni cuxi sca nu qui'yu si culo yu quityi cha' xtyanu yu ji'í clyo'o yu, si ná ndacui nu cuna'a bi' qui'ya. Lo'o li' si xa' caja clyo'o nu cuna'a bi' lo'o chaca ñatí, li' ndacui nu cuna'a qui'ya, lo'o jua'a chaca yu bi' ndacui qui'ya, cha' clyo'o xa' ñatí bi' laca nu cuna'a bi'; pana tlyu la qui'ya nu ndacui ji'í nu qui'yu nu ngua clyo'o clyo.

Nclyu'u Jesús cha' ji'í ngu' cha' ná cua'ni ngu' jura

³³ 'Lo'o jua'a cua ndyuna mā ñi'ya nu ngulo ycuī Ndyosi cña ji'í jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'ya nchcui' Ni: “Ná tso'o ta mā sca cha' lo'o ycuī' Ndyosi cha' cua'ni mā sca cña, si cha' cuiñi ti nda mā. Nga'a cha' cua'ni mā ñi'ya nu nacui mā ji'í Ni cha' cua'ni mā.”

³⁴ Pana, quiña'a la cha' chcui' na' lo'o mā juani, cha' ná tso'o tsiya' ti cua'ni mā jura nu lo'o chcui' mā sca cha': masi chcui' mā cuentya ji'í lcaa na nu ntsu'u nde cua, ná cua'ni mā jura jua'a, cha' ca bi' ntucua ycuī' Ni;

³⁵ masi chcui' mā cuentya ji'í yuu chalyuu re, ná chcui' mā jura jua'a, cha' cuentya ji'í ycuī' Ndyosi laca chalyuu re; masi chcui' mā cuentya ji'í quichi

Jerusalén, ná cua'ni mā jura jua'a, cha' ca bi' laca ycuí' Ni loo.

³⁶ La cui' ti cha' ná cua'ni mā jura cuentya jil'i scua' que ycuí' ca mā, cha' sca ti ycuí' Ni ngüiñá Ni jil'i cu'mā, lo'o ná caca jil'i mā cuiñá mā ni sca ca quicha' hiqúe mā, ni nu ngata, ni nu ngatí. Ná tso'lo cuentya jil'i ycuí' Ndyosi tsiya' ti cha' cua'ni mā jura.

³⁷ Tsa bi' ti cha' ñacuí mā: “Chañi”, si cha' liñi laca; lo'o jua'a ñacuí mā: “Si'i”, si cha' cuiñi. Cua ña'a ca cha' nu chcuí' mā nu lo'o ndu'ni mā jura, cha' jil'i nu xña'a laca bi'.

Nchyu'u Jesús ñi'ya cua'ni ngu' lo'o tya'a cusuu ngu'

³⁸ 'Lo'o jua'a cua ndyuna mā cha' nu nchcuí' jyo'lo cusu' sa'ni. Ndi'ya nacuí: “Sca ñatí tyaala ni, si cua ngüichu yu si'yu cloo tya'a yu, li' ntsu'u cha' culo ngu' nu laca cña si'yu cloo ycuí' yu cha' catí xqui'ya yu. Lo'o jua'a si nguxtyú yu sca la'ya tya'a yu, li' ntsu'u cha' culo ngu' nu laca cña la'ya ycuí' yu, cha' catí xqui'ya yu.” Jua'a nchcuí' ngu' nu ngua tya sa'ni li'.

³⁹ Pana, quiña'a la cha' chcuí' na' lo'o mā juani, cha' nga'aa xuu tya'a mā lo'o ñatí nu ngua'ni cha' cuxi lo'o mā. Lo'o quiji'i ya' ngu' loo mā la'a tsu' cui, li' ta mā chacuayá' quiji'i ngu' chaca tsu' loo mā, si nti' ngu'.

⁴⁰ Si nti' sca ñatí tyaala xlyaá camxa jil'i mā, hora ti ta mā jil'i li'; lo'o jua'a ta mā xi xa' la late' jil'i yu, cha' tyaala' jil'i yu li'.

⁴¹ Jua'a sca nu laca loo ni, si culo yu cña jil'i mā cha' tsa lo'o mā yu'ba jil'i yu sca se'i, hora ti tsa

lo'o mā yu'ba bi' jī; lo'o jua'a tso'o masi tya tsaa lo'o mā jī ca tyijyu' la xi, si jua'a nti' yu.

⁴² Lo'o jña sca ñati' cua ña'a ca na jī mā, ta mā na bi' jī; jua'a si jña ngu' xi cñi jī mā, tso'o ti chcuī mā lo'o ngu' bi' li'.

Nclyu'u Jesús cha' tso'o ti tyu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' jī tya'a cusuu ngu'

⁴³ 'Cua ndyuna mā cha' nu nchcuī' jyo'o cusu' sa'ni. Ndi'ya nacui: “Cua'ni tyaca'a mā jī ngu' tya'a mā, lo'o jua'a ca ti'í ti' mā jī tya'a cusuu mā”.

⁴⁴ Pana, quiña'a la cha' chcuī' na' lo'o mā juani, cha' tso'o ti tyu'u tyiquee mā ña'a mā jī tya'a cusuu mā, lo'o jua'a tso'o ti chcuī' mā jī ngu' nu nchcuī' cuentyu jī mā, tso'o ti cua'ni mā lo'o ngu' nu ti'í ti' jī mā; chcuī' mā lo'o ycuī' Ndyosi cuentya jī ngu', masi ndyu'ni lya' ti' ngu' jī mā, masi nxtyí lo'o ngu' jī mā.

⁴⁵ Li' taca tyuloo ñati' jī mā cha' laca mā sñi' ycuī' Ndyosi nu ntucua nde cua. Ndu'ni Ni cha' stu'ba ti tyucua cuichaa, masi ca su ndi' ñati' cuxi, masi ca su ndi' ñati' tso'o; ndu'ni Ni cha' stu'ba ti ca'ya tyo, masi ca su ndi' ñati' tso'o, masi ca su ndi' ñati' cuxi. Bi' cha' tso'o la si stu'ba ti cua'ni mā lo'o lcaa ñati'.

⁴⁶ La cui' ti ná tso'o si xcui' jī ngu' tya'a tso'o ti mā tso'o ntsu'u tyiquee mā ña'a mā jī. Si'í na tso'o la taquiya' ycuī' Ndyosi jī mā si jua'a ti ndu'ni mā, cha' jua'a ndu'ni cua ña'a ca ñati'; masi ñati' tso'o, masi ñati' cuxi, masi ngu' msu jī ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo jī mā, lcaa ngu' bi' ndu'ni tyaca'a ngu' jī tya'a tso'o ti ngu'.

47 Lo'o chcuí' mā cha' tso'o sca ti lo'o tya'a tso'o mā, ná tso'o bi', cha' la cui' jua'a ndu'ni cua ña'a ca ñati; masi ngu' nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o ycuí' Ndyosi tsiya' ti, lo'o ngu' bi' nchcui' tso'o lo'o tya'a tso'o ngu'. Quiña'a la cha' tso'o cua'ni mā nti' ycuí' Ndyosi.

48 Ycuí' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cua ni, xcui' cha' tso'o, xcui' cha' liñi, xcui' cha' lubii ndu'ni Ni; ñi'ya ndu'ni ycuí' Ni, jua'a nga'a cha' cua'ni mā xcui' cha' tso'o lo'o lcaa ñati, si chañi cha' sñi' ycuí' Ni laca mā.

6

Nclyu'u Jesús ji'i ngu' ñi'ya xtyucua ngu' ji'i ñati ti'i

1 'Lo'o chaca cha' ni, ná ta mā sca na ji'i ngu' ti'i nu lo'o ña'a xa' ñati ji'i mā, cha' ná ña'a ngu' ñi'ya laca cha' tso'o nu ndu'ni mā cuentya ji'i ycuí' Ni. Ná taca xco'o ycuí' Ndyosi Sti na sca cha' tso'o nu tyacua ji'i mā ca su ntucua ycuí' Ni, si cha' ña'a xa' ñati ji'i mā ndyu'ni mā cha' tso'o ti.

2 Lo'o xtyucua mā ji'i ngu' ti'i ni, ná ntsu'u cha' cacha' mā cha' bi' ji'i xa' ñati. Ná cua'ni mā ñi'ya nu ndu'ni ngu' nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu', nu nti' tsa cha' ña'a xa' ñati ji'i; nu lo'o nxyucua ngu' bi' ji'i ngu' ti'i, masi ne' laa ji'i ngu' judío tya'a na, masi to' calle ti, sca ti nti' ngu' bi' cha' tso'o tsa chcuí' ñati ji'i. Ná cua'ni mā jua'a. Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā: lcaa cha' tso'o nu tyacua ji'i ngu' bi' ca slo ycuí' Ndyosi nquicha', cua laca ngujui cha' bi' ji'i ngu' bi' nu lo'o cua na'a xa' ñati ti ji'i ngu'.

3 Lo'o cu'mā ni, nu lo'o ta mā sca na ji'i ngu' ti'i, ta mā ji'i cuaana ti, cha' ná ca cuayá' ti' xa' la

ñati; masi tya'a ma, ná caca cuayá' ti' ngu' ni cña ndyu'ni ma.

⁴ Sca ti ycui' Ndyosi Sti na caca cuayá' ti' Ni ñi'ya laca cha' tso'o nu ndu'ni ma cuaana ti, lo'o li' xco'o Ni cha' tso'o nu tyacua ji'i ma nde loo la.

Nclyu'u Jesús ji'i ngu' ñi'ya hcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi

⁵ 'Lo'o chaca cha' ni, lo'o hcui' ma lo'o ycui' Ndyosi, ná cua'ni ma ñi'ya nu ndu'ni ngu' nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu'. Ndu ngu' cuiñi bi' slo ñati ne' laa ji'i ngu' judío tya'a na, cha' nti' ngu' hcui' ngu' lo'o ycui' Ndyosi laja lo'o ña'a ñati ji'i ngu' bi'; la cui' ti cha' bi' lo'o ndu ngu' laja calle cha' hcui' ngu' lo'o ycui' Ni. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma: lcaa cha' tso'o nu tyacua ji'i ngu' bi' ca slo ycui' Ndyosi nquicha', cua laca ngujui cha' bi' ji'i ngu' nu lo'o cua na'a ñati chalyuu ti ji'i ngu'.

⁶ Lo'o cu'ma ni, nu lo'o hcui' ma lo'o ycui' Ndyosi, tsa ma sca se'i su taca tyi'i ma cuaana ti. Si nga'a ma nde ni'i, li' tacu' ma toni'i, cha' jua'a cua'ni tlyu ma ji'i ycui' Ndyosi Sti na cajua; ndi'i ycui' Ndyosi cacua ti slo ma, masi ná nga'a xa' ñati slo ma. Sca ti ycui' Ndyosi Sti na nchca cuayá' ti' ñi'ya laca cha' tso'o nu ndu'ni ma cuaana ti, lo'o jua'a xco'o Ni cha' tso'o nu tyacua ji'i ma nde loo la.

⁷ Nu lo'o hcui' ma lo'o ycui' Ndyosi ni, ná hcui' ma la cui' ti cha' quiña'a tsa quiya', ni ná hcui' ma quiña'a tsa cha' nu ná nchca cuayá' ti' ycui' ca ma, ñi'ya nu ndu'ni ngu' nu ná ntsu'u cha' ji'i lo'o ycui' Ndyosi tsiya' ti. Nclacua ti' ngu' bi', cha' tso'o la

taquiya' jo'ó ji'í ngu' si quiña'a tsa cha' chcuí' ngu',
jua'a nti' ngu' bi'.

⁸ Pana, ná chcuí' mā jua'a, cha' jlo ti' ycui' Ndyosi
Sti na cua ña'a ca cha' nu lyiji ji'í mā, masi bilya jña
mā cha' bi' ji'í Ni.

⁹ Tso'o la si ndi'ya chcuí' mā lo'o ycui' Ni lacua:
Ndyosi Sti ya nu ntucua nde cua, tacati tsa cha'
jinu'.

¹⁰ Caa nu' u nde chalyuu cha' caca nu' u loo ji'í ya.
Cua'ni nu' u cha' caca lcaa cha' nu nti' nu' u cha'
caca nde chalyuu; ñi'ya nu ndu'ni nu' u ca
su ntucua nu' u, jua'a caca nde lo yuu re li'.

¹¹ Ta nu' u na cacu ya tsā juani.

¹² Lo'o jua'a cui'ya nu' u cha' clyu ti' ji'í ya ji'í lcaa
cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ya, cha' jua'a
cua ngü'ya ya cha' clyu ti' ji'í ñati' nu ngua'ni
cha' cuxi lo'o ya.

¹³ Ná ta nu' u chacuayá' cha' cojolaqui cha' cuxi ji'í
ya, pana cua'ni lyaá nu' u ji'í ya ya' nu xña'a.
Nu' u laca loo tsiya' ti; lcaa chacuayá' nu ntsu'u
nde chalyuu, lo'o jua'a chacuayá' nu ntsu'u
nde cua, jinu' u ntsu'u lcaa chacuayá' bi'. Ná
nga'a cha' tye cha' tlyu tsa laca nu' u. Jua'a
caca cha' tu'ni.

Jua'a ñacuí mā ji'í ycui' Ndyosi.

¹⁴ 'Si cui'ya mā cha' clyu ti' ji'í ngu' nu ngua'ni
cha' cuxi lo'o mā, li' lo'o Sti na nu ntucua nde cua
cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'í mā;

¹⁵ pana si ná cui'ya mā cha' clyu ti' ji'í tya'a ñati'
mā, lo'o ycui' Ndyosi Sti na, ná cua'ni clyu ti' Ni ji'í
mā ji'í qui'ya nu ntsu'u ji'í mā li'.

Nclyu'u Jesús cha' ji'í tsā nu ná ndacu ngu'

16 'Lo'o chaca cha' ni: nu lo'o tyalaa ts̄a ji'ī ma lo'o ná cacu ma xqui'ya cha' cua'ni tlyu ma ji'ī ycuī' Ni, ná tso'o si tyu'u cha' xñi'ī ti' tyiquee ma, ñi'ya nu ndu'ni ngu' nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu'. Nti' ngu' bi' cha' ña'a ñati' ji'ī cha' tacati tsa nu ndu'ni ycuī' ca ngu', cha' ná ndyacu ngu' ts̄a bi'. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma, cha' cua laca ngujui cha' ji'ī ngu'; lcaa cha' tso'o nu tyacua ji'ī ngu' ca slo ycuī' Ndyosi nquicha', cua ngujui cha' bi' ji'ī ngu' nu lo'o cua na'a xa' ñati' chalyuu ti ji'ī ngu'.

17 Pana cu'ma ni, lo'o tyalaa sca ts̄a nu ná cacu ma, cha' tso'o la cua'ni tlyu ma ji'ī ycuī' Ni, li' tso'o la tyaati loo ma, jua'a sube' ma chcuu hique ma,

18 cha' ná caca cuayá' ti' xa' ñati' ji'ī ma cha' ná ndyacu ma ts̄a bi'. Sca ti ycuī' Ndyosi Sti na nchca cuayá' ti' ñi'ya laca cha' tso'o nu ndu'ni ma cuaana ti. Lo'o li' xco'o Ni cha' tso'o nu tyacua ji'ī ma nde loo la.

Cha' tso'o nu tyacua ji'ī ngu' ca su ntucua ycuī' Ni

19 'Lo'o chaca cha' ni: ná xco'o ma quiña'a tsa cha' tso'o cuentya ji'ī ycuī' ti ma laja lo'o ndi'ī ma chalyuu re. Yala ti quiñu'u cha' tso'o bi' jua'a ti; ntsu'u quiya' cacu tiña' ji'ī, cacu cuixu' ji'ī, cua'ni ñu'u ji'ī li'. La cui' jua'a cuaana ngu' ji'ī cha' tso'o nu ntsu'u ji'ī ma, nguna' cha' bi' ji'ī ma li'.

20 Tso'o la lo'o xco'o ycuī' Ni cha' tso'o nu tyacua ji'ī ma ca su ntucua ycuī' Ni; nga'aa cacu tiña' ji'ī cha' tso'o bi', nga'aa quiñu'u, lo'o jua'a nga'aa caca cuaana ngu' ji'ī cha' tso'o bi'.

21 Cha' nu tyaca'a la ji'ī ma ni, tyanu cresiya ji'ī ma ca su ntsu'u cha' bi', masi sca cha' tso'o nu ndyu'u co'o ji'ī ma nde chalyuu, masi cha' tso'o nu

cua nchco'o Ni cuentya ji'i mā ca su ntucua ycu'i Ni.

Nu laca xee ji'i tyucui ña'a ngu'

²² 'Nu si'yu cloo na ni, bi' laca nu nda xee ji'i tyucui ña'a na. Nu lo'o tso'o ti si'yu cloo na, li' taca ña'a na cha' cua'ni na lcaa lo cña nu ntsu'u cha' cua'ni na, taca cua'ni na xcui' cha' tso'o.

²³ Pana si quicha si'yu cloo na, nga'aa caca cua'ni na cña, cha' talya xee ña'a na li'. Lo'o jua'a ne' cresiya ji'i mā ni, si ndyacu' xee ji'i mā cha' ntsu'u chalyuu cuxi ji'i mā, nga'aa tyu'u xee ne' cresiya ji'i mā tsiya' ti li'; talya tsa tyanu cresiya ji'i mā li'.

Ñi'ya nchcui' ycu'i Ndyosi cha' ji'i cñi

²⁴ 'Ni sca ñati ná taca ji'i ngu' cua'ni ngu' cña ji'i tucua tya'a xu'na ngu' sca tyempo ti. Ná taca taquiya' mā ji'i ycu'i Ndyosi la cui' tyempo lo'o lye tsa ndya'a cha' tyiquee mā cha' ji'i cñi. Si jua'a ni, cua ntsu'u tucua tya'a xu'na mā li'. Ná tyiquee' li' ca ti'í ti' mā ji'i tsaca xu'na bi', lo'o jua'a ca tiji' ti' mā ji'i chaca xu'na bi'. La cui' jua'a taquiya' tso'o mā ji'i xu'na clyo bi', lo'o jua'a cñilo'o ti mā ji'i chaca bi' li'.

Ña'asii tso'o ycu'i Ndyosi ji'i sñi' Ni

²⁵ 'Ndube ti' ycu'i Ni ji'i mā, bi' cha' ná ntsu'u cha' culacua tsa ti' mā ñi'ya caca cha' cu'ú mā, na ca cacu mā, na ca co'o mā su ndi'i mā chalyuu. Ná culacua tsa ti' mā ma caja ste' mā. Cuayá' tsa cha' na lu'ú ti na juani, masi si'i quiña'a tsa na nu cacu na; cuayá' tsa cha' tso'o ti tyucui ña'a na, masi si'i na tso'o tsa ste' na.

²⁶ Culacua xi ti' mā ñi'ya nu ndyaca ji'ḷ quiñi nu ndyacuī cua: ná ntyaa ni' nscua', ná ndu'ni ni' clacua, ná ndiñá ni' ja'ba su xco'o ni' na cacu ni'; pana ycuī Ndyosi Sti na nu ntucua nde cua, nda Ni na cacu ni' jua'a ti. Lo'o cu'ma ni, ¿ha xti la ntsu'u loo mā que quiñi bi' ca slo ycuī Ndyosi? Si'i. Quiña'a la ntsu'u loo mā cuentya ji'ḷ ycuī Ni.

²⁷ Pana nga'aa caca caluu la mā sa cla'be metro cua la, masi quiña'a tsa cha' culacua ti' mā.

²⁸ 'Lo'o jua'a cha' ji'ḷ ste' mā, ¿ni cha' nclyacua tsa ti' mā ji'ḷ cha' bi'? Culacua xi ti' mā lo'o ña'a mā queé nu ntsu'u lo quixi' cua. Tso'o ti nclyuū bi', masi ná ndu'ni bi' cña, masi ná nchca ji'ḷ cuiñá late' cacu'.

²⁹ Nu jyo'o Salomón nu ngua rey culiya' tsa cua sa'ni ni, tso'o tsa ña'a ngua ste' jyo'o bi'; pana ná stu'ba ña'a ste' yu lo'o queé cua, cha' tso'o la ña'a queé.

³⁰ Ñi'ya lo'o tso'o tsa ngüiñá ycuī Ndyosi ji'ḷ queé cua, cha' nda Ni sca lo ste' bi', masi sca ti tsa talo queé bi' lo'o li' tyaquī ntsu'u quiya'; la cui' jua'a ta ycuī Ni late' cacu' mā, masi xti tsa cha' jlya ti' mā ji'ḷ ycuī Ni.

³¹ Bi' cha' ná ntsu'u cha' culacua tsa ti' mā ñi'ya cha' cuxi tyacua ji'ḷ mā ca nde loo la. Ná ñacuī lye mā: “¿Ma caja na cacu ya?” Ná ñacuī mā: “¿Ma caja hitya co'o ya?” Ni ná ñacuī mā: “¿Ma caja ste' ya?”

³² Jua'a nclacua ti' ñati nu ná ntsu'u cha' ji'ḷ lo'o ycuī Ndyosi tsiya' ti. Pana jlo ti' ycuī Ndyosi Sti na nu ntucua nde cua cha' lyiji cha' bi' ji'ḷ mā,

³³ bi' cha' si'i ji'ḷ cha' bi' clyana mā. Tso'o la si ta mā tyempo ji'ḷ ycuī Ni cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'ḷ mā, jua'a tso'o la si cua'ni mā lcaa cha' nu nti'

ycui' Ni cha' cua'ni ma nde chalyuu; li' ta Ni lcaa na nu lyiji xi ji'i ma.

³⁴ Lo'o jua'a ná ntsu'u cha' culacua ti' ma cuentya ji'i ñi'ya nu caca ji'i ma tsá quee. Chaca tsá laca bi'. Sca ti ji'i tsá juani culacua xi ti' ma ñi'ya cua'ni ma cha' tyijiloo ma ji'i cha' cuxi nu tyacua ji'i ma juani.

7

Ná ntsu'u cha' sta ngu' qui'ya ji'i tya'a ñati

¹ Lo'o chaca cha' ni: ná sta ma qui'ya ji'i tya'a ñati ma, cha' ná tyiquee' sta ycuí' Ndyosi qui'ya ji'i ma si cua'ni ma jua'a.

² La cui' ñi'ya nchcui' cuxi ma ji'i xa' la tya'a ñati ma, si tyaala tsa ma, la cui' jua'a cua'ni cuayá' ycuí' Ni ji'i ma. Lo'o jua'a, la cui' cuayá' milya ñi'ya nu nda ma ji'i tya'a ñati ma, la cui' jua'a ta ycuí' Ni ji'i ma.

³ ¿Ni cha' yala tsa nchcui' ma ji'i sca cha' cuxi nu ntsu'u ji'i xa' la tya'a ñati ma, masi ñi'ya nti' si laca bi' sca satya yuu ti nu ndyatí cloo ngu'? Pana ná ndube ti' ma cha' tlyu tsa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ycuí' ma, ñi'ya nti' si laca bi' sca nguti tlyu nu ntsu'u cloo ycuí' ca ma.

⁴ ¿Ni cha' laca tlyu tsa tyiquee ma chcui' ma lo'o tya'a ñati ma ndi'ya: “Ta nu'u chacuayá' culo na' yuu nu ntsu'u cloo nu'u”? Jua'a ñacuí ma, masi ná ña'a ma nguti nu ntsu'u cloo ycuí' ca ma.

⁵ ¡Na cuiñi ma! Clyo la tyu'u nguti tlyu nu ntsu'u cloo ycuí' ca ma, lo'o li' taca ña'a tso'o ma cha' culo ma satya yuu nu ntsu'u cloo tya'a ma.

⁶ Cha' lubii nu cuentya ji'i ycuí' Ndyosi ni, ná tso'o si tsa chcui' ma cha' bi' lo'o ñati cuxi nu ná

nti' cuna cha' bi' tsiya' ti, cha' ñi'ya nti' xne', jua'a nti' ngu' bi'; su'ba ñasi' mā ji'ī ngu' cuxi bi', cha' cua'ni lya' ti' ngu' ji'ī mā li'. Lo'o jua'a ná tso'o sta mā sca na tso'o nu quiña'a tsa nga'a su ndya'a cube', cha' hora ti satá quiya' ni' na tso'o bi'.

Ñi'ya nu tso'o la jña ngu' sca cha' ji'ī ycu' Ndyosi

⁷ Lo'o chaca cha' ni: jña mā sca cha' ji'ī ycu' Ndyosi, lo'o jua'a ta ycu' Ni cha' bi' ji'ī mā li'; clyana mā ji'ī ycu' Ni, lo'o jua'a quije Ni ji'ī mā li'; tyucui tyiquee mā chcu' mā lo'o ycu' Ni, cuna Ni cha' nu chcu' mā lo'o Ni li'.

⁸ Cua ña'a ca ñati nu ndijña sca cha' ji'ī ycu' Ndyosi, caxa cha' bi' ji'ī ngu' li'; cua ña'a ca ñati nu nclyana ji'ī ycu' Ni, quije Ni ji'ī ngu' li'; lo'o jua'a cua ña'a ca ñati nu tyucui tyiquee nchcu' lo'o Ni, cuna Ni cha' nu nchcu' ngu' lo'o Ni li'.

⁹ Ná ntsu'u ni tsaca cu'mā nu ta sca quee cacu sñi' lo'o jña nu piti xlyá cacu. ¿Ha ntsu'u?

¹⁰ Ni ná ntsu'u ñati nu ta cuaña ji'ī sñi' lo'o jña nu piti cualya cacu. ¿Ha ntsu'u?

¹¹ Bi' cha' lacua, si jlo ti' mā ñi'ya ta mā na tso'o ji'ī sñi' mā, masi cuxi ntsu'u cha' tyiquee mā, la cui' jua'a caca cuayá' ti' mā cha' jlo la ti' ycu' Ndyosi Sti na nu ntucua nde cua ñi'ya nu ta Ni na tso'o ji'ī ngu' nu ndijña ji'ī Ni.

¹² Nga'a cha' cua'ni tso'o mā lo'o xa' ñati si nti' mā cha' tso'o ti cua'ni ngu' lo'o mā. La cui' cña bi' ngulo ycu' Ndyosi lo quityi nu nguscua jyo'o Moisés, lo'o jua'a cha' nu nguscua xa' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'ī ycu' Ndyosi sa'ni la; sca ti cuayá' ndyu'u cha' nu nchcu' lcaa ngu' bi' lo quityi.

To' lo'o chubi ti

13 'Lo'o chaca cha' ni, nga'a cha' tyeje tacui ma tolo'o chubi. Tlyu tsa tolo'o, lo'o jua'a s*ii* tsa tyucuii su tsa ngu' ca bilyaa; tso'o tsa ña'a tyucuii bi' nti' ngu', bi' cha' quiña'a tsa ñat*i* ndya'a tyucuii bi'.

14 Pana chubi tsa tolo'o, lati tsa tyucuii su tsa ngu' nu ngujui chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu'; xti ti ñat*i* nquije ji'i tyucuii bi'.

Lo'o ña'a na si'yu, li' jlo ti' na ni yaca laca nu nda si'yu bi'

15 'Lo'o chaca cha' ni: cua'ni tii ti' ma ña'a ma ji'i ngu' cuiñi nu nchcui' cuiñi ti cha' cuentya ji'i ycui' Ndyosi nclu'u ngu' cha' ji'i ma. Sca na'ni tso'o laca nu naa xlya'; lo'o nu ngu' cuiñi bi' ni, nti' ngu' cha' culacua ti' ma cha' ñat*i* tso'o laca ngu' ñi'ya laca xlya'. Tso'o tsa nchcui' ngu' bi' lo'o ma, tso'o tsa ndu'ni ngu' lo'o ma; pana cha' cuiñi laca nu nchcui' cha' tso'o tsa ngu' bi', cha' tyaala tsa ngu', cuiñi tsa ngu' bi'. Si'i ñi'ya laca xlya' laca ngu' bi'; ñi'ya laca sca bo'o nu tyaala tsa, jua'a laca ngu' bi'.

16 Taca ji'i ma tyuloo ma ji'i ngu' cuiñi bi' lo'o ña'a ma ni cña ndu'ni ngu', si cha' tso'o, si cha' cuxi ndu'ni ngu'. Si'i ji'i quiche' yane nsuu na si'yu losu' tyixi, cha' ná ta lti bi' si'yu tyixi; jua'a si'i ji'i yaca quiche' nsuu na si'yu tyixi.

17 Ji'i lcaa yaca tso'o nsuu na si'yu tso'o; pana yaca nu cua btyi ni, nga'aa nda bi' si'yu nu cacu na.

18 Ná ta sca yaca tso'o si'yu nu ná tso'o; jua'a sca yaca nu ná tso'o ni, ná ta bi' si'yu tso'o.

19 Lo'o li' si'yu ngu' ji'i yaca btyi bi', cha' nga'aa tso'o bi'; taqui ngu' yaca bi' li'.

20 Nchca cuayá' ti' ma ñi'ya ndu'ni sca yaca lo'o ña'a ma si'yu yaca bi', lo'o jua'a caca cuayá' ti'

ma si cuiñi ngu' bi' lo'o ña'a ma ñi'ya laca cña nu ndu'ni ngu'.

Si'i lcaa ñati nu tyati ca su laca ycu' Ni loo

21 'Ntsu'u tsa ngu' nu nchcui' lo'o na': "Xu'na, Xu'na", nacui ngu' 'na; pana si'i lcaa ngu' bi' nu tyati ca su laca ycu' Ni loo. Sca ti ngu' nu taquiya' ji'i cha' nu nchcui' Sti na' nu ntucua nde cua, bi' ngu' laca nu tyati ca su laca ycu' Ni loo.

22 Nu lo'o tyalaa hora cha' cua'ni cuaya' ycu' Ni ji'i lcaa ñati chalyuu, tyu'u tucua quiña'a ñati nu ñacui 'na: "Xu'na, Xu'na", ñacui ngu' 'na, "lo'o cuare, cua nchcui' ya lo'o ñati cuentya jinu'u. Chacuaya' jinu'u ngulo ya ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ñati, lo'o jua'a cua ngua'ni ya xa' lo cha' tlyu chacuaya' jinu'u", ñacui ngu' bi' 'na.

23 Lo'o li' ntsu'u cha' xacui na' cha' ji'i ngu' bi' ndi'ya: "Ná nslo na' ji'i cu'ma tsiya' ti. Yaa clya ma cha' ngu' xña'a laca ma."

Tucua lo ña'a ngüiñá ngu' ni'i

24 'Lcaa ñati nu cuna tso'o cha' nu nchcui' na' re, lcaa ñati nu taquiya' tso'o ji'i cha' nu nchcui' na', laca ñati bi' ñi'ya laca sca ñati nu ngulacua xi ti' nu lo'o tya lyiji cuiña yu ni'i ji'i. Lo'o li' ngüiñá yu bi' ni'i ji'i yu chu' sca quee cuaja'.

25 Li' ngua'ya tsa tyo, ña'a cuaya' nu ndyalaa hitya yuu ca quiya' ni'i nu ntucua chu' quee bi'. Lo'o jua'a ndyaca tsa cui'i, pana ná nclyú ni'i bi', cha' tso'o tsa su ntucua chu' quee bi'.

26 Lo'o jua'a lcaa ñati nu ndyuna cha' nu nchcui' na' re lo'o ngu', pana ná ndaquiya' ngu' ji'i cha' bi', laca ngu' bi' ñi'ya laca sca ñati tonto nu ná

ngulacua ti' tsiya' ti; ngüiñá yu bi' sca ni'i lo yusi ti.

²⁷ Li' ngua'ya tsa tyo, ña'a cuayá' nu nxlya'ba hitya yuu ji'i ni'i bi', lo'o jua'a lye tsa ndyaca cui'i. Nga'aa ndalo ni'i bi' li', ndyú bi', ndye bi', ngunu'u tsiya' ti li'; lo'o jua'a ñati nu ná ntaja'a taquiya' ji'i cha' jna', tye cha' ji'i ngu' bi' tsiya' ti.

²⁸ Lo'o ndye ngulu'u Jesús lcaa cha' re ji'i ngu', li' ndube tsa ti' nu ngu' quiña'a ji'i cha' nu ngulu'u yu ji'i ngu'.

²⁹ Ngua ti' ngu' cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i yu lo'o nchcui' yu lo'o ngu', si'i ñi'ya nclu'u mstru cha' jo'ó ti nclyu'u yu ji'i ngu'.

8

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu quicha ndyatsu' cuaña'

¹ Lo'o li' ngua'ya Jesús ca'ya bi'. Quiña'a tsa ñati ndya'a lca'a ji'i.

² Lo'o li' ndu'u tucua sca nu quicha slo. Ndyatu sti' yu slo ycui' Jesús, cha' nti' yu cuane yu ji'i Jesús cha' cua'ni jo'o ji'i yu, cha' ngusñi quicha ndyatsu' cuaña' ji'i yu bi'.

—Xu'na —nacui nu quicha bi' ji'i Jesús—, cua'ni jo'o 'na. Jlo ti' na' cha' nchca jinu'u cua'ni nu'u cha' caca lubii cuaña' na'.

³ Li' ngutacui ya' Jesús lo nu quicha bi', ngusta ya' su ndyatsu' cuaña' yu.

—Cua'ni na' jo'o jinu'u —nacui Jesús ji'i nu quicha bi'—. Tyanu lubii cuaña' nu'u juani —nacui.

Hora ti ngua tso'o nu quicha bi', ngua lubii cuaña' yu.

⁴ Xa' nchcui' Jesús lo'o yu li':

—Yaa clya nu'u slo sti jo'ó —nacui—. Cajua ta nu'u msta nu nacui jyo'o Moisés cha' ta na ji'i ycui' Ndyosi lo'o ndyaca tso'o na ji'i quicha nu ntsu'u ji'na. Ná cacha' nu'u ji'i xa' ñati. Taca ca cuayá' ti' lcaa ñati cha' cua ngua tso'o nu'u, nu lo'o cuna ngu' cha' cua ngusñi sti jo'ó msta nu nda nu'u.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i msu ji'i xu'na sendaru

⁵ Lo'o li' ndyalaa Jesús to' quichi Capernaum. Quichi bi' ndyacua tya'a lo'o sca capitán ji'i sendaru romano nu ndijña ji'i Jesús cha' cua'ni jo'o ji'i sca nu quicha:

⁶ —Xu'na —nacui capitán bi' ji'i Jesús—, quicha tsa msu 'na. Na ntsiya ti yu to' tyi na' cha' nchcu' tyucu' tyucui ña'a yu; ti' tsa nti' yu.

⁷ Li' nchcui' Jesús lo'o:

—Tsa'a na'. Cua'ni na' cha' tyaca tso'o yu —nacui Jesús ji'i nu capitán bi'.

⁸ Hora ti nguxacui capitán cha' ji'i Jesús li':

—Xu'na —nacui yu ji'i Jesús—, ná tso'o tsaa nu'u to' tyi na', cha' si'i ñati tso'o laca na'. Tsa bi' ti cha' nti' na', cha' culo nu'u cña cha' cati quicha bi' tsiya' ti; jlo ti' na' cha' caca tso'o msu 'na li', masi tyijyu' ti tyu nu'u chcui'.

⁹ Xu'na sendaru laca na'; laca na' loo ji'i sca siyento tya'a sendaru, lo'o jua'a ntsu'u nu laca loo jna'. Si culo na' cña ji'i tsaca sendaru bi' ndi'ya: “Yaa clya nu'u”, hora ti tsaa yu, cha' nti' na' cha' tsaa yu. Jua'a si chcui' na' lo'o chaca yu: “Caa nu'u ca nde”, hora ti caa yu slo na' li'. Jua'a si culo na' cña ji'i msu 'na: “Cua'ni sca cña 'na”, ñacui na' ji'i; hora ti cua'ni yu cña bi' 'na —nacui capitán ji'i

Jesús—. Jua'a nu'u ni, jlo ti' na' cha' taca jinu'u culo cña cha' cati quicha bi'.

¹⁰ Ndube tsa ti' Jesús lo'o ndyuna cha' nu nchcui' capitán bi'. Li' nchcui' Jesús lo'o nu quiña'a tsa ñati nu lca'a ji'i:

—Liñi tsa cha' nchcui' na' lo'o ma juani —nacu'i Jesús ji'i ngu—. Bilya ña'a na' tsiya' ti ji'i sca ñati nu tso'o tsa jlya ti' ji'i ycu'i' Ndyosi, ñi'ya jlya ti' nu capitán re; tyucui' ña'a nasiyu Israel re ná ntsu'u ngu' nu jlya ti' jua'a.

¹¹ Chañi cha' tiya' la tyalaa quiña'a tsa ñati ty-ijyu', masi ngu' loyuu su ntyucua cuichaa, masi ngu' loyuu su ndyaa cuichaa, tsa ngu' cha' tyucua ngu' to' mesa ca su laca ycu'i' Ndyosi loo nde cua; stu'ba ti tsa tu'cu' ngu' to' mesa bi' lo'o jyo'o Abraham lo'o jyo'o Isaac lo'o jyo'o Jacob.

¹² Lo'o jua'a ntsu'u xa' la ñati nu laca sñi' ycu'i' Ndyosi nacui' ngu', pana ná tyalaa ngu' bi' slo ycu'i' Ni. Culo Ni cña ji'i xca ji'i Ni cha' tsa xca xcu'aa ji'i ngu' bi' ca su talya tsa ña'a; xi'ya tsa ngu' bi' ca bi', ca ñasi' tsa ngu' ña'a cuayá' nu cacu la'ya ngu' cha' ñasi' ngu'.

¹³ Li' xa' nchcui' Jesús lo'o nu capitán bi':

—Yaa nu'u to' tyi nu'u lacua —nacu'i ji'i—. Jlya ti' nu'u, bi' cha' cua ndyaca tso'o nu quicha bi' jinu'u juani ti —nacu'i Jesús ji'i.

Lo'o la cui' hora ngua tso'o msu bi'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i xtya'a laa Pedro

¹⁴ Ca tiya' la ndyaa Jesús nde ni'i ji'i Pedro. Li' na'a Jesús cha' na ntsiya ti xtya'a laa Pedro lo qui'ña, cha' tlyu tsa tyique' ntsu'u ji'i ma'.

15 Li' ngusta ya' Jesús chu' ya' ma' cusu' bi', lo'o hora ti ndyu'u tyique' ji'i; ndyatü ma' cusu' bi' li', cha' caque' xi na cacu Jesús lo'o ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tyuu tya'a ngu' quicha

16 Lo'o cua ngusji, li' ndyalaa quiña'a ngu' slo Jesús, lijya lo'o ngu' ji'i ngu' quicha nu ngusñi cui'i cuxi ji'i. Li' ngulo Jesús cña ji'i cui'i cuxi bi', cha' tyu'utsu' ji'i ngu' quicha; lo'o li' ndyaca tso'o ngu' bi'. Lo'o jua'a ngua'ni Jesús jo'o ji'i lcaa ngu' quicha nu ndya'a slo.

17 Jua'a ngua cha' ndyu'u tucua la cui' cha' nu nguscua jyo'o Isaías cua sa'ni la. Ndi'ya nscua cha': “Cua ngua tii ycu'i Ni ma nde su ti'i ji'na, lo'o jua'a ñi'ya laca quicha nu ntsu'u ji'na; ngua'ni tye Ni quicha bi', ndyaca tso'o na li'”. Jua'a nscua lo quityi, bi' cha' ndu'ni Jesús jo'o ji'i ngu' quicha.

Ntsu'u ngu' nu nti' tya'a lo'o Jesús

18 Lo'o ngua sca tsā na'a Jesús cha' quiña'a tsa ñati ndya'a slo, bi' cha' ngulo yu cña ji'i ngu' tya'a ndya'a yu cha' tsaa lo'o ngu' ji'i ycu'i yu ne' yaca ni'i ca chaca tsu' tayu' bi'.

19 Lo'o cua tsaa ti ngu', li' ndyalaa sca mstru cha' jo'ó cha' chcu'i lo'o Jesús:

—Mstru —nacu'i mstru bi' ji'i Jesús—, lo'o na' nta' tya'a na' lo'o nu'u lcaa macala su tsaa nu'u.

20 Nguxacu'i Jesús cha' ji'i mstru bi' li':

—Nu naa cuatya' ni, ne' xtyuu ni' ndyu'ú ni'; lo'o jua'a quiñi sube, ne' xlyati ndyu'ú ni'. Pana na' ni, cua nda Ni 'na lijyaa chalyuu re cha' caca na' ñati, lo'o jua'a ná ntsu'u su xtyii na' caja' na', ná ntsu'u su chca'a cña' na'.

21 Lo'o li' nchcui' chaca nu qui'yu nu ndya'a lo'o Jesús nquicha':

—Cusu' —nacui' yu ji'i Jesús—, ta xi chacuayá' 'na cha' tsa'a na' to' tyi na' cha' ña'asii na' ji'i sti na' ña'a cuayá' nu cajaa sti na', cha' xatsi' na' ji'i sti na' clyo. Li' tsa'a la lo'o nu'u.

22 Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i yu:

—Tso'o la masi caa lca'a nu'u 'na juani ti —nacui' Jesús ji'i—. Tya ntsu'u xi xa' la ñati' chalyuu tya'a ma nu taca xatsi' ji'i ñati' nu cua ngujuii.

Ngulo Jesús cña ji'i cui'i lo'o ji'i clyoo' lo tayu'

23 Lo'o li' ndyatí Jesús ne' yaca ni'i piti; ndyatí ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o, ndu'u ngu' ndyaa ngu' li'.

24 Lo'o li' lye tsa ndyaca cui'i, lye tsa ndyatu clyoo' lo tayu'; cua quilyu'u ti yaca ni'i bi' ne' hitya xqui'ya clyoo', pana laja' Jesús ntsu'u ne' yaca ni'i bi'.

25 Li' nguxtyu'u ngu' tya'a ndya'a ji'i Jesús:

—Cusu' —nacui' ngu' ji'i Jesús—, cua'ni lyaá clya ji'na. Cua quilyu'u ti yaca ni'i re ne' hitya, cajaa na si nti'.

26 Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—¿Ni cha' ntsii tsa ma? —nacui' ji'i ngu'—. ¡Xi tsa tyempo ndalo ma, cha' ná jlya ti' ma ji'i ycuí' Ndyosi cha' caca ji'i Ni cua'ni Ni cña!

Lo'o li' ndyatu Jesús, nchcui' lo'o cui'i lo'o clyoo' cha' cua'a ji'i cha' bi'; hora ti ngua ti bi' li'.

27 Ndube tsa ti' ngu' bi' li', cha' ngua ti tsiya' ti clyoo' lo'o cui'i bi'.

—¿Ti ñati ta laca nu cusu' re? —nacui ngu' jii' tya'a ngu'—. Ndaquiya' clyoo' jii', jua'a nduna cui'i cha' nu nchcui' nu cusu' re lo'o.

Ngua'ni Jesús jo'o jii' ngu' Gadara nu ngusñi cui'i xña'a jii'

²⁸ Lo'o li' ndyalaa ngu' chaca tsu' tayu' nde loyuu jii' ngu' Gadara. Li' ndyacia tya'a tucua tya'a ngu' quicha lo'o Jesús; ngusñi cui'i xña'a jii' tyucuaa ngu', bi' cha' tyaala tsa ngu' quicha bi'. Ndi'i ngu' ne' lo'o jyo'o, lo'o jua'a nga'aa nda ngu' chacuayá' tyeje tacui xa' ñati tyucuii jua.

²⁹ Lo'o li' ngua'ni cui'i xña'a cha' cuii tsa ngusi'ya ngu' quicha bi':

—¿Ni cha' ndya'a nu'u slo cua, Jesús? —nacui ngu' quicha jii'—. Nu'u laca nu sca ti Sñi' ycu'i Ndyosi. ¿Ha xcube' nu'u jii' cua nti' nu'u, masi si'i tyempo juani caca cha' nchcube' bi'?

³⁰ Lo'o ndejua la xi ndi'i quiña'a tsa cube', ndya'a nclyana ni' na cacu ni'.

³¹ Li' ngua'ni cui'i xña'a bi', cha' ngüijña ngu' quicha chacuayá' jii' Jesús cuentya jii' cui'i bi'.

—Jlo ti' ya cha' nti' nu'u culo cui'i nu ntsu'u jii' ya, cha' cua'ni nu'u jo'o jii' ya —nacui ngu' bi' jii' Jesús—. Bi' cha' ta xi chacuayá' jii' cui'i cha' tsa xña' jii' cube' nu ndya'a jua.

³² Li' nda Jesús chacuayá' jii' cui'i bi':

—Yaa clya ma —nacui Jesús jii' cui'i bi'.

Lo'o li' ndyu'utsu' cui'i xña'a jii' tyucuaa nu quicha bi', ndyaa cui'i bi' ngusñi jii' cube'. Hora ti ngusna lcaa cube' bi', ngua'ya ni' to' cua'a, ndyú ni' ne' hitya tayu', ndyi'o ni' hitya, ngujuii lcaa cube' bi' li'.

³³ Lo'o na'a ngu' nu ña'asiī ji'í cube' bi' ñi'ya nu ngua ji'í ni', ndyutsiī tsa ngu' li'. Ngusna ngu' ca quichī cha' cacha' ngu' ji'í ngu' quichī ñi'ya nu ngua ji'í ngu' quicha nu ngusñi cui'í xña'ā ji'í, lo'o jua'ā ndacha' ngu' ñi'ya nu ngua ji'í cube' bi'.

³⁴ Lo'o ndyuna ngu' quichī cha' bi', ndu'u ngu' ndyaa ngu' slo Jesús. Lo'o ndyacia tya'a ngu' lo'o, li' lye tsa ngüijña ngu' bi' ji'í cha' nga'aa tyanu Jesús loyuu quichī tyi ngu', tyaa yu xa' se'í nti' ngu'.

9

Ngua'ni Jesús jo'o ji'í sca nu quicha nu nchcu' tyucuí tyucuí ña'ā yu

¹ Lo'o li' xa' ndyatí Jesús ne' yaca ni'í bi', cha' tyeje tacui lo tayu' cha' tyaa quichī tyi.

² Lo'o ndyalaa quichī bi', li' ñaa lo'o ngu' ji'í sca nu quicha nu nchcu' tyucuí tyucuí ña'ā yu; ñaa ngu' slo Jesús cha' cua'ni jo'o ji'í nu quicha bi'. Ntsiya nu quicha bi' ne' sca catya. Pana jlo ti' Jesús cha' jlya ti' ngu' bi' ji'í, bi' cha' nchcu' lo'o nu quicha ndi'ya:

—Ca tso'o nu'ü, sñi' —nacuí Jesús ji'í nu quicha—. Cua ngua'ni clyu ti' na' ji'í qui'ya nu ntsu'u jinu'ü.

³ Lo'o li' ngulacua xi ti' mstru cha' jo'ó nu ndu cacua ti: “Cha' cuxi nchcu' nu qui'yu re cuentya ji'í ycui' Ndyosi”. Jua'ā ngulacua ti' ngu'.

⁴ Pana, ngua tii Jesús ji'í lcaa lo cha' nu ntsu'u tyiquee ngu' bi'.

—¿Ni cha' chiī nti' mā ña'ā mā 'na juani? —nacuí Jesús ji'í mstru bi'—.

⁵ Ná ndiya ti' mā si ñacui na' jii' nu quicha re: “Cua ngua'ni clyu ti' na' jii' qui'ya nu ntsu'u hi”. ¿Ha tso'o la si chcu' na' lo'o nu quicha lacua: “Tyatu nu'u, xa tu'ba catya hi cha' tyaa lo'o jii' ca to' tyi”? —nacui Jesús—.

⁶ Ntsu'u cha' ca cuayá' ti' mā cha' ntsu'u chacuayá' 'na cuentya jii' ycu' Ndyosi cha' cuityi na' qui'ya nu ntsu'u jii' ñati chalyuu, cha' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca ñati. Ca cuayá' ti' mā lo'o ña'a mā cha' tyaca tso'o nu quicha re juani.

Li' xa' nchcui' Jesús lo'o nu quicha bi':

—Tyatu nu'u —nacui Jesús jii'—, xñi jii' catya jinu'u cha' tsa lo'o jii' ca to' tyi.

⁷ Hora ti ndyatu nu quicha bi', ngusñi jii' catya jii', ndu'u yu, ndyaa yu ca to' tyi yu.

⁸ Quiña'a tsa ñati na'a jii' cha' bi', ndyutsii tsa ngu' li'. Ngua'ni tlyu ngu' jii' ycu' Ndyosi li', cha' cua nda Ni chacuayá' jii' ñati chalyuu cha' cua'ni cña tonu jua'a, ngua ti' ngu'.

Ngusi'ya Jesús jii' Mateo

⁹ Ndu'u Jesús ndyaa, lo'o li' cua tyeje tacui ti to' ni'i su ntucua Mateo nxñi cñi cña loo ngu'. Nchcui' Jesús lo'o nu Mateo bi' li':

—Tyu'u lca'a nu'u 'na —nacui Jesús jii'.

Hora ti ndyatu Mateo, ngxu'tyanu cña jii', ndyaa lca'a jii' Jesús li'.

¹⁰ Tiya' la li' nga'a Jesús nde ne' ni'i jii' Mateo, ntucua yu to' mesa cha' ndyacu yu. Lo'o li' quiña'a la ñati ndyalaa slo Mateo cha' cacu ngu' lo'o. Ndi'i ngu' tya'a ndu'ni cña lo'o Mateo, lo'o xa' la ñati nu nacui ngu' jii' cha' ná tso'o ñati bi', lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jii' Jesús; stu'ba ti ndyacu lca'a ngu' bi'.

11 Lo'o na'a ngu' fariseo cha' ndyacu Jesús lo'o ngu' bi', hora ti nchcui' ngu' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu:

—¿Ni cha' stu'ba ti ndacu xu'na ma lo'o ngu' nu ná tso'o, masi lo'o ngu' re nu laca msu ji'i ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ji'i ngu'?

—nacui' ngu' fariseo bi'.

12 Pana ndyuna Jesús cha' nu nda ngu' bi', bi' cha' nchcui' ycui' yu lo'o ngu' li':

—Ngu' nu ná quicha ni, ná ntsu'u cha' caca jo'o ji'i ngu' bi' —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Sca ti ji'i ñati quicha ntsu'u cha' caca jo'o.

13 Yaa clya ma cua'a jyaca ma ji'i cha' nu ngus-cua jyo'o cusu' lo quityi, nu ndi'ya nchcui': “Nti' na' cha' cua'ni tya'na ti' ma ji'i tya'a ñati ma, nacui' ycui' Ni. Bi' nu tso'o la, masi ná ta ma quiña'a tsa msta 'na; ni na'ni scu' ma, ná ndu'ni cha' ta ma msta 'na.” Jua'a nscua lo quityi. Ná lijya na' chalyuu cha' chcui' na' lo'o ñati nu tso'o tsa ycui' ngu', nti' ngu'; cua lijya na' chalyuu cha' chcui' na' lo'o ngu' nu jlo ti' cha' ntsu'u cha' cuxi tyiquee ngu', cha' caca tyuju'u ti' ngu' li'. Xtyanu ngu' ji'i cha' cuxi bi' li'.

Ndacha' ngu' judío ji'i Jesús si ná cua'ni tacati yu ji'i tsá nu ná ndacu ngu'

14 Lo'o li' ndyalaa sca taju ñati slo Jesús, la cui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Juan laja lo'o ntyucuatya ji'i ngu' laca ngu' bi'. Li' nchcui' ngu' bi' lo'o Jesús:

—Ntsu'u tsá nu ná ndacu cuare —nacui' ngu'—, lo'o ntsu'u tsá nu ná ndacu ngu' fariseo, xqui'ya cha' ndu'ni tacati ya tsá bi'; pana nu'u, lo'o jua'a

ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u, lcaa tsā ndacu ma. ¿Ni cha' ta ndacu cu'mā lcaa tsā lacua?

¹⁵ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Lo'o caja clyo'o ngu' ni, ndacu ngu' nu ndya'a lo'o cutsii; ná ndi'i ngu' xñi'i ti' ngu' tsa bi' lo'o ndi'i ngu' lo'o cutsii —nacui Jesús ji'i ngu' li'—. Pana nu lo'o tyalaa tsā li', nu lo'o tyaa lo'o ngu' ji'i cutsii, li' ná cacu ngu' tya'a tso'o cutsii, cha' caca xñi'i ti' ngu' li'. La cui' jua'a chaa ti' tya'a tso'o na' juani, pana caca xñi'i ti' ngu' re nde loo la.

¹⁶ 'Chaca cha' hcui' na' lo'o mā: ni sca ngu' ná cua'ni cho'o ngu' late' cusu ji'i ngu' lo'o sa yu'be late' cucui, cha' lo'o cua ndyaati late' bi', tyatsii late' cucui bi'; tyati' jlyacua su ngalya late' bi' li'.

¹⁷ La cui' ti cha', ná su'ba ngu' lcui nu chca ndyu'u ti ne' tyaca' cusu'. Si su'ba ngu' ji'i ne' tyaca' cusu', yala ti catsu se'i tyaca' bi'; ndye ngula'a tyaca' li', tye lcui tyalú li'. Ne' tyaca' cucui tyu'u lcui nu chca ndyu'u ti; jua'a talo tyucuaa cha' bi', lo'o lcui lo'o tyaca' bi'. (Jua'a ngulu'u Jesús ji'i ngu' cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' ná tso'o quixa' ngu' cha' cucui nu nclyu'u yu cuentya ji'i ycui' Ndyosi lo'o cha' nu ngxu'tyanu jyo'o cusu' cha' cua'ni ngu'.)

Sñi' Jairo, lo'o nu cuna'a nu ndyala' ste' Jesús

¹⁸ Laja lo'o nhcui' Jesús lo'o ngu' bi', li' ndyalaa sca ngu' judío nu laca loo; ndatu sti' yu slo Jesús li', cha' jña yu sca cha' clyu ti' ji'i:

—Cua ngu'jui ca ti sca nu piti cuna'a sñi' na' —nacui nu cusu' ji'i Jesús—. ¿Ha ná tsa nu'u slo na' cha' sta ya' nu'u lo nu piti bi'? —nacui—. Jlo ti' na' cha' nchca jinu'u cua'ni cha' tyu'ú nu piti chaca quiya'.

19 Li' ndyatu Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a j*i*'i, ndyaa ngu' lo'o nu cusu' bi'.

20 Pana tyucuii su ndyaa ngu' njyacia sca nu cuna'a quicha j*i*'i Jesús, lijya nde chu' yu cha' cala' ma' quiya' ste' yu; cua tii tyucuaa yija quicha nu cuna'a bi', cha' ndyalú tañi.

21 Ndi'ya ngulacua ti' ma': “Masi cala' ti na' ste' Jesús, li' tyaca tso'o na'”. Jua'a ti ngulacua ti' ma'.

22 Lo'o li' nguxtyacui Jesús, nguxña'a j*i*'i nu cuna'a bi':

—Cua'ni cho'o tyiquee nu'u, sñi' —nacui Jesús j*i*'i—. Jlya ti' nu'u 'na, bi' cha' ndyaca tso'o nu'u juani.

Lo'o hora ti ndyaca tso'o nu cuna'a bi'.

23 Lo'o li' ndyalaa Jesús ca to' tyi nu laca loo bi', na'a cha' cua ndyalaa ngu' musca slo cha' nscua santo; nxi'ya tsa ngu' ndi'i' ngu' toni'i' j*i*'i nu cusu' bi'.

24 Nhcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Tyaa mā tso'o la —nacui—. Na laja' ti nu piti re, si'i na ngujui re.

Nxtyí lo'o tsa ngu' j*i*'i Jesús li',

25 pana ngulo'o Jesús j*i*'i ngu' cha' caja su tyat*i* ycu*i*' yu ne' ni'i' ca slo nu piti bi'. Li' ngusñi yu ya' nu piti bi', ndaca'a nu piti li'.

26 Lo'o jua'a ngua cha' nguañi cha' bi' lcaa quichi su ndi'i' ngu' ca bi'.

*Ngua'ni Jesús jo'o j*i*'i tucua tya'a ngu' cuityi'*

27 Lo'o li' ndu'u Jesús ca ne' ni'i' bi' ndyaa yu, lo'o jua'a ndya'a lca'a tucua tya'a ngu' cuityi' j*i*'i yu. Ngusi'ya ngu' j*i*'i Jesús li':

—Cua'ni tya'na ti' nu'u jii' cua, cusu', nu'u nu laca ñati' tya'a jii' jyo'o David —ndu'ni ngu' jii'.

28 Lo'o cua ndyalaa Jesús ndyatí ni'í jii', lo'o nu ngu' cuityi' bi' lijya ngu' cacua la slo yu. Nhcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—¿Ha jlya ti' mā cha' caca jna' cua'ni na' cha' tyaca tso'o mā? —nacui' yu jii' ngu'.

—Jlya ti' ya, cusu' —nacui' nu ngu' cuityi' bi' jii'.

29 Lo'o li' ndyala' Jesús cloo tyucuaa ngu' cuityi' bi':

—Tyaca tso'o mā lacua. Caca bi' jii' mā si jlya ti' mā 'na —nacui' Jesús jii' ngu' cuityi' bi' li'.

30 Hora ti' ngua tso'o si'yu cloo ngu', ña'a tso'o ngu' li'. Lo'o li' lye nhcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ná cacha' mā jii' ni sca ñati, cha' ná caca cuayá' ti' ngu' ñi'ya' ngua cha' ngua tso'o cloo mā —nacui' Jesús jii' ngu' bi'.

31 Pana ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', ndacha' ngu' jii' lcaa ñati' ñi'ya' ngua cña nu ngua'ni Jesús lo'o ngu'; bi' cha' nguañi cha' bi' tyucui' ña'a' loyuu jua.

Ngua'ni Jesús jo'o jii' sca nu cu'u

32 Lo'o cua ndu'u ngu' bi' ndyaa ngu', li' ndyalaa chaca latya ñati, ya'a lo'o ngu' jii' sca yu cu'u; na cu'u yu xqui'ya cui'í cuxi nu ngusñi jii' yu.

33 Lo'o ngulo Jesús cui'í cuxi jii' nu quicha bi', li' ngua nhcui' yu, masi cu'u yu tsā la. Ndube tsa ti' lcaa ñati' nu ndu' ndacua li'.

—Bilya ña'a' na sca cha' tlyu jua'a' —nacui' ngu' jii' tya'a ngu'—. Ná ntsu'u ñati' tyucui' ña'a' nasiyu Israel re nu caca cua'ni jo'o jua'a' —nacui' ngu'.

34 Pana xa' ña'a' nhcui' ngu' fariseo bi':

—Na nclyo nu Jesús jua ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ngu' xqui'ya nu xu'na cuiñaja nu nda chacuayá' cha' cua'ni yu jua'a —nacui ngu' fariseo bi'.

Tya'na tsa ti' Jesús ji'i ngu' quiña'a

³⁵ Lo'o li' ndyaa Jesús lcaa quichi sube, lcaa quichi tonu, cha' culu'u ji'i ngu' ne' laa ji'i ngu' judío; quiña'a tsa cha' nda Jesús lo'o ñati ñi'ya tso'o caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. Lo'o jua'a ngua'ni jo'o ji'i lcaa ngu' quicha, ji'i lcaa ngu' nu ngunu'u ti'.

³⁶ Tya'na tsa ti' Jesús ji'i nu quiña'a tsa ñati nu ndya'a lca'a ji'i, cha' ná nchca ji'i ngu' bi'; nga'aa jlo ti' ngu' ñi'ya nu tyi'i tso'o la ngu'. Ñi'ya ndu'ni xlya' nu ná ntsu'u nu ña'asii ji'i ni', jua'a ndu'ni ngu' quiña'a bi', ngua ti' Jesús.

³⁷ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, nda yu sca cuii lo'o ngu' cuentya ji'i ngu' quiña'a bi'. Nacui yu cha' bilya cuna tso'o ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' ñi'ya laca sca xtya nu tso'o tsa ndyatsi cha' cua ngulala ti caca clacua, jua'a laca ngu' bi'.

—Chañi cha' ntsu'u tsa cña re cha' chcui' na lo'o ñati cha' xñi ngu' cha' nu nchcui' na' —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Lo'o jua'a, xti ti ngu' ntsu'u nu caca cua'ni cña re.

³⁸ Bi' cha' chcui' ma lo'o Sti na' nu laca Xu'na cña re, cha' tya ta Ni xi xa' la tya'a ñati nu taca ji'i cua'ni cña re.

10

Nu tii tyucuaa tya'a ñati nu ngusubi Jesús ji'i cha' ca tsa'a ngu' ji'i

¹ Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'í nu tii tyucuaa tya'a ñati nu ndyaca tsa'a ji'í cha' caa ngu' slo. Nda yu chacuayá' ji'í ngu' bi', cha' tsa'a ngu' lo cña ji'í, cha' culo ngu' cui'í cuxi nu ngusñi ji'í ñati; jua'a nda yu chacuayá' cha' cua'ni ngu' cha' tyaca tso'o ngu' quicha.

² Nde nscua na' xtañi ca ta'a tii tyucuaa tya'a ngu' nu ngusubi Jesús: nu clyo ngusubi yu ji'í Simón, nu lo'o ndu'ni ngu' Pedro ji'í, lo'o Andrés tya'a ngula nu Simón bi'; li' ngusubi yu ji'í Jacobo, lo'o Juan tya'a ngula Jacobo, nu laca sñi' Zebedeo;

³ lo'o jua'a ngusubi yu ji'í Felipe, lo'o ji'í Bartolomé, lo'o ji'í Tomás, lo'o ji'í Mateo nu ngusñi cñi cña loo ngu' clyo; lo'o jua'a ngusubi yu ji'í Jacobo sñi' Alfeo, lo'o ji'í Lebeo nu lo'o ndu'ni ngu' Tadeo ji'í;

⁴ ngusubi yu ji'í Simón nu ngua ji'í taju ngu' cananista, lo'o ji'í Judas Iscariote nu cuju'í cresiya ji'í Jesús ji'í ngu' cuxi ca tiya' la.

Ngulo Jesús cña ji'í nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi', cha' chcu'í ngu' lo'o ngu' xa' quichí

⁵ Ngulo Jesús cña ji'í nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi' ndi'ya:

—Ná tsa'a ma tyucuij nde xa' tsu' su ndi'í ngu' nu ná ntsu'u cha' ji'í lo'o ycui' Ndyosi tsiya' ti, ni ná tsa'a ma quichí tyi ngu' Samaria —nacu'í Jesús ji'í ngu' bi'—.

⁶ Sca ti slo ngu' Israel tya'a ma tsa'a ma, cha' tya'na tsa ngu'; ñi'ya ndu'ni xlya' nu cua nguna', jua'a ndu'ni ngu' bi'.

⁷ Ta ma cha' lo'o ngu' lcaa quichí cha' cua tyalaa ti hora cha' caca ycui' Ndyosi loo.

⁸ Cua'ni mā cha' tyaca tso'o ngu' quicha, cua'ni mā cha' chaca quiya' tyu'ú ngu' nu cua ngujuii; cua'ni mā jo'o ji'í ngu' nu ndyatsu' cuaña', cha' nu xa' caca lubii cuaña' ngu' quicha bi'; culo mā ji'í cui'í cuxi nu ngusñi ji'í xa' la ñati. Ná ngusñi na' cñi lo'o nda na' chacuayá' ji'í mā cha' cua'ni mā jo'o ji'í ngu' quicha, bi' cha' ná cui'ya mā caya' lo'o cua'ni mā jo'o ji'í ngu'.

⁹ 'Ná lo'o cñi cui'ya mā tsaa mā, masi cñi oro, masi cñi plata, masi cñi sube;

¹⁰ ni ná lo'o quixu tyaja qui'ya mā tsaa mā. Lo'o jua'a ná qui'ya mā chaca camxa, ni xa' caña, ni ná lo'o yaca tyu'u ya' mā tsaa mā. Si cua nguxtyucua mā ji'í ngu', nga'a cha' xacu ngu' ji'í mā.

¹¹ 'Lo'o tyalaa mā sca quichí, masi quichí tlyu, masi quichí sube tí, li' clyana mā ji'í sca ñati nu tso'o ntsu'u tyiquee ña'a yu ji'í mā. Slo yu bi' tyi'í mā ña'a cuayá' nu tsaa mā xa' quichí.

¹² Nu lo'o tyatí mā to' tyi yu, jña mā ji'í ycui' Ndyosi cha' tí ti tyi'í tyiquee ngu' ca tyi.

¹³ Si chañi cha' nti' ngu' nu ndi'í ni'í bi' cuna la ngu' cha' ji'í ycui' Ndyosi, li' cua'ni Ni cha' tí ti tyi'í tyiquee ngu' bi'; pana si ñilo'o ti ngu' ji'í mā cha' nti' ngu' cuna ngu', nga'aa culacua Ni ji'í ngu' bi'. Li' nga'aa hcui' mā cha' ji'í ycui' Ndyosi lo'o ngu' bi'.

¹⁴ Lo'o si ná nti' ngu' cha' tyanu mā slo ngu', si ná ntaja'a ngu' cuna ngu' cha' nu nclu'u mā ji'í ngu', li' xtyanu mā ji'í ngu' bi', masi xtyanu mā ji'í quichí bi'; jua'a salú mā sñii yuu nu ntsu'u quiya' mā lo'o tyu'u mā quichí bi'.

¹⁵ Cha' liñi nhcui' na' lo'o mā, cha' nu lo'o tyalaa tsá nu cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'í lcaa ñati, li'

xcube' tsa Ni ji'i ngu' quichi su ná ntaja'a ngu' cuna ngu' cha' nu culu'u ma ji'i ngu'; tsa bi' ca tso'o la cha' ji'i ngu' cuxi nu nguti'i quichi Sodoma, nu nguti'i quichi Gomorra nu ngua sa'ni.

Cua'ni lya' ti' ngu' ji'i ma

¹⁶ 'Cua'a jyaca ma 'na: Ta na' ji'i ma cha' tsa ma xa' quichi ñi'ya si laca ma xlya' nu ndya'a laja bo'o tyaala; bi' cha' tii ti ti' ma tya'a ma laja ñati, ñi'ya nti' ndya'a cuaña nu tii tsa ti'. Tso'o ti tya'a ma, ná cua'ni tyaala ma ji'i ngu' tsiya' ti. Caca ma ñi'ya laca paloma, cha' masu tsa ni', ná tyaala ni' tsiya' ti.

¹⁷ Pana cua'ni tii ti ti' ma lo'o ñati; ná tyiquee' tsa lo'o ngu' ji'i ma slo ngu' tsiya, masi ná tyaala ma ji'i ngu'. Lo'o jua'a quiji'i ngu' ji'i ma ne' laa ji'i ngu'.

¹⁸ Ntsu'u ngu' nu tsa lo'o ji'i ma slo ngu' nu laca loo cha' ñasi' ti ngu', hasta tyalaa ma ca slo ycu' rey. Lo'o xcube' ngu' ji'i ma xqui'ya na', li' caja xi tyempo cha' ta ma xi cha' jna' lo'o ngu' bi', masi lo'o ngu' xa' tsu'.

¹⁹ Nu lo'o tsa lo'o ngu' ji'i ma slo ngu' tsiya ni, ná culacua tsa ti' ma ñi'ya caca cha' nu chcu' ma lo'o ngu' bi', ñi'ya caca xacu' ma cha' ji'i ngu' bi'. Cua'ni ycu' Ndyosi cha' quije cha' liñi nu chcu' ma lo'o ngu' bi',

²⁰ cha' si'i cha' ji'i ti ma nu chcu' ma li'; cha' ji'i Xtyi'i ycu' Ndyosi Sti na, bi' caca cha' nu chcu' ma lo'o ngu'.

²¹ 'Tii ti ti' ma tyi'i ma lacua, cha' lo'o tya'a ngula ma tsa lo'o ji'i ma cha' cuiñi ti sta qui'ya ji'i ma slo ngu' tyaala bi'; lo'o jua'a cujuu' cuañi' sti ma

ji'ḷi mā. Hasta sñi' mā, cjuuii cuañi' ngu' ji'ḷi cu'ma nu laca mā sti ngu' xtya'a ngu' slo ngu' tyaala bi'; hasta cjuuii ngu' ji'ḷi mā nti' nu sube bi'.

²² Lo'o jua'a caca ti'í ti' lcaa ngu' ña'a ngu' ji'ḷi mā xqui'ya na'. Pana ñati nu talo ji'ḷi lcaa cha' cuxi bi', clyaá ngu' li', caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'ḷi ngu' bi'.

²³ Tso'o xna mā nde xa' quichḷi nu lo'o lye tsa cua'ni lya' ti' ngu' ji'ḷi mā. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani: Bilya ta mā cha' 'na lo'o ngu' Israel tya'a na nde lcaa quichḷi tyi ngu' nu lo'o caa na' chalyuu chaca quiya', na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati.

²⁴ Ñati nu laca mstru ji'ḷi ngu', bi' laca nu jlo la ti', si'i ná jlo la ti' ngu' cuañi' nu ndyaca tsa'a ca ti. Lo'o jua'a ñati nu laca xu'na ngu', bi' laca loo ji'ḷi ngu', si'i msu nu laca loo.

²⁵ Sca ti cuayá' cha' ti'í caca ji'ḷi ngu' cuañi' bi' li', ñi'ya nu ndyaca ji'ḷi mstru ji'ḷi ngu'; sca ti cuayá' cña ti'ḷi caca ji'ḷi msu bi' li', ñi'ya nu ndyaca ji'ḷi xu'na ngu'. Bi' cha' taca ca cuayá' ti' mā cha' ti'í tsa chcui' ngu' ji'ḷi mā nu ntsu'u cha' ji'ḷi mā lo'o na', cha' laca nu Xu'na mā; cua nchcui' ngu' cha' Beelzebú nu xu'na cuiñaja laca na'.

¿Ti ji'ḷi cutsii mā?

²⁶ 'Bi' cha' nacui' na' cha' ná cutsii mā ji'ḷi ñati chalyuu ti. Lcaa cha' nu ngua'ni ngu' cuaana ti, nti' ngu', quijeloo cha' bi' ji'ḷi ñati nde loo la; lcaa cha' nu ntsu'u cuatsi' ti ji'ḷi ngu', nti' ngu', caca cuayá' ti' ñati ji'ḷi cha' bi' nde loo la.

²⁷ Lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o cu'ma nde su ndi'ḷi mā ycui' ti mā, chcui' mā cha' bi' lo'o lcaa

ñati nde loo la; jua'a scaa cha' nu nclyu'u na' ji'i ma cuaana ti, cuii chcu' ma cha' bi' lo'o lcaa ngu' quichi.

²⁸ Ná cutsii ma ji'i ngu' nu cjuui ji'i ma nde chalyuu ti, cha' ná nchca ji'i ngu' cjuui ngu' ji'i cresiya ji'i ma; tso'o la si cutsii ma ji'i ycu' Ndyosi nu cua'ni cuayá' ji'i ma nde loo la. Cutsii ma ji'i ycu' Ndyosi tu'ni, xqui'ya cha' cua'ni Ni cha' tye cha' ji'i ma tsiya' ti si tsa ma ca bilyaa.

²⁹ 'Cua jlo ti' ma cha' tsa'ña tsa nga'a quiñi sube nu ndujui' ngu', masi tucua tya'a quiñi sube caja ji'i ma sa paxu ti. Pana ycu' Sti na laca loo, lcaa cha' jlo ti' Ni; masi sca ti quiñi sube cajaa ni', pana cua jlo ti' ycu' Ni cha' bi'.

³⁰ Lo'o jua'a cua ngulacua Ni ji'i lcaa quicha' hiq ue ma, jlo ti' Ni ni lcaua tya'a quicha' ntsu'u hiq ue scaa ngu'.

³¹ Lo'o cu'ma ni, quiña'a tsa ntsu'u lo cu'ma ca slo ycu' Ndyosi; ná stu'ba ma tsiya' ti masi lo'o quiña'a tsa quiñi sube. Bi' cha' ná ntsu'u cha' cutsii ma ji'i ñati.

Cha' ji'i ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o Jesucristo

³² 'Lo'o chaca cha' ni: lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o na', nu nchcu' cha' jna' lo'o xa' ñati, jua'a na', chcu' na' lo'o Sti na' nu ntucua nde cua cha' tya'a tso'o na' laca ñati bi'.

³³ Lo'o jua'a lcaa ngu' nu nchcu' lo'o xa' ñati cha' ná ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o na', jua'a na', chcu' na' lo'o Sti na' nu ntucua nde cua cha' si'i tya'a tso'o na' laca ñati bi'.

Ná stu'ba cha' ji'i ñati chalyuu xqui'ya Jesús

34 'Ná culacua ti' mā cha' t̄i ti tyi'ī tyiquee ñati chalyuu xqui'ya cha' cua lijya na'. Ná caca jua'a. Lye la xuū tya'a ngu' xqui'ya na';

35 xuū tya'a sca ñati lo'o sti yu xqui'ya na', xuū tya'a sca nu cuna'a lo'o xtya'a cho' xqui'ya na', xuū tya'a cuxii ji'ī ngu' lo'o xtya'a laa cho'.

36 Xuū tya'a ngu' jua'a ña'a cuayá' caca lcaa tya'a ngu' tya'a cusū ngu'.

37 'Tso'o tsa lo'o ndu'ni tyaca'a ngu' ji'ī sti ngu', ji'ī xtya'a ngu'; pana si xti la ndu'ni tyaca'a ngu' bi' 'na, ná taca tya'a ngu' bi' lo'o na'. Lo'o jua'a tso'o lo'o ndu'ni tyaca'a ngu' ji'ī sñi' ngu', masi sñi' qui'yu, masi sñi' cuna'a; pana si xti la ndu'ni tyaca'a ngu' bi' 'na, ná taca tya'a ngu' bi' lo'o na'.

38 Lo'o jua'a ná taca ñacui ngu' cha' na' laca Xu'na ngu', si ná nti' ngu' bi' tya'a ngu' lo'o na' tyucui nu culu'u na' ji'ī ngu' cha' tsa ngu'. Ntsu'u cha' xñi ngu' tyucui bi', masi cujuui xa' ñati ji'ī ngu' bi' xqui'ya cha' jna'.

39 La cui' jua'a ngu' nu ná ndyujui ñati ji'ī xqui'ya cha' lye la ndu'ni tyaca'a ngu' ji'ī ycui' ca ti ngu', ná caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'ī ngu' bi'; pana caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'ī ngu' si cujuui ñati ji'ī xqui'ya cha' jna'.

Cha' tso'o nu tyacua ji'ī ngu' nde loo la

40 'Chaca cha' ni: lo'o ta ñati su tyi'ī mā to' tyi ngu', stu'ba ndyu'u cha' ñi'ya si cua nda ngu' bi' su tyi'ī na' to' tyi ngu'. Lo'o jua'a, lo'o ta ngu' su tyi'ī na' lo'o ngu', stu'ba ndyu'u cha' ñi'ya si cua nda ngu' bi' su tyi'ī ycui' Ndyosi lo'o ngu', cha' la cui' ycui' Ndyosi laca nu cua nda Ni 'na lijya na' ca nde.

⁴¹ Lo'o si ta ngu' su tyi'i sca ñati nu laca tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi, cha' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi ndya'a ñati bi', tso'o tsa caca ji'i ngu' bi' nde loo la. Li' tyacua sca cha' tso'o nu cua nguxco'o ycu'i Ndyosi cuentya ji'i ngu' bi', stu'ba ti caca ji'i ngu' bi' lo'o ji'i nu laca tu'ba bi'. Lo'o jua'a si ta ngu' su tyi'i sca ñati nu tso'o tsa tyiquee xqui'ya cha' ndaquiya' yu cha' ji'i ycu'i Ndyosi, stu'ba caca ji'i ngu' bi' lo'o ji'i nu tso'o tsa tyiquee bi' nde loo la, cha' cua nguxco'o ycu'i Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua ji'i ngu' bi' ca su ntucua ycu'i Ni.

⁴² Lo'o jua'a, si ta ñati masi sca sca' ti hitya co'o ngu' cuañi' re xqui'ya cha' ngu' nu ndyaca tsa'a 'na laca ngu', chañi cha' cua nguxco'o ycu'i Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua ji'i ñati bi' nde loo la.

11

Nda Juan ji'i ñati cha' tsa slo Jesús

¹ Nu lo'o ndye ngulu'u Jesús cha' bi' ji'i nu tii tyucuaa tya'a ñati nu ndyaca tsa'a ji'i yu, ndu'u yu ndyaa yu cha' chcu'i yu lo'o ngu' tyu tya'a quichi nu ndi'i cacua ti; ngulu'u yu ji'i ngu' quichi bi'.

² Tya nga'a Juan ne' chcu'a, pana cua ndyuna nu Juan bi' ji'i lcaa ña'a cña nu ndyu'ni Jesús nu laca Cristo; bi' cha' ngulo Juan cña ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, cha' tsa ngu' bi' slo Jesús,

³ cha' xcuane ngu' bi' ji'i Jesús cuentya ji'i Juan ndi'ya:

—¿Ha chañi cha' nu'u laca ycu'i nu cua caa ti?
—nacui ngu' bi' ji'i Jesús li'—. ¿Ha tya caa la chaca nu caca ycu'i Cristo?

⁴ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Yaa mā cacha' mā jī' Juan lcaa lo cha' nu nduna mā slo na', lcaa cha' nu ña'a mā slo na' —nacui Jesús jī' ngu'—.

⁵ Cacha' mā cha' nu cua na'a mā ca nde jī' yu; cacha' mā jī' cha' ndu'ni na' cha' ndyaca tso'o cloo ngu' nu ngua cuiyī', cha' ndya'a ngu' nu ngua quicha quiya', cha' ngua lubii cuaña' ngu' nu ndyatsu' cuaña', cha' nduna ngu' nu ngua cu'u jyaca, cha' ndyu'ú ngu' chaca quiya' nu cua ngujui, cha' nchca cuayá' ti' ngu' ti' ñi'ya nu cua'ni lyaá ycuī' Ni jī' ñati chalyuu jī' nu cuxi.

⁶ Tso'o tsa caca tyiquee ñati nu ña'a ti tya nxñi cha' 'na, masi ná nchca cuayá' tso'o ti' lcaa cha'.

⁷ Lo'o cua ndyaa ngu' bi', li' nguxana Jesús nchcui' yu cha' jī' Juan bi' lo'o nu quiña'a tsa ñati nu ndi' cajua:

—Nu lo'o ndyaa mā ne' quixi' su nguti' Juan ca su ná ndi' ñati, ¿na ca ngulacua ti' mā cha' ña'a mā ca ndacua? —nacui Jesús jī' ngu'—. ¿Ha na'a mā sca yaca quii nu nchcuta cui' jī'? Si' jua'a.

⁸ ¿Ni cha' laca ndyaa mā cajua lacua? ¿Ha na'a mā jī' sca nu qui'yu nu tso'o tsa ña'a ste' yu? Si' jua'a, cha' nu ngu' nu lacu' ste' tso'o tsa ña'a ni, ndi' ngu' bi' slo ngu' culiya' nu laca loo.

⁹ Ná tyiquee' ngua tii mā cha' laca Juan sca ñati nu laca tu'ba jī' ycuī' Ndyosi. Chañi cha' laca yu jua'a, pana tlyu la cña ngujui jī' Juan.

¹⁰ Ndi'ya nguscua jyo'o cusu' cua sa'ni la cha' jī' cña nu ntsu'u jī' Juan:

Culo na' cña jī' sca msu 'na cha' tsa yu nde loo nu'u,

cha' saala yu tyucui su caa nu'u.

Jua'a nchcui' ycuī' Ni jī' Cristo.

11 Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā jī'i Juan nu ntyucu-
 atya jī'i ngu', cha' bilya cala sca ñati chalyuu nu
 jua'a ntsu'u cña tlyu la jī'i, ñi'ya nu ngua jī'i Juan
 bi'. Pana cua lijya na' cha' caca na' loo ne' cresiya
 jī'i ñati; juani cua ña'a ca ñati nu ngusñi cha' 'na,
 tlyu la cha' ntsu'u jī'i ngu' bi' que Juan, masi ti'i ti
 ngu', masi cuañi' ngu'.

12 'Tya lo'o lijya Juan bi' tya clyo hasta juani
 quiña'a tsa cha' nchcui' ngu', cha' nti' tsa ngu' cha'
 caca ycui' Ndyosi loo jī'i ñati. Lo'o jua'a ntsu'u tsa
 ngu' nu lye tsa ndu'ni juersa cha' tyalaa ngu' slo
 ycui' Ndyosi jua'a ti.

13 Pana cua nchcui' lcaa jyo'o cusu' nu ngua
 tu'ba jī'i ycui' Ndyosi sa'ni la ñi'ya caca lo'o xana
 caca ycui' Ni loo ne' cresiya jī'i ñati; la cui' jua'a
 nchcui' cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi,
 ñi'ya laca cña nu ngulo ycui' Ni jī'i ñati. Lo'o ca tiya'
 la, li' ndyalaa Juan.

14 La cui' bi' laca ñi'ya ngua Elías, nu ngua tu'ba
 jī'i ycui' Ndyosi cua sa'ni; la cui' cua sa'ni nscua
 cha' caa nu bi' chaca quiya' juani, si tyaja'a mā xñi
 mā cha' bi'.

15 Cua'a jyaca tso'o mā jī'i cha' nu nda na' re lo'o
 mā.

16 'Ná tso'o tsiya' ti ñi'ya nu ndu'ni ñati chalyuu
 tyempo juani. Ndu'ni ngu' ñi'ya si laca ngu' nu
 sube nu ndya'a ndijya ti cla'be quichi, nu taja ti'
 jī'i tya'a ndijya ngu' cha' ná nti' ngu' quiyya ngu'
 lo'o tya'a ngu'. Bi' cha' nxi'ya ngu' jī'i tya'a ngu':

17 “¿Ni cha' ná ntyaja'a mā cula quiya' mā? Na
 nclya'a ya xi jīi cha' jī'i mā”, nacui' nu sube bi'. “¿Ni
 cha' ná ntyaja'a mā ca xñi'i ti' mā lo'o cua? Na
 nclya'a ya marcha, na nxi'ya ya nga'a ya.” La cui'

jua'a ndyu'ni cu'ma ñati chalyuu juani; xcui' na taja ti' ma, ná tso'o ntsu'u tyiquee ma tsiya' ti ña'a ma ji'i tya'a ñati ma.

¹⁸ Nu lo'o ñaa Juan bi' ni, ntsu'u quiña'a tsa na nu ná ndacu yu, nu ná ndyi'yu yu. Lo'o li' nchcui' ma ji'i yu: “Ntsu'u cui'i xña'a ji'i yu, bi' cha' ndu'ni yu jua'a”, nacui ma.

¹⁹ Lo'o li' lijya na' nu cua nda Ni 'na lijya cha' caca na' ñati, ndacu na' lcaa lo na lo'o ma, ndyi'yu na' lcaa lo na lo'o ma, lo'o li' nchcui' ma 'na: “¡Ña'a ma ña'a! Ndacu tsa yu jua, cu'bi tsa yu”, nacui ma ji'i tya'a ma. “Ná tso'o yu jua cha' tya'a tso'o yu laca ngu' nu nxñi cñi cña loo na, lo'o jua'a xi xa' la ngu' cuxi laca tya'a tso'o yu”, nacui ma 'na. Nacui ma jua'a cha' ná tso'o cha' nu nchcui' na', nti' ma; pana caca cuaya' ti' ma nde loo la cha' liñi tsa cha' nu nchcui' ngu' nu nacui cha' cuentya ji'i ycu' Ndyosi laca na'.

Quichi su ná ndaquiya' ngu' ji'iyu' Ni

²⁰ Lo'o li' lye xi nchcui' Jesús cha' ji'i quichi su lu'ba ti ndya'a yu, cha' quiña'a cha' tlyu cua ngua'ni yu slo ngu' ca tyi bi', pana ná ngua tyuju'u ti' ngu' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ngu'; ná nguxtyanu ngu' ji'i cha' cuxi bi'.

²¹ —¡Tya'na tsa cu'ma ngu' quichi Corazín! —nacui Jesús—. ¡Tya'na tsa cu'ma ngu' quichi Betsaida! —nacui—. Cua quiña'a tsa cha' tlyu nu cua na'a cu'ma, pana ná nguju'u ti' ma tsiya' ti ji'i cha' cuxi nu ndyu'ni ma, ná nguxtyanu ma cha' bi'. La cui' jua'a tya sa'ni la xña'a tsa ngu' quichi Tiro lo'o ngu' quichi Sidón, ngu' xa' tsu' ngua ngu' bi'. Pana ná ngujui ñi'ya caca tyuju'u ti' ngu' bi'

ji'i cha' cuxi nu ngua'ni ngu', ná ngulochu' ngu' ji'i cha' cuxi bi', cha' bilya ña'a ngu' bi' cha' tlyu ñi'ya nu ña'a cu'ma ngu' Israel; bi' cha' ná ngua xñi'i ti' ngu' bi'. Ná ndyacu' ngu' late' ngata, ni ná ngusu'ba ngu' jii hiq̄ue ngu' ñi'ya nu ndu'ni ngu' su nscua jyo'o.

²² Liñi cacha' na' ji'i ma, cha' caca tso'o la ji'i jyo'o ngu' Tiro lo'o ji'i jyo'o ngu' Sidón, nu lo'o tyalaa ts̄a tlyu lo'o cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'i ñati chalyuu; lye la xcube' Ni ji'i cu'ma li'.

²³ Lo'o cu'ma ngu' Capernaum ni, ¿ha tso'o tsa quichi tyi ma nti' ma? ¿Ha laca quichi tyi ma loo ji'i xa' quichi nti' ma? Pana nde loo la quiñu'u tsiya' ti quichi tyi ma, tyaa ycui' ma ca bilyaa li'. Quiña'a tsa cha' tlyu ngua'ni na' slo cu'ma, lo'o ná jly'a ti' ma 'na tsiya' ti. La cui' jua'a nu ngua sa'ni, xña'a tsa ngua ngu' quichi Sodoma; pana ná na'a jyo'o ngu' bi' cha' tlyu ñi'ya nu cua na'a cu'ma ngu' Capernaum. Si cua na'a ngu' cha' bi', cua ngua tyuju'u ti' ngu' ji'i cha' cuxi nu ngua'ni ngu' li', cua ngulochu' ngu' ji'i cha' cuxi bi'; tya nscua quichi tyi ngu' bi' juani lacua.

²⁴ Liñi cacha' na' ji'i ma, cha' caca tso'o la ji'i jyo'o ngu' Sodoma bi' ts̄a tlyu lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i ñati chalyuu; lye la xcube' Ni ji'i cu'ma li'.

Ti ti tyi'i tyiquee ngu' xqui'ya Jesús

²⁵ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu:

—Cua'ni tlyu na' jinu'u, Sti na'; la cui' nu'u laca Xu'na ya, masi nde cua, masi nde chalyuu —nacui Jesús ji'i ycui' Ndyosi—. Tsa xlya'be hi cha' cua ngua'ni nu'u cha' ngua cuayá' ti' ñati nu ná jlo tso'o ti' nquicha'; pana xa' ñati ñi'ya nti' ngu' tii, ná

nchca cuayá' ti' ngu' bi' cha' jinu'u. Masi ngu' nu nchca tsa ji'i, masi ngu' nu jlo tsa ti' lcaa cha' jinu'u nti' ngu', pana ná nchca cuayá' ti' ngu' bi'.

²⁶ Chañi cha' jua'a nti' ycuí' nu'u, cha' caca cuayá' ti' ngu' nu ná jlo ti' tsiya' ti.

²⁷ Lo'o li' tya ngulu'u la Jesús xi ji'i ngu':

—Lcaa chacuaya' ji'i Sti na' ndyanu ya' na'. Ni sca ñati ná jlo ti' ñi'ya laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya 'na nu laca Sñi' ycuí' Ni; sca ti ycuí' Ndyosi Sti na' jlo ti' ñi'ya laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya 'na. Lo'o jua'a, ni sca ñati ná jlo ti' ñi'ya laca cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'i Sti na'; sca ti na' nu laca Sñi' ycuí' Ni jlo ti' na', lo'o jua'a culu'u na' cha' bi' ji'i ñati nu subi na' ji'i cha' ca tsa'a ngu' 'na.

²⁸ Lcaa cu'ma nu nga'aa talo ma cha' ti'i tsa cña nu ntsu'u ji'i ma nde chalyuu, nti' ma, caa ma tyu'u cha' ji'i ma lo'o na' juani; ta na' chacuayá' cha' ti ti tyi'i tyiquee ma li'.

²⁹ Xñi ma cña nu ta na' ji'i ma, lo'o li' ca tsa'a ma lcaa cha' 'na. Tya'na tsa ti' na' ña'a na' ji'i ma, lo'o jua'a talo tsa tyiquee na' ji'i ma; ti ti tyi'i tyiquee ma lo'o cua ngüityi na' cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma.

³⁰ Cha' tso'o laca cha' nu ca tsa'a ma 'na; ná tucui cha' bi', lo'o jua'a lasa ti cña nu ta na' ji'i ma.

12

Nsuu ngu' si'yu trigo tsq nu ndi'i cña' ngu'

¹ Lo'o ngua tsq ta'a nu ndi'i cña' ngu' judío, li' ndyaa Jesús su nscua xtya trigo ji'i ngu' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. Cua ntyute' ngu' nu ndyaca

tsa'a ji'i, bi' cha' ngusuu ngu' xi si'yu trigo cha' cacu ngu' ña'a ye'e ti.

² Li' na'a ngu' fariseo cha' ndyu'ni ngu' jua'a, nchcui' ngu' lo'o Jesús li':

—¿Ha ná jlo ti' ma cha' ná ntsu'u chacuayá' cua'ni na cña juani, cha' tsá nu ndi'i cña' na laca? —nacui' ngu' bi' ji'i Jesús—. Nu ngu' cua nu ndyaca tsa'a jinu'u ni, ¿ni cha' laca ndyu'ni ngu' cña juani lacua?

³ Lo'o li' nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—¿Ha bilya chcui' ma lo quityi ji'i ycui' Ndyosi nu nscua ñi'ya nu ngua'ni jyo'o David sa'ni? —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Ngua sca tsá ntyute' tsa yu li', lo'o jua'a ntyute' tsa lcaa ngu' tya'a ndya'a yu.

⁴ Pana jlo ti' yu cha' ntucua xlyá nu laca msta ji'i ycui' Ndyosi lo mesa ne' ni'i nu cuentya ji'i Ni cajua. Bi' cha' ndyaa ngu' ne' ni'i bi', ndyacu ngu' xlyá bi', masi ná ntsu'u chacuayá' cacu cua ña'a ca ñati ji'i; sca ti ji'i ngu' sti jo'ó ntsu'u chacuayá' cacu ngu' xlyá bi'.

⁵ Lo'o jua'a ntsu'u chaca cha' nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi, cha' ngu' sti jo'ó ni, ná nga'a cña' sti jo'ó ne' laa tonu lo'o ndyaca tsá nu ndi'i cña' ngu'; ntsu'u cña nu ndu'ni ngu' sti jo'ó bi'. Pana la cui' ti ná ntsu'u qui'ya ji'i ngu' bi' cuentya ji'i ycui' Ndyosi —nacui' Jesús ji'i ngu' fariseo bi'—.

⁶ Chañi cha' nu nchcui' na', sca cha' nu ndulo la ji'i ma que laa tonu bi' ji'i ma.

⁷ Ná ndube ti' ma ñi'ya nu nchcui' cha' nu nacui' ycui' Ndyosi, nu nscua lo quityi ndi'ya: “Nti' na' cha' cua'ni tya'na ti' ma ji'i tya'a ñati ma”, nacui' Ni, “bi' cña nu tso'o la cha' cua'ni ma. Pana ná nti' na'

cha' ta mā quiña'a tsa msta 'na; ni na'ni scu' mā, ná ndu'ni cha' ta mā 'na.” Si cua ngua cuayá' ti' mā ñi'ya nchcui' cha' nu nscua lo quityi bi', ná sta mā qui'ya ji'i ngu' cha' cuiñi ti.

⁸ Lo'o jua'a ta na' chaca cha' lo'o mā, cha' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati ni, laca na' loo, masi tsā nu ndi'i cña' ngu'.

Cha' ji'i sca yu quicha nu nchcu' ya'

⁹ Lo'o li' ndu'u Jesús, ndyaa yu xa' quichi, ndyati yu ne' laa ji'i ngu' judío cajua.

¹⁰ Li' na'a yu cha' ndi'i sca nu qui'yu nu quicha ya', cha' cua nchcu' tyucu'i sca tsu' ya'. Li' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'na cha' cua'ni na jo'o ji'i ngu' quicha tsā ta'a, nu lo'o nga'a cha' tyi'i cña' na? —nacu'i ngu' ji'i Jesús.

Nti' tsa ngu' bi' sta ngu' qui'ya hichu' Jesús.

¹¹ Lo'o li' nguxacu'i yu cha' ji'i ngu':

—¿Ha ná culo mā ji'i sca xlya' ji'i mā si tyú ni' ne' tyuu? —nacu'i Jesús ji'i ngu'—. Culo mā ji'i ni' tu'ni, masi tsā ta'a laca.

¹² Lo'o ñati ni, ndulo la cha' ji'i ñati que ji'i sca xlya', bi' cha' ntsu'u chacuayá' xtyucua na ji'i ñati, masi tsā nu tacati tsa ji'na, nu ná ntsu'u chacuayá' cha' cua'ni na cña.

¹³ Lo'o li' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

—Xquiñi nu'u ya' —nacu'i Jesús ji'i.

Lo'o nchquiñi nu quicha bi' ya', hora ti ndyaca tso'o ya' nu quicha, stu'ba ngua bi' lo'o chaca tsu' ya'.

14 Lo'o li' ngua ñasi' tsa nu ngu' fariseo bi' ji' yu, ndu'u ngu', ndyaa ngu'; ngua ti' ngu' si caja ñi'ya caca cua'ni tye ngu' cha' ji' Jesús li'.

Ñi'ya nscua cha' ji' Jesús lo quityi cua sa'ni

15 Pana ngua cuaya' ti' Jesús lcaa ña'a cha' cuxi nu ntsu'u tyiquee ngu' fariseo, bi' cha' ndu'u yu ndyaa yu xa' se'i. Quiña'a tsa ngu' ngutu'u lca'a ngu' ji' yu, lo'o jua'a ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi'.

16 Lo'o li' ngulo yu cña ji' ngu' nu ngua quicha bi', cha' ná cacha' ngu' tilaca laca nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o ngu'.

17 Tya sa'ni cua nda ycui' Ndyosi sca cha' lo'o jyo'o Isaías cuentya ji' Cristo. Ndi'ya nscua cha' bi' lo quityi:

18 Ña'a ma' ji' msu 'na nu cua ngusubi na' ji', nacui' ycui' Ni.

Tyaca'a tsa bi' jna', lo'o tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji' yu bi'.

Cua'ni na' cha' ca'ya Xtyi'i ycui' na' lo yu bi', cha' chcu' yu lo'o lcaa ñati, masi si' ngu' judío laca ngu'.

Culu'u yu ji' ngu' ñi'ya laca cha' liñi nu ndu'ni na' lo'o ñati, nacui' ycui' Ndyosi.

19 Ná xu' tya'a yu, ni ná xi'ya yu cui'; ná cañi xtyi'i yu laja calle ti.

20 Ycui' ca yu xtyucua yu ji' ngu' cha' xñi la ngu' cha' jna', masi nti' ngu' ñi'ya nti' sca yaca quii nu cua catsa ti, cha' nguna'a tsa ti' ngu'. Lo'o jua'a culu'u yu ji' ngu' cha' caca cuayá' la ti' ngu' lcaa cha' nu cuentya ji' ycui' na',

masi cua tye ti cha' tso'o nu ntsu'u tyiquee ngu',
masi laca ngu' ñi'ya laca sca candil nu cua
tyubi' ti.

Jua'a tyijiloo nu cha' liñi bi' ji'i cha' cuxi.

²¹ Ndu ti' ñati tyucui ña'a chalyuu cha' cua caa ti
yu.

Jua'a nscua cha' ji'i Cristo lo quityi bi'.

Nsta ngu' qui'ya ji'i Jesús

²² Lo'o li' ndyaa lo'o ngu' ji'i chaca nu quicha
slo Jesús; cua ngusñi cui'i xña'a ji'i, bi' cha' ngua
cu'u tu'ba yu, jua'a ngua cuityi' yu. Hora ti ngua'ni
Jesús jo'o ji'i nu quicha bi', cha' xa' nchcui' yu, xa'
nda Jesús xee ndyu'u cloo yu.

²³ Ndube tsa ti' lcaa ngu' nu na'a ji'i cha' bi' li'.

—¿Ha la cui' nu ñati tya'a ji'i jyo'o David bi' laca
nu qui'yu re? —nacu' ngu' ji'i tya'a ngu'.

²⁴ Lo'o ndyuna ngu' fariseo cha' bi', xa' ña'a cha'
nchcui' ngu' bi' ji'i Jesús:

—Sca ti chacuayá' ji'i Beelzebú nu laca xu'na
lcaa lo cui'i cuxi, sca ti jua'a nchca ji'i nu qui'yu re
culo ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ñati —nacu' ngu'
fariseo bi'.

²⁵ Pana ngua tii Jesús ñi'ya laca cha' cuxi nu
ntsu'u tyiquee ngu', bi' cha' nchcui' yu lo'o ngu' bi'
li':

—Si tya'be tya'a ngu' sca nasiyu xqui'ya cha'
nxu' tya'a ngu' nu laca loo, tye cha' ji'i ngu' bi'
jua'a ti li' —nacu' Jesús ji'i ngu'—. Lo'o jua'a si xu'
tya'a ngu' sca quichi' ti, tye cha' ji'i ngu' bi' jua'a ti;
masi xu' tya'a ngu' nu ndi'i sca ni'i ti, la cui' ti cha'
caca, tye cha' ji'i ngu' bi' lo'o tya'a ngu', tyaa ngu'
li'.

26 La cui' jua'a ná talo Satanás si xuu tya'a ycui' Satanás lo'o msu ji'i ycui'; tye cha' ji'i nu xña'a yala ti li'.

27 ¿Ha cha' liñi nchcui' ma lacua, nu lo'o nchcui' ma cha' chacuayá' ji'i Beelzebú nclyo na' ji'i cui'i cuxi? Ná liñi nchcui' ma tsiya' ti, cha' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i ma ni, nclyo ngu' ji'i cui'i cuxi chacuayá' ji'i ycui' Ndyosi, nacui' ngu'. Xqui'ya ngu' bi' caca cuayá' ti' ma lacua; caca cuayá' ti' ma si cha' liñi nchcui' ma, si cha' cuiñi ti nchcui' ma.

28 Pana chacuayá' ji'i Xtyi'i ycui' Ndyosi nclyo na' ji'i cui'i cuxi, bi' cha' taca ca cuayá' ti' ma cha' cua nguxana cha' laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati.

29 'Sca ñati nguula ni, ná caja ñi'ya tyatí ngu' to' tyi yu cha' cuaana ngu' yu'ba ji'i yu; sca ti si sca' ngu' ji'i xu'na ni'i clyo, taca cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i yu bi' li'.

30 'Ñati nu ná ntaja'a xñi cha' jna', na nxuu tya'a ngu' bi' lo'o na', jua'a ndyu'u cha' bi'. Lo'o jua'a ñati nu ná nxyucua 'na, na ndaca'a ngu' bi' ji'i tya'a ñati ngu' cha' ná xñi tya'a ngu' cha' jna' lacua.

31 'Bi' cha' ndacha' ji'i ma juani cha' taca cui'ya ycui' Ni cha' clyu ti' ji'i ñati xqui'ya lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', masi cuxi tsa nchcui' ngu' ji'i ycui' Ni; pana lo'o cuxi tsa nchcui' ngu' ji'i cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi, li' nga'aa cui'ya ycui' Ni cha' clyu ti' ji'i ngu' bi' tsiya' ti.

32 Cui'ya Ni cha' clyu ti' ji'i ñati nu nchcui' cha' cuxi jna' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati; pana lo'o chcui' ngu' cha' cuxi ji'i cña nu ndu'ni Xtyi'i ycui' Ndyosi, li' nga'aa cui'ya ycui' Ni cha'

clyu ti' ji'i ngu' bi' lcaa tsá lo'o tyi'i ngu' chalyuu, masi tyucui tyempo nde loo la.

Nslo na scayaca lo'o ña'a na si'yu nu ndayaca bi'

³³ Sca yaca ni, si tso'o yaca, ta si'yu tso'o li'; lo'o jua'a si ná tso'o yaca, ná ta si'yu nu cacu na li'. Jlo ti' na si tso'o yaca lo'o ña'a na si'yu nu nda yaca bi'.

³⁴ Pana, ñi'ya nti' cuaña tyaala, jua'a nti' cu'ma! Ná nchca chcui' ma cha' tso'o laja lo'o ntsu'u tsa cha' cuxi tyiquee ma; ñi'ya nu ntsu'u tyiquee scaa na, jua'a ndyu'u cha' nu nchcui' na.

³⁵ Cua ña'a ca ñati nu tso'o tyiquee ni, tso'o tsa nchcui' ngu' bi'; lo'o cua ña'a ca ñati nu cuxi tyiquee, cuxi ti nchcui' ngu' bi' li'.

³⁶ Ta na' sca cha' lo'o ma juani: nu lo'o tyalaa tsá nu cua'ni cuayá' ycui' Ni ji'i lcaa ñati, li' ntsu'u cha' cacha' lyiji ycui' ca ngu' ji'i lcaa cha' cuxi nu cua nchcui' ngu' nde chalyuu.

³⁷ Li' cui'ya Ni cuentya ji'i lcaa cha' nu cua nchcui' ma chalyuu; ñacu Ni ji'i ma si ntsu'u qui'ya ji'i ma lo'o ycui' Ni, jua'a si ná ntsu'u qui'ya ji'i ma.

Ngua ti' ñati cuxi ña'a sca cha' tlyu

³⁸ Lo'o li' nga'a xi mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' fariseo nga'a, nchcui' ngu' lo'o Jesús:

—Mstru —nacu ngu' bi' ji'i Jesús li'—, cua'ni nu'u sca cha' tlyu cha' ña'a cui'ya ya ji'i.

³⁹ Li' nguxacu Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Na xña'a tsa ma ca ta'a ma, cha' xcui' ndijña ma cha' cua'ni na' sca cha' tlyu cha' ña'a cui'ya ma ji'i; laca ma ñati nu ná jlya ti' ji'i ycui' Ndyosi tsiya' ti —nacu Jesús ji'i ngu'—. Pana ná cua'ni na' jua'a. Nga'a cha' tyi'u ti' ma na laca ngua ji'i jyo'o Jonás nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la.

40 Ñi'ya ndyanu nu Jonás bi' nde ne' cualya tonu bi' sna tsá lo'o sna talya, jua'a na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, tyanu na' ne' tyuu sna tsá lo'o sna talya.

41 Lo'o tyalaa tsá nu cua'ni cuayá' ycui' Ndyosi ji'i lcaa ñati, li' sta jyo'o ngu' Nínive qui'ya ji'i cu'ma nu lu'ú chalyuu juani. Cacha' ngu' jyo'o bi' lcaa ña'a cha' nu ndyuna ngu', cha' nu nda jyo'o Jonás lo'o ngu' tyempo bi', cha' li' ngua tyuju'u ti' ngu' ji'i lcaa cha' cuxi nu ngua'ni ngu'; nguxtyanu ngu' ji'i cha' cuxi bi' xqui'ya cha' cua ngusñi ngu' cha' ji'i ycui' Ni. Pana ná stu'ba cha' nu ngulu'u jyo'o Jonás bi' ji'i ngu' sa'ni lo'o cha' nu nclyu'u na' ji'i ma juani; tlyu la cha' ji'i ycui' Ndyosi laca nu nclyu'u na' ji'i ma juani, pana ná nduna cu'ma cha' bi' tsiya' ti.

42 Lo'o caca cuayá' chalyuu ni, la cui' jua'a tyatu jyo'o reina nu ngua loo ji'i ngu' nde Sur, cha' sta nu cuna'a bi' qui'ya ji'i cu'ma nu lu'ú chalyuu juani. Li' hcui' ma' cusu' bi' ñi'ya ngua lo'o ndyaa ycui' ma' slo jyo'o rey Salomón. Tyijyu' tsa quichi tyi ma' reina bi'; pana cua ngujui cha' ji'i ma' cha' ngua tsa ji'i Salomón bi', cha' tso'o tsa cuii nu nda yu. Bi' cha' ndyalaa ma' slo nu rey bi' cha' cuna ma' cuii nu nda nu cusu' bi', masi xti la cha' ngulu'u jyo'o Salomón bi' que cha' nu nclyu'u na' ji'i ma juani. Tlyu la cha' ji'i ycui' Ndyosi laca nu nclyu'u na' ji'i ma juani, pana ná nduna ma tsiya' ti.

Cui'i cuxi nu xtyuu chaca quiya'

43 'Lo'o xtyanu cui'i cuxi ji'i sca ñati, li' tya'a yu'u cui'i bi' ne' quixi' tyijyu' su ná ntsu'u ñati; tsa cui'i

cuxi bi' tsaana su chca'a cña' xi. Lo'o ná quije su chca'a cña' bi' ni,

⁴⁴ li' ñacui: “Tya'a na' ni, xtyuu na' nde su nguti'i na' clyo”. Jua'a culacua ti' cui'i cuxi bi'. Lo'o tyalaa cui'i bi' slo ñati bi', li' ña'a cui'i bi' cha' tya laja ndi'i cresiya ji'i ñati su ngutu'ú nquicha'; si'i cha' ngua tso'o la ñati bi'.

⁴⁵ Hora ti tsa cu'i chaca quiya' tsaana ji'i tya tyacati tya'a cui'i nu xña'a la, cha' stu'ba ti xñi lcaa cui'i bi' ji'i ñati bi', cha' caja su tyi'i cui'i bi' lo'o ñati nti'. Ca cuxi la cha' ji'i ñati bi' li', cha' quiña'a la cui'i xñi ji'i li'. La cui' jua'a cuxi la caca cha' ji'i ñati nu ndi'i nde chalyuu juani, cha' xña'a tsa ngu'.

Ndyalaa xtya'a Jesús lo'o tya'a yu

⁴⁶ Tya nchcui' Jesús lo'o ngu', li' ndyalaa xtya'a lo'o tya'a Jesús, ndu ngu' nde liya' cha' nti' ngu' chcui' ngu' lo'o Jesús.

⁴⁷ Li' ndacha' sca ñati ji'i Jesús:

—Xtya'a nu'u lo'o tya'a nu'u, ndu ngu' nde liya' —nacui yu ji'i Jesús—. Cua nti' ngu' chcui' ngu' lo'o nu'u.

⁴⁸ Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i nu qui'yu bi':

—¿Tilaca nu chañi ca laca xtya'a na'? —nacui Jesús ji'i—. ¿Tilaca nu chañi ca laca tya'a na'?

⁴⁹ Lo'o li' ngulu'u ya' yu ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Nu ngu' re ni, stu'ba ti ndulo ngu' 'na ñi'ya ndulo xtya'a na' 'na, ñi'ya ndulo tya'a na' 'na —nacui Jesús—.

⁵⁰ Tya'a na' laca lcaa ngu' nu ndu'ni ñi'ya nu nti' Sti na' nu ntucua nde cu'a cha' cua'ni ngu'; ñati bi'

laca ñi'ya laca xtya'a na', ñi'ya laca tya'a na', masi nu qui'yu, masi nu cuna'a.

13

Cuii ji'i ñati nu ndyataa si'yu

¹ La cui' tsā bi' ndu'u Jesús toni'i, ndyaa yu to' tayu' bi', cha' chca'a xi ca bi'.

² Li' ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñati slo Jesús, bi' cha' ndyatí yu ne' yaca ni'i piti, ndyaca'a yu xi li'. Lo'o jua'a ndyanu ñati quiña'a bi' to' hitya ti bi'.

³ Lo'o li' nchcui' Jesús xi cuii lo'o ngu', cha' ca tsa'a ngu' lcaa cha' nu ngua ti' Jesús culu'u yu ji'i ngu'. Ndi'ya nchcui' yu:

—Ngua sca tsā ndyaa sca ñati cataa si'yu trigo —nacui' Jesús—.

⁴ Li' lo'o nscui' yu si'yu bi', ndyú xi si'yu lo yuu tacalya to' tyucui; hora ti ñaa quiñi, ndye si'yu bi' ndyacu ni'.

⁵ Lo'o jua'a ndyalú xi si'yu bi' su lati tu'ba yuu nscua chu' quee. Yala ti ntyucua si'yu bi'; pana xti tsa yuu ntsu'u chu' quee bi',

⁶ bi' cha' ná ngua xñi suu chu' quee bi', ni ná ngua caluu tso'o. Ndye calya bi' ndyanaa, cha' tyique' tsa cua.

⁷ Lo'o jua'a ndyalú xi si'yu bi' su ngutu lti quiche'; yala la nguluu lti quiche' bi' chaca quiya', ni ná nda bi' chacuayá' caluu calya trigo tsiya' ti.

⁸ Lo'o jua'a ndyalú xi si'yu bi' lo yuu tso'o, su tso'o tsa nguluu calya; ngutu'u tsa si'yu lo juu bi' li', hasta sca siyento tya'a si'yu nda sca juu, hasta snayala tya'a si'yu nda chaca juu, hasta calaa tyii tya'a si'yu nda chaca juu.

⁹ Cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma juani, si chañi cha' nti' ma cuna ma cha' tso'o bi'.

Ni cha' nda Jesús cuii bi'

¹⁰ Lo'o li' ndyaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cacua la slo Jesús. Nchcuane ngu' ji'i yu li':

—¿Ni cha' ndacha' nu'u cha' bi' ji'i ngu' jua, ñi'ya nti' si nchcui' nu'u sca cña cua ti? —nacui' ngu' bi' ji'i Jesús.

¹¹ Li' nguxacui' Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Cua nda ycu'i' Ndyosi chacuayá' cha' ca cuayá' ti' ma sca cha' nu ntsu'u cuaana ti ji'i jyo'o cusu', ñi'ya caca lo'o caca ycu'i' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati. Xa' ñati nu ná ngusñi cha' ji'i ycu'i' Ndyosi ni, ná ta ngu' cuentya lo'o cuna ngu' sca cuii nu nchcui' na'; tucui tsa cha' bi' nti' ngu'.

¹² Ñati nu jlya ti' cha' nu nduna ngu' ji'i ycu'i' Ndyosi, tya ta la Ni cha' lo'o ngu' bi', cha' jua'a tso'o la xñi ngu' cha' ji'i ycu'i' Ni; pana ñati nu ná jlya ti' cha' bi', nu ná nti' taquiya' ngu' ji'i cha' bi', cua'ni ycu'i' Ni cha' ná caca ji'i ngu' xñi ngu' cha' ji'i ycu'i' Ni tsiya' ti.

¹³ Bi' cha' nda na' cuii bi' lo'o ngu', cha' masi ña'a ngu', ná ta ngu' cuentya ñi'ya tyu'u liñi cha' bi'; masi cuna ngu', ná ca cuayá' ti' ngu' ñi'ya nti' ñacui' cha' bi', xqui'ya cha' ná ndaquiya' ngu' jna'.

¹⁴ Lo'o ña'a na ji'i ngu' bi', li' caca cuayá' ti' na cha' chañi tsa cha' ji'i ycu'i' Ndyosi nu nguscua jyo'o Isaías cua sa'ni la. Ndi'ya nacui' cha' bi':

Ná tyiquee' cuna ma cha' bi', pana ná caca cuayá' ti' ma ñi'ya nti' ñacui' cha' nu cua ndyuna ma, nacui' ycu'i' Ni.

Ná tyiquee' ña'a mā cha' bi', pana ná ta mā cuentya tsiya' ti ni cha' laca nu cua na'a mā.

¹⁵ Tacalya tsa cresiya ji'i ngu' tya'a mā, cha' ná nti' ngu' taquiya' ngu' jna'.

Ná nduna tso'o ngu', cha' ná ntaja'a ngu' taquiya' ngu' cha' jna'.

Ná nti' ngu' ta ngu' cuentya, bi' cha' ná nchca ji'i ngu' ña'a tso'o ngu'.

Ná ntaja'a ngu' culochu' ngu' cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu',

bi' cha' ná nchca cui'ya na' cha' clyu ti' ji'i ngu' ji'i cha' cuxi bi', nacui ycui' Ndyosi.

Jua'a nscua lo quityi ji'i ycui' Ni.

¹⁶ 'Pana tso'o ntsu'u tyiquee mā cha' tya ntucua yaala cloo mā, tya ntucua yaala jyaca mā, cha' ta tso'o mā cuentya ji'i sca cha' nu nchcui' ycui' Ni.

¹⁷ Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o mā, cha' quiña'a ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycui' Ndyosi sa'ni la, lo'o jua'a quiña'a tsa ngu' nu tso'o ntsu'u tyiquee ngu' ña'a ngu' ji'i ycui' Ndyosi, cua ntajatya tsa ngu' bi' ji'i cha' nu ña'a mā juani, cha' ña'a ngu' ji'i; cua ntajatya tsa ngu' ji'i cha' nu nduna mā juani, cha' cuna ngu' ji'i. Pana ngujuii ngu' bi' li', masi bilya ña'a ngu' cha' bi', bilya cuna ngu' cha' bi' tsiya' ti.

Ñi'ya ndyu'u cha' ji'i cuii ji'i ñati nu ndyataa si'yu

¹⁸ 'Ndi'ya laca cha' nu nda nu cuii ji'i ñati nu ndyataa si'yu trigo bi':

¹⁹ Lo'o cuna ñati cha', ñi'ya nu caca lo'o laca ycui' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ngu', pana ná nchca cuayá' ti' ñati' bi' ni cha' laca bi', hora ti cua'ni xu'na cuiñaja cha' cuityi cha' tso'o bi', cha' nga'aa xñi

ngu' bi' cha' tso'o bi'. Laca ñatī bi' ñi'ya laca lo'o ndyú si'yu to' tyucuii ti.

²⁰ Lo'o si'yu nu ndyalú lo yuu lati tu'ba chu' quee ni, bi' laca ñi'ya laca ñatī nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o clyo ndyuna ngu' cha' tso'o nu jī' ycui' Ndyosi.

²¹ Pana si lya' ti' xa' ñatī jī' ngu' bi', si xtyí lo'o ñatī jī' ngu' xqui'ya cha' tso'o nu cua ndyuna ngu' bi', ná talo ngu' li'. Laca ngu' bi' ñi'ya laca lo'o ná ngusñi tso'o suu si'yu nu ntyucua lo yuu lati tu'ba chu' quee bi', cha' ná ndalo calya bi', ndyanaa bi' li'.

²² Si'yu nu ndyalú lo yuu su ngutu lti quiche' ni, bi' laca ñi'ya laca ñatī nu cua ndyuna cha' tso'o bi', pana ndya'a tsa cha' tyiquee ngu' bi' ñi'ya caca jī' ngu' nde chalyuu, cha' nti' tsa ngu' caca culiya' ngu'. Bi' cha' ná nchca jī' ycui' Ndyosi cua'ni sca cña tso'o ne' cresiya jī' ngu' bi'.

²³ Lo'o jua'a si'yu nu ndyalú su ntsu'u yuu tso'o ni, bi' laca ñi'ya laca ngu' nu cua ndyuna cha' tso'o bi', lo'o nchca cuayá' ti' ngu' cha' bi'; xcui' na ndaquiya' ngu' jī' cha' bi', lo'o li' tso'o tsa cha' nu tyu'u ne' cresiya jī' ngu' bi'. Lo'o jua'a laca ngu' bi' ñi'ya laca yuu tso'o bi'. Ntsu'u sca ti juu trigo nu nda hasta sca siyento tya'a si'yu, lo'o jua'a ntsu'u juu nu nda snayala tya'a si'yu, lo'o jua'a ntsu'u juu nu nda calaa tyii tya'a si'yu.

Cuii jī' quixi' nu ntyucua laja xtya trigo

²⁴ Lo'o li' nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Chcui' na' chaca cha' lo'o cu'ma, cha' caca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya jī' ñatī —nacui' Jesús jī' ngu'—. Laca ycui'

Ni ñi'ya laca sca ñati nu ndyataa xcui' si'yu tso'o lo xtya trigo ji'i.

²⁵ Lo'o ngua talya, li' ngujua' ngu'. Pana laja lo'o laja' ti xu'na xtya bi', li' ñaa tya'a cusuü yu, ngusañi si'yu quixi' laja xtya trigo ji'i yu. Lo'o ndye ngusañi si'yu quixi' bi', ndyaa tya'a cusuü yu bi' li'.

²⁶ Stu'ba ti ntyucua tyucuaa lo si'yu, lo'o si'yu trigo, lo'o quixi' bi'; tso'o tsa ndyaluu calya bi' nquicha'. Tiya' la li' na'a ngu' cha' si'i xcui' si'yu tso'o nu cua ndyataa bi' nu ntyucua; tyucui ña'a lo xtya bi' nguixa' ntyucua trigo lo'o quixi'.

²⁷ Li' hora ti ndyaa msu slo xu'na xtya bi', ndyaa cacha' ngu' ji'i yu ñi'ya ndyaca: “Cusu’”, nacui' ngu' ji'i xu'na cña bi', “¿ha si'i xcui' si'yu tso'o ndyataa nu'u lo yuu jua? ¿Ni cha' laca ntyucua tsa xa' quixi' laja calya juani?”

²⁸ Lo'o li' nguxacui' nu xu'na cha' ji'i msu bi': “La cui' tya'a cusuü na' ngua'ni cha' lya' ti' lo'o calya 'na lacua”, nacui' xu'na xtya ji'i ngu'. “¿Ha nti' nu'u cha' tsa ya scuaa ya quixi' bi', cusu'?” nacui' msu ji'i xu'na xtya li'.

²⁹ “Ná tso'o jua'a”, nacui' xu'na xtya ji'i ngu'. “¿Ñi'ya ta si lo'o calya trigo scuaa ma li'?”

³⁰ Tso'o la jatya na xi cha' caluu tyucuaa lo, ña'a cuayá' nu cumi' trigo bi'. Li' clyo culo na' cña ji'i ngu' cha' tsa ngu' xi'yu ngu' quixi', cha' tyaaca' cuentya yane ti cha' tyaqui' lo quii'; li' caca clacua, nu lo'o si'yu ngu' lcaa trigo cha' tyu'u co'o ne' ja'ba.”

Cuii ji'i si'yu cuxee

³¹ Lo'o jua'a nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o ma, ñi'ya caca lo'o laca ycu' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús ji'i ngu'—. Caca bi' ñi'ya laca sca ti si'yu cuxee nu ndyataa sca ñati ne' lo'o ji'i yu.

³² Sube tsa si'yu cuxee bi', pana tonu tsa yaca laca lo'o nguluu bi', ña'a cuayá' nu ñaa quiñi cha' cuiñá ni' xlyati lo yaca bi'.

Cuii ji'i sca tiye'

³³ Lo'o jua'a nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Chaca cha' chcui' na' lo'o ma, ñi'ya caca lo'o laca ycu' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús ji'i ngu'—. Caca bi' ñi'ya laca sa ycu' sca tiye', nu xñi sca nu cuna'a cha' su'ba ji'i lo sna sca' catyá xlyá; quixa' li', cha' tsa tlyu ti tyacui laca sca bi'.

Ni cha' nda Jesús cuii lo'o ngu'

³⁴ Ngulu'u Jesús ji'i nu quiña'a tsa ñati nu ndi'i cajua jua'a, cha' xcu' cuii ti nchcui' Jesús lo'o ngu' bi'; ná ngulu'u yu ni sca cha' ji'i ñati bi' si ná lo'o sca cuii nda yu.

³⁵ Cua nchcui' sca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba ji'i ycu' Ndyosi cua sa'ni la ji'i cha' bi'. Ndi'ya nchcui' yu:

Lo'o cuii ti chcui' na' lo'o ngu' cha' culu'u na' sca cha' ji'i ngu', nacui Ni.

Chcui' na' ji'i sca cha' nu ntsu'u cuatsi' ti tyá lo'o ngüiñá na' chalyuu re.

Ñi'ya ndyu'u cha' ji'i cuii ji'i quixi' nu ntyucua lo xtya ji'i ngu'

³⁶ Lo'o li' nguxtyanu Jesús ji'i nu quiña'a tsa ñati bi', ndyaa nde ni'i. Li' ndyalaa nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu slo, nchcuane ngu' ji'i yu li':

—Cusu', culu'u nu'u ji'i cua ñi'ya ndyu'u cha' nu nda cuii nu cuentya ji'i quixi' nu ntyucua lo xtya ji'i ngu' —nacui ngu' ji'i Jesús.

³⁷ —Tso'o —nacui Jesús ji'i ngu'—. Na' nu cua nda Ni 'na lijyaā cha' caca na' ñati, nu lo'o nclyu'u na' ji'i ñati ni, ndu'ni na' ñi'ya laca si ndyataa na' si'yu tso'o lo xtya 'na.

³⁸ Lo'o xtya 'na ni, bi' laca tyucui ña'a chalyuu; lo'o jua'a calya trigo nu ndyaluu lo'o ntyucua si'yu tso'o, bi' laca ñi'ya laca ñati nu cua nda chacuaya' cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. Lo'o nu quixi' bi' ni, bi' laca ñi'ya laca ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o nu xña'a,

³⁹ cha' tya'a cusuu na' laca nu ngusañi si'yu quixi' bi' lo xtya 'na; la cui' nu xña'a laca bi'. Tsa nu lo'o xana clyaja xtya ni, bi' laca ñi'ya laca tsa tlyu lo'o tye chalyuu; lo'o ñati nu si'yu quixi' lo xtya bi' ni, bi' laca ñi'ya laca xca ji'i ycu' Ndyosi.

⁴⁰ Lo'o xuti'i ngu' quixi' cha' tyaqui, jua'a laca ñi'ya caca ji'i ñati lo'o tye chalyuu.

⁴¹ Tsa bi', na' nu cua lijyaā cha' caca na' ñati, ta na' ji'i xca 'na cha' xuti'i xca bi' ji'i lcaa ñati nu ngulu'u qui'i ji'i tya'a cha' cua'ni ngu' cha' cuxi; tyu'u ti'i lcaa ñati nu cuxi tyiquee, cha' ná ntsu'u chacuayá' tyanu ngu' bi' ca su laca ycu' Ndyosi loo.

⁴² Li' xcuaā xca ji'i ngu' bi' lo quii' tlyu; xi'ya tsa ngu' ca bi' li', ca ñasi' tsa ngu' ña'a cuayá' nu cacu la'ya ngu' cha' ñasi' nti' ngu' li'.

⁴³ Pana tyanu lcaa ngu' nu lubii tyiquee ca su laca ycu' Ndyosi Sti na loo; caca ndubi tsa ña'a loo ngu' bi' li', ñi'ya ndubi xee cuichaa, xqui'ya cha' ngua lubii cresiya ji'i ngu' tsiya' ti cuentya ji'i ycu'

Ni. Cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma, si chañi cha' nti' ma cuna ma.

Cuii ji'i sca yu'ba nu quiña'a nga'a nu nguatsi' ne' yuu

⁴⁴ 'Chaca cha' chcui' na' lo'o ma, ñi'ya caca lo'o laca ycu'i' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati; laca ñi'ya laca sca yu'ba nu quiña'a tsa nga'a. Nguxatsi' ngu' ji'i yu'ba nu quiña'a nga'a bi' ne' yuu ne' lo'o ji'i ngu'. Nde loo la, li' nquiye ji'i chaca ñati mala ndyu'u cuatsi' bi', chaa tsa ti' yu li'; bi' cha' hora ti xa' ndacu' yu yuu lo su nguatsi' yu'ba bi', ndu'u yu ndyaa yu lquichi cha' kujui' yu lcaa na nu ntsu'u ji'i yu, cha' caja cñi ji'i yu cha' cui'ya yu ña'a tsaca lo'o bi' su nguatsi' yu'ba nu quiña'a nga'a bi'. Jua'a ngua cha' ngujui yu'ba nu quiña'a nga'a bi' ji'i yu.

Cuii ji'i sca perla nu quiña'a tsa nga'a

⁴⁵ 'Lo'o chaca cha' chcui' na' lo'o ma, ñi'ya caca lo'o laca ycu'i' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati. Laca bi' ñi'ya laca si nlyana tsa sca ñati ji'i perla nu tso'o tsa ña'a. Jlo ti' yu na ca nu ndyaana yu, bi' cha' tyiquee' nlyana yu ji'i perla tso'o cha' cui'ya yu ji'i, nti' yu.

⁴⁶ Lo'o li' nquiye sca perla nu quiña'a tsa nga'a ji'i yu bi'; hora ti ndyujui' yu lcaa na nu ntsu'u ji'i yu, cha' cui'ya nu sca ti perla bi', cha' nga'aa ntsu'u na tso'o la cui'ya yu, nti' yu.

(Cua nda Jesús tyucuaa cuii bi' lo'o ngu', cha' ca cuayá' ti' ngu' cha' sca ti cha' bi' ndulo tsa ji'na, cha' quiye chalyuu cucui su laca ycu'i' Ndyosi loo ne' cresiya ji'na.)

Cuii ji'i taraya nu tsa ngu' cuta cualya lo'o

47 —Lo'o chaca cha' chcuí' na' lo'o mā, ñi'ya caca lo'o laca ycuí' Ni loo ne' cresiya jí'í ñatí —nacuí Jesús—. Laca ñi'ya laca sca taraya tlyu nu ntucu ngu' jí'í lo hitya tyujo'o cha' xñi cualya, lo'o li' lcaa lo cualya ndyatí ne' taraya bi'.

48 Li' tyojolaqui ngu' jí'í taraya ngutsa'á bi' cha' tyu'u ca to' hitya, tyaca'a ngu' xi cha' subí ngu' jí'í lcaa cualya nu tso'o; su'ba ngu' cualya tso'o bi' ne' chcubi, xcuaá ngu' cualya nu ná tso'o bi'.

49 Lo'o jua'a caca tsá tlyu lo'o tye chalyuu; li' caá xca jí'í ycuí' Ndyosi cha' sa'be tya'a xca bi' jí'í lcaa ñatí, cha' ná stu'ba tyi'í ngu' nu xña'a tyiquee lo'o ngu' nu lubii tyiquee.

50 Xcuaá xca bi' jí'í ñatí xña'a lo quii' tlyu, masi xi'ya tsa ngu' bi' li'; ca ñasi' tsa ngu' ña'a cuayá' nu cacu la'ya ngu' cha' ñasi' nti' ngu' li'.

Cha' jí'í na nu quiña'a nga'a, masi cucui, masi cusu'

51 ¿Ha ngua cuayá' ti' mā lcaa cha' nu ngulu'u ca na' jí'í mā juani? —nacuí Jesús jí'í ngu' li'.

—Ngua cuayá' ti' ya —nacuí ngu' jí'í.

52 Li' xa' nguxacuí Jesús cha' jí'í ngu' nu ndyaca tsa'a jí'í:

—Sca mstru cha' jo'ó ni, si ngusñi yu cha' jna', si ngua tsa'a yu ñi'ya caca lo'o laca ycuí' Ndyosi loo ne' cresiya jí'í ñatí —nacuí Jesús—, li' laca yu bi' ñi'ya laca sca nu culiya' nu ntsu'u tsa cha' tso'o nu ndyu'u co'o toni'í jí'í; tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu, bi' cha' ntsu'u tsa cha' tso'o nu caca culu'u yu jí'í xa' ñatí, masi cha' cusu', masi cha' cucui.

Ndyalaa Jesús nde quichi Nazaret

⁵³ Lo'o ndye ngulu'u Jesús lcaa cuii bi' ji'i ngu', li ndu'u yu ndyaa yu xa' se'i.

⁵⁴ Ca tiya' la nu lo'o ndyalaa yu quichi tyi yu, li ndyatí yu ne' laa ji'i ngu' jua, ngulu'u yu xi ji'i ngu' nu ndi'i ne' laa bi'. Ndube tsa ti' ngu' bi' li':

—¿Mala ngua tsa'a nu qui'yu re lcaa cha' nu nchcui' yu? —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'—. ¿Ñi'ya ngua ji'i yu cha' nchca ji'i yu ndu'ni yu cha' tlyu?

⁵⁵ La cui' sñi' cuityi yaca laca yu re. ¿Ha si'i? Lo'o María laca xtya'a yu; lo'o Jacobo, lo'o José, lo'o Simón, lo'o Judas, ngu' bi' laca tya'a yu re.

⁵⁶ Lo'o jua'a nu cuna'a tya'a yu ni, tya ndi'i ngu' quichi re. ¿Macala ngua tsa'a yu cha' bi' lacua?

⁵⁷ Jua'a ngua cha' chii nti' ngu' ña'a ngu' ji'i Jesús, bi' cha' ndi'ya nchcui' Jesús lo'o ngu' li':

—Lcaa se'i ndu'ni tlyu ngu' ji'i sca ñati nu laca tu'ba ji'i ycu'i' Ndyosi —nacui Jesús ji'i ngu'—. Sca ti quichi tyi yu, ná nduna ngu' bi' cha' nu nchcui' yu tsiya' ti; ni tya'a yu, ná ndaquiya' ngu' ji'i yu.

⁵⁸ Xti tsa cha' tlyu ngua'ni Jesús quichi bi'. Ná jlya ti' ngu' ji'i tsiya' ti, bi' cha' ná ngua'ni yu quiña'a cha' tlyu ca bi'.

14

Ngujui Juan nu ntyucuatya ji'i ngu'

¹ La cui' tyempo bi' cua ndyuna Herodes cha' ji'i Jesús, lo'o nu Herodes bi' laca loo ji'i ngu' Galilea tyempo bi'.

² Li' nchcui' nu laca loo bi' lo'o msu ji'i:

—La cui' jyo'o Juan nu ntyucuatya ji'i ngu', la cui' bi' laca nu qui'yu jua —nacui Herodes—. Cua

ngujuui yu, pana ndyu'ú yu chaca quiya' nti' na', bi' cha' nchca ji'i yu cua'ni cha' tlyu jua'a.

³ Ntsii Herodes bi' ni, cha' cua ngusñi yu ji'i Juan bi' tya tsubi' la, ngusca' yu ji'i lo'o ngusu'ba yu ji'i ne' chcuā. Ngua'ni nu cusu'bi' cha' cuxi bi' xqui'ya Herodías clyo'o Felipe tya'a ycui' Herodes bi'.

⁴ Tya lu'ú nu Juan bi' lo'o nchcui' lo'o Herodes ndi'ya:

—Ná ntsu'u chacuayá' tyi'i nu'u lo'o clyo'o tya'a nu'u —nacuī Juan ji'i Herodes.

⁵ Nu ngua li' ngua ti' Herodes cujuui ji'i Juan bi', pana ndyutsii yu ji'i ñati, cha' ngua ti' ngu' cha' cua nchcui' Juan cha' ji'i ycui' Ndyosi lo'o ngu'.

⁶ Lo'o ngua tsā ngula nu Herodes bi', li' ngua'ni yu sca ta'a. Tyuū tya'a ngu' ndyu'u ti'i ngu' slo yu, lo'o li' ñaa nu cuna'a sñi' Herodías, ndyula quiya' su ntucua ycui' Herodes. Ngua chaa tsa ti' nu cusu' bi' li',

⁷ bi' cha' ngua'ni yu jura cha' ta yu lcaa na nu jña cho' bi' ji'i yu.

⁸ Li' ndacha' xtya'a nu cuna'a bi' ji'i, na ca nu jña cho' ji'i Herodes. Ti'í tsa ti' Herodías ña'a ji'i nu Juan bi', bi' cha' ngua ti' cujuui ji'i Juan.

—Hique Juan nu ntyucuatya ji'i ngu' ntā' —nacuī nu cuna'a cuañi' bi' ji'i Herodes li'—. Caa lo'o ngu' ji'i scua' que yu ne' sca tsi'yu —nacuī.

⁹ Ngua xñi'i xi ti' Herodes nu laca loo bi' li'; pana cua ngua'ni yu jura slo lcaa ngu' nu ndya'a ta'a, bi' cha' ngulo yu cña cha' cua'ni ngu' ñi'ya nu nacui' nu cuna'a bi'.

¹⁰ Ngulo yu cña ji'i sendaru cha' tsa si'yu cu' ngu' scua' que Juan ca ne' chcuā.

11 Li' ngusta ngu' scua' que yu bi' ne' tsi'yu, ñaa lo'o ngu' ji'i bi' li', nda ngu' ji'i nu cuna'a cuañi' bi'. Li' ndu'u nu cuna'a bi' ndyaa, ndyaa lo'o tsi'yu bi' slo xtya'a.

12 Lo'o li' ñaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Juan, ngüi'ya ngu' ji'i jyo'o bi', cha' tsa lo'o ngu' ji'i cha' tyatsi'. Lo'o cua nguxatsi' ngu' ji'i, li' ndyaa ngu' ndacha' ngu' ji'i Jesús ñi'ya ngua cha' bi'.

Nda Jesús na nu ndyacu ca'yu mil tya'a ñati

13 Lo'o ndyuna Jesús ñi'ya nu ngua ji'i jyo'o Juan, ndyatí yu ne' yaca ni'i cha' tyu'u yu chaca to' tayu'; ngua ti' yu tsa sca se'i ca ne' quixi' su ná ntsu'u ñati. Pana yala ti ngua cuayá' ti' quiña'a ñati cha' ndyaa yu cajua, bi' cha' lo'o ti ndyaa lca'a ngu' ji'i yu, masi quiya' ti ngu' lijya ngu' nde to' hitya ti. Lo'o ngu' tyu tya'a quichi' ndyaa ngu'.

14 Lo'o ndyalaa yaca ni'i bi' to' hitya, li' ngutu'u Jesús; na'a yu cha' cua ndyalaa quiña'a tsa ñati cajua li'. Tya'na tsa ti' yu ji'i lcaa ngu' bi', bi' cha' ngua'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu' quicha nu ndya'a ngu' lo'o.

15 Tyucui tsa ndi'i ngu'; lo'o cua ngusii, li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o Jesús:

—Ne' quixi' ntsu'u na re. Ná ntsu'u ñati cacua ti su ndi'i na re —nacui' ngu' ji'i Jesús—. Lo'o jua'a cua ngusii tsa juani. Tso'o la masi culo nu'u cña ji'i nu ngu' quiña'a cua cha' tsa ngu' lcaa quichi' ca ndacua, cha' cui'ya ngu' na cacu ngu'.

16 —Cu'ma ta ma na cacu ngu' bi' ca nde ti —nacui' Jesús—. Ná nga'a cha' tyaa ngu'.

17 Ndube xi ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' li':

—Ca'yu tya'a ti xlyá teje' ntsu'u ji'na ca nde, cusu' —nacui' ngu' ji'i Jesús—, lo'o jua'a ntsu'u tucua tya'a ti cualya nde. Tsa bi' ti cha'.

¹⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Caa lo'o ma ji'i ca nde —nacui' ji'i ngu'.

¹⁹ Li' ngulo Jesús cña ji'i nu ngu' quiña'a bi', cha' tyaca'a ngu' xi lo quii. Li' ndaya' yu ji'i nu ca'yu tya'a xlyá teje' bi' lo'o ji'i nu tucua tya'a cualya bi'; nxña'a yu nde cua li', ndya xlya'be ji'i ycu' Ndyosi, lo'o li' nguxana yu nsa'be yu xlyá lo'o cualya bi', nda yu yu'be bi' ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' tacha ngu' ji'i ñati bi'.

²⁰ Jua'a ngua cha' ndyacu lcaa ngu', ña'a cuayá' nu nguaala' ji'i ngu'. Li' nxuti'i ngu' lcaa yu'be nu ndyanu, lo'o jua'a ngutsa'a tii tyucuaa tya'a chcubi lo'o yu'be bi'.

²¹ Ca'yu mil tya'a ngu' qui'yu ndyacu ngu' slo Jesús tsá bi', lo'o xa' cuentya ngua nu cuna'a lo'o nu sube.

Ndya'a Jesús lo hitya tayu'

²² Lo'o li' ngulo Jesús cña ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, cha' tyatí ngu' ne' yaca ni'i cha' tsa'a ngu' nde loo la su tsa'a ycu' ca chaca tsu' tayu' bi'; tyanu ycu' cha' chcui' salya' lo'o nu quiña'a tsa ñati bi', ngua ti' yu.

²³ Lo'o cua ndyaa lcaa ngu' bi', li' ndyaa Jesús nde sii' ca'ya cha' chcui' lo'o ycu' Ndyosi su ndu yu ycu' ti yu. Lo'o cua tsa'a ti cuichaa, tya ndu Jesús ycu' ti nde sii' ca'ya.

²⁴ Laja li' tyijyu' ndya'a yaca ni'i bi' lo tayu'. Lqui'ya ti nxna yaca ni'i bi', xqui'ya cha' lye tsa ndyatú clyoo' lo hitya, cha' lye tsa ndyaca cui'i.

25 Lo'o cua quixee ti, li' lijya Jesús ndya'a lo hitya ti;

26 pana lo'o na'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' ndya'a yu lo hitya ti, ndyutsii tsa ngu' li'.

—¿Cua lijya sca jyo'o! —nacui ngu'.

Li' ngusi'ya tsa ngu' cha' ndyutsii ngu'.

27 Hora ti ndacha' Jesús ji'i ngu':

—Cua'ni tlyu tyiquee ma —nacui Jesús ji'i ngu'—. Na' laca, ná cutsii ma.

28 Li' nguxacui Pedro cha' ji'i:

—¿Ha chañi cha' nu'u laca, cusu'? —nacui Pedro ji'i Jesús—. Si chañi cha' nu'u laca, culo nu'u cña 'na lacua, cha' lo'o na' tya'a na' lo hitya cha' tyalaa na' ca su ndu nu'u.

29 —Caa nu'u ca nde —nacui Jesús ji'i Pedro li'.

Lo'o li' ngutu'u Pedro ne' yaca ni'i, ndya'a yu lo hitya cha' tyalaa yu ca su ndu ycui' Jesús.

30 Pana hora ti ngua tii yu cha' lye tsa ndyaca cui'i, ndyutsii tsa yu li', nguxana cha' nlyu'u yu ne' hitya li'. Lo'o ti ngusi'ya yu ji'i Jesús:

—Xu'na —nacui Pedro ji'i—, culo nu'u 'na ne' hitya re.

31 Hora ti ngusñi Jesús ya' Pedro.

—Xti tsa tyempo ndalo nu'u cha' jlya ti' nu'u 'na —nacui Jesús ji'i Pedro bi'—. ¿Ni cha' ná jlya tso'o ti' 'na?

32 Lo'o li' ndyalaa lo'o Jesús ji'i Pedro ca su ndacui yaca ni'i, ndyatí ngu' ne' bi' li'; hora ti ngua ti cui'i li'.

33 Ngua'ni tlyu ngu' nu ndi'i ne' yaca ni'i bi' ji'i Jesús, lo'o ti ndatú sti' ngu' slo yu.

—Chañi cha' nu'u laca nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi —nacui ngu' ji'i.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' quicha nde Genesaret

³⁴ Lo'o li' ndyalaa ngu' chaca tsu' tayu' bi', ndyalaa ngu' nde Genesaret.

³⁵ Lo'o ndyuloo ngu' nu ndi'i cajua ji'i Jesús, li' hora ti nda ngu' cha' ndyaa lcaa quichi su cacua ti, cha' caca cuayá' ti' ngu' bi' cha' cua ndyalaa Jesús. Li' yaa lo'o ngu' ji'i lcaa ngu' quicha slo Jesús.

³⁶ Ndiñña ngu' chacuayá' ji'i yu cha' cala' ngu' quicha bi' masi quiya' ste' ti yu; lo'o ndyala' ngu' quicha bi' ste' yu, hora ti ngua tso'o ngu' bi' li'.

15

Na laca nu ndu'ni cha' caca cuxi tyiquee ñati

¹ Li' ndyalaa sca taju ngu' tlyu slo Jesús. Ngu' quichi Jerusalén laca ngu' bi', ngu' fariseo lo'o ngu' mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa laca ngu' bi'.

² —¿Ni cha' ná tso'o ndu'ni ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u? —nacu'i ngu' bi' ji'i Jesús—. Ná stu'ba ndu'ni ngu' lo'o cha' nu cua nda jyo'o cusu' lo'o na sa'ni la, cha' tyaati tso'o ya' na nu lo'o bilya cacu na. Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u ni, ná ndu'ni ngu' jua'a —nacu'i ngu' li'.

³ Li' nguxacu'i Jesús cha' ji'i ngu' tlyu bi':

—Lo'o cu'ma ni —nacu'i Jesús ji'i ngu'—, ¿ni cha' laca xti la cha' ntsu'u tyiquee ma ji'i cña nu ngulo ycui' Ndyosi ji'na? Lo'o jua'a lye tsa ndube ti' ma ji'i scaa cha' nu nda jyo'o cusu' lo'o na.

⁴ Cua nchcui' ycui' Ndyosi lo'o na: “Tucúa ma cña nu nchcui' sti ma, nu nchcui' xtya'a ma”, nacui' Ni. “Lo'o jua'a si chcui' ma cha' cuxi ji'i sti ma, ji'i xtya'a ma, li' ntsu'u cha' cjuuii ngu' ji'i ma”, nacui' Ni.

⁵ Pana cu'ma ni, xa' lo cha' nchcui' ma juani. Nclyu'u ma cha' tso'o tsa laca si ndi'ya chcui' na lo'o sti na, lo'o xtya'a na: “Cua nda na' lcaa na nu ntsu'u 'na ji'i ycui' Ndyosi, bi' cha' nga'aa caca xtyucua na' ji'i ma juani”.

⁶ Jua'a laca cha' cuxi nu nclyu'u ma ji'i ngu', cha' nga'aa cua'ni tlyu ngu' ji'i sti ngu', ji'i xtya'a ngu'; jua'a nchcui' ma, masi xa' ña'a ngulo ycui' Ndyosi cña ji'na. Nga'aa tso'o cha' nu nda ycui' Ni lo'o na, nti' ma; tso'o la cha' nu nda jyo'o cusu' cha' cua'ni na, nti' ma cuentya ji'i ma.

⁷ Cuiñi tsa ma, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma. Tya sa'ni la nchcui' jyo'o Isaías cha' liñi ji'i cu'ma. Ndi'ya cha' nu nguscua jyo'o bi' lo quityi:

⁸ Ndu'ni tlyu ngu' re jna' cha' tu'ba ti ngu', nacui ycui' Ni.

Si'i tyucui tyiquee ngu' ndu'ni tlyu ngu' 'na.

⁹ Na cuiñi tsa ngu' re, cha' nacui ngu' cha' ndyu'ni tlyu ngu' 'na, masi nclu'u ngu' cha' nu nchcui' ñati ti ji'i tya'a ngu'; pana nacui ngu' cha' nclyu'u ngu' cha' jna' ji'i tya'a ngu'.

Jua'a nguscua jyo'o Isaías bi' cuentya ji'i ycui' Ndyosi.

¹⁰ Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i nu quiña'a tsa ñati nu ndi'i cajua cha' caa ngu' cacua la xi, cha' chcui' yu lo'o ngu' li':

—Cua'a jyaca ma —nacui Jesús ji'i ngu'—, cha' caca cuayá' tso'o ti' ma —nacui—.

¹¹ Si'i sca na nu ndacu ti ngu' nu ndu'ni cha' caca cuxi tyiquee ngu'; cha' nu ndyu'u nde tu'ba ngu', masi lcaa cha' nu nchcui' ngu' ni, xqui'ya cha' bi' caca cuayá' ti' na si ngunu'u tyiquee ngu'.

12 Lo'o li' ñaa ngu' nu ndyaca tsa'a̱ ji'ᵢ cacua la slo Jesús.

—Ná ndiya ti' nu ngu' fariseo bi' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' nu'u —nacui' ngu' bi' ji'ᵢ Jesús.

13 —Ycui' Ndyosi Sti na' nu ntucua nde cua̱, xcua̱ Ni lcaa quixi' nu si'i na cuiñii nu ndyataa Ni, cha' ná tso'o quixi' bi' —nacui' Jesús ji'ᵢ ngu'—.

14 Lo'o jua'a̱ ná tso'o ngu' fariseo jua cuentya ji'ᵢ ycui' Ni, bi' cha' nga'a̱ cha' xtyanu mā ji'ᵢ ngu' bi'; ñi'ya nti' ngu' cuityi', jua'a̱ nti' ngu' fariseo jua —nacui' Jesús—. Si culu'u sca nu cuityi' tyucuii ji'ᵢ chaca yu tya'a cuityi' ti yu, tyú tyucuaa ngu' sca to' cua'a̱ li', cha' ni tsaca ngu' ná nchca ña'a̱ ngu' tyucuii su lijya̱ ngu' li'.

15 Li' nchcui' Pedro lo'o Jesús:

—Culu'u nu'u ji'ᵢ cua ñi'ya ndyu'u cha' nu nda cuii ji'ᵢ na nu ndacu ngu' —nacui'—. Ná nchca cuayá' ti' ya.

16 —¿Ha lo'o cu'ma̱, ná ngua cuayá' ti' mā? —nacui' Jesús ji'ᵢ ngu' bi' li'—.

17 ¿Ha bilya ta mā cuentya? Lcaa na nu tyatᵢ nde tu'ba ngu' ni, nteje tacui na bi' nde ne' ngu'. Lo'o tsaa ngu' liya', tye lyiji cha' ji'ᵢ li'.

18 Pana sca cha' nu nchcui' ngu' ni, stu'ba laca bi' lo'o cha' nu ntsu'u ne' cresiya ji'ᵢ ngu'; xqui'ya cha' nu nchcui' ngu', bi' cha' nchca cuayá' ti' xa' la ñati si cua ngunu'u tyiquee ngu' bi'.

19 Ca ne' cresiya ji'ᵢ ñati ni, ca bi' ntsu'u suu lcaa cha' cuxi: masi cujuii ngu' ji'ᵢ tya'a̱ ngu', masi tyu'u cha' ji'ᵢ ngu' lo'o clyo'o xa' ñati, masi cua'ni suba' ngu' lo'o xa' ñati, masi cuaana ngu' na nu ntsu'u

ji'ḷi tya'a ngu', masi chcu'i' ngu' cha' cuiñi ji'ḷi tya'a ngu', masi chcu'i' ngu' cuentyu ji'ḷi tya'a ngu'.

²⁰ Si ntsu'u cha' cuxi bi' ne' cresiya ji'ḷi ngu', bi' laca nu ndu'ni ñu'u ji'ḷi tyiquee ngu'; pana lo'o cacu na sca na ni, masi bilya tyaati tso'o ya' na, ná sca cha' cua'ni lo'o cresiya ji'na, cha' si'i jua'a caca cuxi tyiquee na.

Jlya ti' sca nu cuna'a xa' tsu' ji'i Jesús

²¹ Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa nde loyuu su cuentya quichi Tiro lo'o loyuu su cuentya quichi Sidón; lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ḷi ndyaa ngu' lo'o.

²² Lo'o li' ñaa sca nu cuna'a ca tyi quichi bi' slo Jesús, ngusi'ya tsa nu cuna'a bi' ji'ḷi Jesús li':

—Cua'ni tya'na ti' nu'u 'na, Xu'na —nacui nu cuna'a bi' ji'ḷi Jesús—. Nu'u nu laca la cui' ñati tya'a ji'ḷi jyo'o cusu' David, cua'ni nu'u sca cha' tso'o lo'o na'. Nxalú tsa cui'i ji'ḷi sñi' na'.

²³ Ni sca cha' ná nguxacui Jesús ji'ḷi nu cuna'a bi'. Li' nchcu'i' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ḷi lo'o Jesús:

—Culo nu'u cña ji'ḷi nu cuna'a re cha' tsaa ma' xa' se'i —nacui ngu' ji'ḷi Jesús—, cha' nxi'ya tsa ji'na.

²⁴ —Nda ycu'i' Ni 'na lijya na' nde chalyuu cha' sca ti lo'o ngu' Israel chcu'i' na' —nacui Jesús li'—, cha' ñi'ya ndu'ni xlya' nu cua nguna', jua'a ndu'ni ngu' bi' —nacui.

²⁵ Li' cacua la ndyalaa nu cuna'a bi', ndyatū sti' slo Jesús.

—Xu'na —nacui ji'ḷi Jesús—, xtyucua nu'u ji'ḷi cua.

²⁶ Li' nguxacui Jesús cha' ji'ḷi nu cuna'a bi':

—Ná tso'o si xñi ngu' tyaja nu ndyacu sñi' ngu' cha' cacu xne' ti —nacui.

27 —Chañi cha' nu nchcui' nu'u, Xu'na —nacui nu cuna'a bi'—, pana tya ntsu'u chacuayá' ji'i xne' cha' cacu ni' satya ti nu ndyalú to' mesa laja lo'o ndyacu xu'na ni'.

28 —Chañi cha' jlya ti' nu'u cha' nu nda na' lo'o nu'u —nacui Jesús ji'i—. Caca cha' nu nti' nu'u lacua —nacui.

Hora ti ndyaca tso'o sñi' nu cuna'a bi' li'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i quiña'a ngu' quicha

29 Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa, ndyalaa yu ca to' tayu' Galilea bi'. Ndya'a yu xi to' tayu' bi', li' ndyacu' yu xi sii' ca'ya cha' chca'a yu xi ndejua.

30 Quiña'a tsa ñati ndyalaa slo yu li'; ndya'a lo'o ngu' ji'i quiña'a tsa ngu' quicha, lo'o ngu' nu quicha quiya', lo'o ngu' cuityi', lo'o ngu' cu'u, lo'o nu cu' ya', nu cu' quiya', lcaa lo nu quicha. Nsta ngu' ji'i ngu' quicha bi' lo yuu slo Jesús, lo'o ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu' li'.

31 Ndube tsa ti' ngu' quiña'a lo'o na'a ngu' cha' xa' nchcui' ngu' nu ngua cu'u, xa' ngua tso'o tyucui ña'a ya' ngu' nu ngua cu' ya', xa' ndya'a ngu' nu ngua quicha quiya', xa' tyaca' xee ña'a ngu' nu ngua cuityi'. Li' lye tsa ndyu'ni tlyu ngu' ji'i ycu' Ni nu laca ycu' Ndyosi ji'i ngu' Israel xqui'ya cha' ndyaca tso'o lcaa ngu' quicha bi'.

Nda Jesús na nu ndyacu jacua mil tya'a ñati

32 Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' caa ngu' slo. Nchcui' lo'o ngu' li':

—Tya'na tsa ti' na' ji'i nu ngu' quiña'a re —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cua sna tsa ndya'a ngu' lo'o na' juani, lo'o nga'aa ntsu'u na cacu ngu' tsiya' ti. Ná

tso'lo culo na' cña ji'í ngu' re cha' tyaa ngu' ña'a lo'o jbi'ña ti ndya'a ngu', cha' ná talo ngu' tyucui jua'a.

³³ Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í lo'o:

—¿Macala caja na cacu ngu' ji'na? Ne' quixi' nga'a na re su ná ndi'í ñati —nacui ngu' ji'í Jesús—. Lo'o jua'a quiña'a tsa ñati ndya'a lo'o na re.

³⁴ —¿Ni lcuca tya'a xlyá ntsu'u ji'í ma? —nacui Jesús ji'í ngu' bi' li'.

—Cati tya'a ti xlyá teje' lo'o ji'í ya —nacui ngu' ji'í—, lo'o ntsu'u xi cualya sube —nacui ngu'.

³⁵ Li' ngulo Jesús cña ji'í nu ngu' quiña'a cha' tyaca'a ngu' lo yuu.

³⁶ Li' ngusñi Jesús nu cati tya'a xlyá bi' lo'o cualya bi', ndya xlya'be ji'í ycui' Ndyosi xqui'ya cha' ntsu'u na cacu ngu'. Li' ngusa'be Jesús xlyá lo'o cualya bi', nda yu'be bi' ji'í ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í cha' ta ngu' ji'í nu ngu' quiña'a bi'.

³⁷ Li' ndyacu lcaa ngu' xlyá bi' ña'a cuayá' nu nguaala' ji'í ngu'. Lo'o nxuti'í ngu' lcaa yu'be nu tya'a ndyanu su ndyacu ngu', li' ngutsa'a cati tya'a chcubi lo'o yu'be bi'.

³⁸ Jacua mil tya'a nu qui'yu ndyacu tsá bi', lo'o xa' cuentya ngua nu cuna'a lo'o nu sube; lcaa bi' ndyacu.

³⁹ Lo'o ndye ndyacu ngu', li' nchcui' salya' Jesús lo'o nu ngu' quiña'a bi', cha' tyaa ngu' to' tyi ngu'. Li' ndyatí Jesús ne' yaca ni'í sube, ndu'u yu ndyaa yu nde loyuu Magdala lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í.

16

Ña'a cui'ya ngu' sca cha' tlyu nu cua'ni Jesús nti' ngu'

¹ Lo'o li' ndyalaa sca taju ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo slo Jesús, cha' chcuí' cuayá' ngu' lo'o yu, si caca tyijiloo ngu' ji'í yu nti' ngu'. Nchcuí' ngu' lo'o Jesús cha' culu'u sca cha' tlyu ji'í ngu', sca cha' tlyu nu tyu'u tucua nde cua chacuayá' ji'í ycuí' Ndyosi.

² Li' nguxacuí Jesús cha' ji'í ngu':

—Nu cu'ma ni, ndi'ya nchcuí' ma lo'o cua tsa ti cuichaa: “Lubii cua caca la quee, cha' tso'o tsa ña'a nscua coo tyubi' cua juani”, nacuí ma.

³ Lo'o ndi'ya nchcuí' ma nde tlya lo'o ña'a ma nde cua: “Ca'ya tyo juani cha' lye xi ña'a coo cua, ngata tsa ña'a coo”, nacuí ma. ¿Ni cha' laca, cha' jlo tsa ti' ma ñi'ya caca sca tsa nu lo'o ña'a ti ma nde cua? Pana ná jlo ti' ma tsiya' ti ñi'ya caca ji'í cu'ma ngu' nasiyu re tyempo juani.

⁴ Na xña'a tsa tyiquee ma ca ta'a ma cha' xcui' nti' ma cha' cua'ni na' sca cha' tlyu cha' ña'a cui'ya ma ji'í; laca ma ñati nu ná jlya ti' ji'í ycuí' Ndyosi tsiya' ti —nacuí Jesús ji'í ngu'—. Pana ná cua'ni na' jua'a. Nga'a cha' tyi'u ti' ma na laca nu ngua ji'í jyo'o Jonás nu ngua tu'ba ji'í ycuí' Ndyosi cua sa'ni la.

Nga'aa nchcuí' la Jesús lo'o ngu' bi' li', ndu'u yu ndyaa.

Ngu' fariseo laca ñi'ya nti' scua tiye'

⁵ La cui' tsa bi', cua nteje tacui ngu' lo tayu' lo'o yaca ni'í bi'. Ngutu'u ngu' chaca tsu', li' ndyi'u ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í Jesús cha' cua ngujlyaa ti' ngu' cha' qui'ya lo'o ngu' xlyá teje' cha' cacu ngu' tyucuí.

⁶ Lo'o li' ndi'ya nchcuí' Jesús lo'o ngu':

—Tii ti ti' mā tyi'i mā —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cui'ya mā cuentya ñi'ya ndu'ni scua tiye' nu nda ngu', la cui' ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo —nacui.

⁷ Li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o tya'a ngu':

—Cha' ná lo'o xlyá teje' ndya'a na, bi' cha' nchcui' nu cusu' cha' ji'i scua tiye' lo'o na —nacui ngu'.

⁸ Pana, ngua tii Jesús cha' ná ngua cuayá' ti' ngu' bi'.

—¿Ni cha' ndube ti' mā cha' ná lo'o xlyá teje' lijya mā? —nacui ji'i ngu' bi'—. Xti tsa cha' jlya ti' mā ji'i ycui' Ndyosi.

⁹ ¿Ha chañi cha' bilya caca cuayá' ti' mā? ¿Ha ná ntsu'u ti' mā ji'i nu ca'yu tya'a ti xlyá teje' nu ndyacu ca'yu mil tya'a ñati' tsubi'? Tyuu tya'a chcubi ngutsa'a lo'o yu'be xlyá tya'a ndyanu lo'o ndye ndyacu ngu' tsá bi'.

¹⁰ Jua'a nu cati tya'a xlyá teje' nu ndyacu nu jacua mil tya'a ñati' ni, la cui' ti cha'; tyuu tya'a chcubi ngutsa'a lo'o yu'be xlyá tya'a nu ndyanu lo'o ndyacu ngu' li'.

¹¹ ¿Ni cha' laca nga'aa nda mā cuentya, cha' ná nchcui' na' cha' ji'i xlyá nu ndacu ngu' lo'o nacui na' cha' ji'i scua tiye'? Xa' cacha' na' ji'i mā, cui'ya mā cuentya ñi'ya ndu'ni scua tiye' nu nda ngu', la cui' ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo.

¹² Ngua cuayá' ti' ngu' li' cha' nchcui' Jesús ji'i lcaa cha' cuxi nu nclu'u ngu' fariseo lo'o ngu' saduceo ji'i ngu', cha' nga'aa tso'o xñi ngu' cha' bi'; si'i cha' ji'i scua tiye' nu ndya' xlyá lo'o nu nti' Jesús chcui' tsá bi'.

Ndacha' liñi Pedro cha' ycuí' Cristo laca Jesús

13 Lo'o ca tiya' la, li' ndyalaa ngu' loyuu su cuentya quichí Cesarea de Filipino. Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jí'í, nchcuane yu jí'í ngu' li':

—¿Na laca nacuí ñati cuentya 'na? ¿Tilaca laca na' nu cua nda Ni 'na lijyaa nde cha' caca na' ñati? —nacuí Jesús jí'í ngu' bi'.

14 —Ntsu'u ñati nu nacuí cha' laca nu'u jyo'o Juan nu ntyucuatya jí'í ngu' tya tsubi' la —nacuí ngu' jí'í Jesús—. Lo'o xa' ñati ni, nacuí ngu' cha' jyo'o Elías laca nu'u. Lo'o jua'a ntsu'u xa' la ñati nu nacuí cha' jyo'o Jeremías laca nu'u. Lo'o jua'a ntsu'u ngu' nu nacuí cha' chaca quiya' cua ndyu'ú chaca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jí'í ycuí' Ni nu ngua sa'ni, la cui' bi' laca nu'u, nacuí ngu'.

Jua'a nacuí ngu' nu ndyaca tsa'a jí'í Jesús.

15 Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Lo'o cu'ma ni, ¿tilaca laca na' nti' ma?

16 Hora ti ngxuacuí Simón Pedro cha' jí'í Jesús li':

—Cristo laca nu'u —nacuí—. Sñi' ycuí' Ndyosi nu lu'ú ca laca nu'u.

17 —Tso'o ntsu'u tyiquee nu'u Simón, sñi' Jonás —nacuí Jesús jí'í li'—. Si'í ñati chalyuu ti nu ngulu'u cha' bi' jinu'u; pana ycuí' Ndyosi Sti na' nu ntucua nde cua, nda Ni cha' bi' nu ngua'ya hique nu'u.

18 Pedro naa nu'u, lo'o jua'a caca nu'u ñi'ya laca sca quee quiya' ni'í. Nu lo'o nchcui' nu'u tsa, cha' liñi laca nu nchcui' nu'u; bi' laca suu cha' jí'í ñati 'na, cha' tso'o tsa ndyanu tachaa cha' nu nchcui' nu'u jua'a. Ná taca jí'í cuiñaja, ni cui'í cuxi, ni jyo'o,

ni tsaca ñati, ná taca ji'i ngu' tsiya' ti tyijiloo ngu' ji'i ñati 'na, masi cajaa ñati 'na xqui'ya cha' cuxi.

19 Ta na' lcaa chacuayá' jna' jinu'u, cha' taca tyatí ñati 'na ca su laca ycuí' Ndyosi loo. Nu lo'o ná cua'ni clyu ti' nu'u ji'i ñati xqui'ya sca cha' cuxi nu ndyu'ni ñati bi', la cui' jua'a ná cua'ni clyu ti' ycuí' Ndyosi Sti na' ji'i ñati bi' nde loo la; pana lo'o cua'ni clyu ti' nu'u ji'i ñati, la cui' jua'a cua'ni clyu ti' Ni ji'i ñati bi'.

20 Li' ngulo Jesús cña ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' ná cacha' ngu' ji'i ni sca ñati cha' Cristo laca ycuí' yu.

Nda Jesús cha' lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycuí'

21 Lo'o tyempo bi' nguxana Jesús ngulu'u yu ji'i ngu' cha' ntsu'u cha' tsaa yu nde quichi' Jerusalén. Pana ca quichi' bi' tyacua cha' ti' ji'i yu xqui'ya cha' xcube' tsa ngu' cusu' bi' ji'i yu; jua'a sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lcaa ngu' bi' xcube' ngu' ji'i yu ña'a cuayá' nu cujuí' ngu' ji'i yu. Pana tyu'ú yu chaca quiya' tsá nchca tyuna, nacuí yu.

22 Li' ngusñi Pedro ya' Jesús cha' chcuí' lo'o:

—Cua'ni tya'na ti' ycuí' Ndyosi jinu'u, Xu'na —nacuí Pedro ji'i—. Ná caca bi' ñi'ya nu nacuí nu'u.

23 Hora ti nguxtyacuí Jesús, na'a ji'i nu Pedro bi'.

—Tyu'utsu' nu'u Satanás, cha' nga'aa cua'a nu'u 'na —nacuí Jesús ji'i Pedro—. Si'i ñi'ya nu nclacua ti' ycuí' Ndyosi nclacua ti' nu'u juani; ñi'ya nu nclacua ti' ñati chalyuu ti, jua'a nclacua ti' nu'u juani.

24 Li' ngulu'u la Jesús ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi':

—Si ntsu'u ñati nu chañi cha' nti' ngu' tsaá ngu' lo'o na' —nacuí—, nga'a cha' xtyanu ngu' bi' jilí lcaa cha' nu ntsu'u tsa tyiquee ngu' jilí, cha' tya'a ngu' lo'o na' lcaa tsá, masi cjuui ñati jilí ngu' bi' xqui'ya na'.

²⁵ Chcuna' chalyuu jilí ñati nu xcui' nclyacua tsa ti' ñi'ya caca tso'o jilí ycui' ca; pana quije chalyuu jilí ngu' ca slo ycui' Ni si tyaja'a ngu', masi cjuui ñati jilí ngu' xqui'ya na'.

²⁶ Ná tyanu cha' tso'o jilí ngu' nu lo'o cajaa ngu', masi ngua'ni tsa ngu' ngana nde chalyuu; nguna' lcaa chalyuu jilí ngu' bi' li', cha' ná taca ta ngu' caya' cha' caja la chalyuu jilí ngu'.

²⁷ Chañi cha' chaca quiya' caa na' nu cua nda Ni 'na lijya na' cha' caca na' ñati, stu'ba ti caa na' lo'o lcaa xca jilí ycui' Ndyosi; ndubi tsa ña'a loo na' lo'o xee jilí ycui' Ndyosi Sti na' li'. Lo'o li' ta na' xcaya' ngu', ni cña nu cua ngua'ni scaa ngu' lo'o yaa ngu' chalyuu.

²⁸ Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā juani, cha' ntsu'u ngu' nu tya ndu lo'o na chalyuu re juani, nu lo'o tya lyiji cajaa ngu' ca cuayá' ti' ngu' cha' cua nguxana cha' laca na' loo ne' cresiya jilí ñati, na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati.

17

Cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo Jesús ndu slo ngu'

¹ Lo'o cua ndya'a scuá tsá, li' ndyaa lo'o Jesús jilí Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan tya'a ngula Jacobo bi'; jacua tya'a ngu' bi' ndyaa ngu' lo xlya ca'ya caa.

² Li' laja lo'o na'a ngu' ji'i Jesús, cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo yu li'; ndubi tsa ña'a loo yu ñi'ya ndubi xee cuichaa li'. Ñi'ya sca xee nu ngat̄i tsa, jua'a ngat̄i tsa ña'a ste' yu.

³ Lo'o li' ndu'u tucua jyo'o Moisés lo'o jyo'o Elías, ndu ngu' nhcui' ngu' lo'o Jesús. Lo'o nu ngu' tya'a ndya'a Jesús bi', na'a ngu' ji'i ngu' bi'.

⁴ Li' nhcui' Pedro lo'o Jesús:

—Xu'na —nacui Pedro ji'i—, tso'o tsa cha' nga'a ya re —nacui—. ¿Ha tso'o nti' nu'u si cuiñá na' sna tya'a chcua'ya? Tsaca laca su tyi'i ycui' nu'u, chaca su tyi'i La Moisés, chaca su tyi'i La Elías.

⁵ Pana laja lo'o nhcui' Pedro, li' ndu'u tucua sca coo nu ngat̄i tsa ña'a, nu ndubi tsa ña'a, ngüix̄i chu' ngu', tyucui ña'a su ndu ngu'. Li' nguañi xtyi'i sca ñati. Hora ti ngua cuayá' ti' ngu' bi', cha' nhcui' ycui' Ndyosi lo'o ngu' laja coo bi':

—La cui' yu re laca Sñi' na', tyaca'a tsa yu 'na —nacui Ni—. Tso'o tsa ntsu'u tyiquee na' ña'a na' ji'i yu. Cua'a tso'o jyaca ma ji'i lcaa cha' nu hcui' Sñi' na' re lo'o ma.

⁶ Lo'o ndyuna nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' cha' nu nhcui' ycui' Ni cuentya ji'i Jesús, li' nclyú ngu' bi' nde lo yuu cha' ndyuts̄i tsa ngu' bi'.

⁷ Lo'o li' ngusta ya' Jesús hichu' ngu' bi'.

—Tyatu ma —nacui Jesús ji'i ngu'—, ná cuts̄i ma tsiya' ti.

⁸ Laja li' nxña'a nu sna tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a bi' su ndu jyo'o bi' ts̄a la, pana na'a ngu' cha' nga'aa ndu ngu' bi'; sca ti Jesús ndu ca bi' li'.

⁹ Lo'o lijya nda'ya ti'i ngu' sii' ca'ya bi', li' ngulo Jesús cña ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Ná cacha' mā jil'i xa' ñati ñi'ya ngua cha' nu cua na'a mā lo xlya ca'ya jua tsa —nacui Jesús jil'i ngu' bi'—. Nu lo'o cua ngujui ycu' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, nu lo'o tyu'ú na' chaca quiya', li' taca cacha' mā cha' bi' jil'i xa' ñati.

¹⁰ Li' nchcuane ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús:

—¿Ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' cha' jo'ó lacua? Nchcui' cha' clyo la ntsu'u cha' caa jyo'o Elías nde chalyuu chaca quiya' —nacui ngu' jil'i.

¹¹ —Chañi cha' caa Elías clyo cha' cua'ni cho'o jil'i lcaa lo na —nacui Jesús—.

¹² Pana cha' liñi cacha' na' jil'i mā juani cha' cua ñaa nu laca Elías; ná ndyuloo ngu' jil'i, bi' cha' cua ngua'ni cuxi ngu' lo'o. Lo'o jua'a xcube' ngu' jna' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati.

¹³ Li' ngua cuayá' ti' ngu' cha' jil'i jyo'o Juan nu ntyucuatya jil'i ngu' laca cha' nu cua nchcui' ca Jesús lo'o ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o jil'i sca yu cuañi' nu nxalú cui'i cuxi jil'i

¹⁴ Lo'o cua ngua'ya ngu' sii' ca'ya bi', xa' ndyalaa ngu' su ndi'i ngu' quiña'a lo'o nu xa' la tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús bi'. Hora ti ñaa sca nu qui'yu, ndyatū st'i' yu slo Jesús, nchcui' yu bi' lo'o li':

¹⁵ —Cua'ni tya'na ti' nu'u jil'i sñi' na', cusu' —nacui yu bi' jil'i Jesús—. Quicha tsa ti' sñi' na' cha' lu'ba tsa nxalú cui'i cuxi jil'i yu; ndu'ni cui'i bi', cha' lu'ba tsa nclýu yu lo qui'i, lu'ba ti nxyú jil'i yu lo hitya.

16 Ñaa lo'o na' ji'i nu quicha bi' slo ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u, pana ná ngua ji'i ngu' cua'ni ngu' cha' tyaca tso'o yu.

17 —Ná jlya ti' cu'ma tsiya' ti —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cuxi tsa cresiya ji'i ma. Nga'aa tso'o tyanu na' slo cu'ma, nga'aa talo na' ji'i ma tsiya' ti. Pana caa lo'o ma ji'i nu quicha jua slo na' juani.

18 Li' ngulo Jesús cña ji'i cui'i cuxi bi', cha' tyu'utsu' tsiya' ti ji'i nu quicha bi'.

19 Ca tiya' la xi nchcuane ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús su ntucua ycuil' ti ngu':

—¿Ni cha' ná ngua ji'i ya culo ya ji'i cui'i cuxi bi' lacua? —nacui ngu' ji'i Jesús.

20 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Xti ti cha' jlya ti' ma ji'i ycuil' Ni, bi' cha' ná ngua ji'i ma —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani, cha' si chañi ca cha' jlya ti' ma cha' ji'i ycuil' Ndyosi, masi tsa lo cua sca si'yu cuxee ti nu piti tsa, si jua'a ti jlya ti' ma cha' ji'i Ni, li' taca chcuil' ma lo'o ca'ya cua nde: “Tyu'utsu' nu'u tyaa nu'u chaca se'i cajua la”, ñacui ma ji'i. Lo'o li' taquiya' ca'ya bi' cha' nu nchcui' ma lo'o, tyu'utsu' ca'ya bi' tsa chaca se'i li'. Ná ntsu'u cha' nu ná caca cua'ni ma si chañi ca cha' jlya ti' ma 'na.

21 Lo'o jua'a cha' culo ma ji'i cui'i cuxi bi' ni, ná ca culo ma ji'i cui'i bi' si ná cua'a ma xi ji'i ycuil' ca ma; tso'o si ná cacu ma tyaja laja lo'o chcuil' ma lo'o ycuil' Ndyosi cuentya ji'i nu quicha bi'. Jua'a cua'ni ma ña'a cuayá' nu tyu'u cui'i bi' tyaa.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' ntsu'u cha' cajaa ycuil' yu

22 Lo'o li' tya ndya'a ngu' xi loyuu su cuentya Galilea, nu Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. Laja lo'o ndya'a ngu' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Ntsu'u sca ñati nu cujui' cresiya 'na ji'i ngu' tisiya cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o na', masi cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati;

23 cujuii ngu' bi' jna' li'. Pana tyu'ú na' chaca quiya' tsã nchca tyuna li'.

Ngua xñi'i tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' cha' bi'.

Nda ngu' cñi cuentya ji'i laa tonu

24 Cua tsã xi ndyalaa ngu' quichi Capernaum, lo'o li' ndyalaa xi ngu' nu laca cña ne' laa slo Pedro; nxuti'i ngu' bi' cñi cuentya ji'i laa tonu nu ntucua nde Jerusalén. Li' nchcui' ngu' bi' lo'o Pedro:

—Nu mstru ji'i ma ni, ¿ha lo'o yu nda yu cñi ne' laa bi'? —nacui' ngu' ji'i Pedro.

25 —Nda yu —nacui' Pedro ji'i ngu' li'.

Nu lo'o cua ndyalaa Pedro toni'i, li' nchcui' Jesús lo'o yu:

—¿Ñi'ya nti' nu'u, Simón? —nacui' Jesús ji'i Pedro—. ¿Ti ji'i nclyo ngu' nu laca loo cñi? ¿Ha culo ngu' cñi ji'i sñi' ngu' nti' nu'u? ¿Ha si'i ji'i xa' ñati culo ngu' cñi?

26 —Ji'i xa' ñati nclyo ngu' nu laca loo cñi, si'i ji'i sñi' —nacui' Pedro li'.

—Chañi hi. Ná lo'o sñi' ngu' nda caya' cuentya ji'i cha' bi' lacua —nacui' Jesús ji'i Pedro—.

27 Pana ná nti' na cha' ca ñasi' ngu' ji'na, ngu' nu laca loo ne' laa tonu, bi' cha' yaa clya nu'u to' tayu' cha' cu nu'u chcuã xñi cualya lo hitya, cha' xñi nu'u ji'i sca cualya. Li' taya' nu'u ji'i cualya nu caja jinu'u clyo, scana tu'ba cualya bi', cha' culo nu'u

cñi nu ntsu'u tu'ba ni'; tyu'u scua cñi bi' cha' ta nu'u cñi ji'i ngu' cuentya jinu'u, lo'o jua'a cuentya jna'.

18

Nhcui' ngu' cha' ndulo la cha' ji'i ycui' ca ngu'

¹ La cui' tyempo bi' ndyalaa lcaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i slo Jesús cha' chcui' ngu' lo'o:

—¿Tilaca laca nu ndulo la cha' ji'i ca su laca ycui' Ndyosi loo? —nacuj ngu' ji'i Jesús.

² Li' ngusi'ya Jesús ji'i sca nu piti cha' caa slo yu, cha' tyatu nu piti slo ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

³ —Cha' liñi nhcui' na' lo'o ma —nacuj Jesús ji'i ngu' bi'—, cha' ná caca tyatí ma cha' ji'i ycui' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ma si ná cha'a cha' tyiquee ma; nga'a cha' caca tyiquee ma ñi'ya laca tyiquee nu piti re, cha' ná tyixi ndu'ni ngu' sube.

⁴ Sca ñati nu laca ñi'ya laca nu piti re, sca ñati nu ná tyixi tyiquee, nu ná nti' tyijiloo ji'i tya'a cha' caca ycui' sca ñati tlyu, bi' laca nu ndulo la cha' ji'i ca su laca ycui' Ndyosi loo.

⁵ Nu lo'o xtyucua ma ji'i sca ñati ñi'ya nti' nu piti re xqui'ya cha' ngusñi tso'o ma cha' jna', la cui' jua'a na nxyucua ma 'na laca.

Cuxi tsa caca ji'na si ntsu'u sca qui'ya nu ndiya la ti'na

⁶ Si ntsu'u ñati nu ndatsaa ji'i xa' ñati cha' cua'ni ngu' cha' cuxi', masi tatsaa ñati bi' ji'i nu piti re cha' cua'ni yu cha' cuxi, tso'o la masi tyaaca' sca quichi tonu yane ñati cuxi bi', lo'o li' xtyú ngu' ji'i ñati bi' lo hitya tyujo'o cha' tye cha' ji'i tsiya' ti; tso'o la si

cajaa ñat̄i nu jua'a ndu'ni, cha' nga'aa tatsaa ji'̄i xa' la ngu' sube cha' cua'ni ngu' cha' cuxi.

⁷ ¡Tya'na tsa ñat̄i chalyuu re! Ntsu'u tsa cha' cuxi nu ndu'ni ñu'u ji'̄i tyiquee ñat̄i. Lcaa hora ntsu'u cha' cuxi jua'a nde chalyuu, pana tlyu tsa cha' caca ji'̄i ñat̄i nu ndatsaa ji'̄i tya'a cha' cua'ni ngu' cha' cuxi; tlyu tsa cha' ti'í tyacua ji'̄i ñat̄i bi' nde loo la.

⁸ Nga'a cha' xtyanu ma tsiya' ti lcaa cha' cuxi nu ndiya tsa ti' ma ji'̄i, masi tiji' tsa ti' ma ji'̄i sca cha' bi' ñi'ya laca si ya' ma laca, ñi'ya laca si quiya' ma laca. Tso'o la xana chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'̄i ma, masi ná lo'o cha' cuxi bi' nu tiji' tsa ti' ma ji'̄i, lo'o li' ná tyalaa ma su nga'aa tye tsiya' ti cha' tyaqūi quii'.

⁹ La cui' ti cha', masi ndiya tsa ti' ma sca cha' cuxi nu ña'a ma ji'̄i, nga'a cha' xtyanu ma cha' bi' tsiya' ti, ñi'ya si culo ma ji'̄i ycuí' cloo ma cha' nga'aa taquiya' ma ji'̄i cha' cuxi bi' tsiya' ti. Tso'o la xana chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'̄i ma, masi ná lo'o cha' cuxi bi' nu tiji' tsa ti' ma ji'̄i, cha' li' ná tsaa ma nde ca bilyaa su ná tye tsiya' ti cha' tyaqūi quii'.

Cuīi ji'̄i sca xlya' nu cua nguna' ji'̄i ngu'

¹⁰ Ná tso'o si ná taquiya' ma ji'̄i sca ñat̄i 'na, masi ji'̄i sca nu piti. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma, cha' ntsu'u xca ca su ntucua ycuí' Ni cuentya ji'̄i lcaa ngu' sube bi'; lcaa hora ntsu'u chacuayá' chcui' xca bi' lo'o ycuí' Ndyosi Sti na' cuentya ji'̄i nu ngu' sube ji'̄i.

¹¹ Cua nda Ni 'na lijyaá chalyuu chacuayá' ji'̄i ycuí' Ndyosi cha' caca na' ñat̄i, cha' cua'ni lyaá na' ji'̄i ñat̄i nu cua nguna' chalyuu ji'̄i xqui'ya cha' cuxi.

12' ¿Ñi'ya nti' mā ni? Cua ntsu'u sca siyento tya'a xlya' ji'i sca ñati, lo'o li' nguna' tsaca ji'i yu. ¿Ñi'ya cua'ni yu li'? Ndi'ya cua'ni yu ñacui na': xtyanu yu ji'i taju xlya' quiña'a bi' sii' ca'ya su tso'o ti ndi'i ni', cha' tsa yu tsaana yu ji'i xlya' nu nguna' ji'i yu bi'.

13 Lo'o quije bi' ji'i yu, ca chaa tsa ti' yu li', cha' tso'o tsa ntsu'u tyiquee yu ña'a yu ji'i nu sca ca xlya' nu cua nguna' ji'i yu; pana ná ntsu'u cha' culacua ti' yu ji'i nu jacuayala tyii ntucua caa tya'a xlya' nu ndyanu tso'o ti.

14 Ñi'ya nu ndu'ni nu xu'na xlya' bi', cha' ná chcuna' ni sca xlya' ji'i yu, la cui' jua'a ndu'ni ycu'i Ndyosi Sti mā nu ntucua nde cua, cha' ná nti' Ni cha' chcuna' chalyuu ji'i ni tsaca ñati xqui'ya cha' cuxi nu ntsu'u ji'i. Ná nti' ycu'i' Ni tsiya' ti cha' tye cha' ji'i ngu', masi sube tsa ngu' nti' mā.

Ntsu'u cha' cua'ni clyu ti' na ji'i tya'a na

15 'Nu lo'o ntsu'u ngu' tya'a mā nu ngua'ni sca cha' cuxi lo'o mā, li' tsa mā slo ngu' tya'a mā bi', cha' cuaana ti cacha' mā ji'i ngu' bi' ñi'ya laca cha' cuxi nu ngua'ni ngu' lo'o mā. Tso'o tsa li' si tyaja'a ngu' tya'a mā bi' cuna ngu' cha' nu chcu'i mā lo'o ngu'; ca xñi'i ti' ngu' li', xqui'ya cha' cua ngua'ni ngu' cha' cuxi bi'. Li' xa' caca stu'ba cha' ji'i mā lo'o ngu' tya'a mā bi'.

16 Pana si ná tyaja'a ngu' tya'a mā bi' cuna ngu' cha' nu nchcu'i mā lo'o ngu', tso'o la si tsa mā slo ngu' bi' chaca quiya'; pana lo'o xi xa' la ngu' tya'a mā tsa mā li', cha' lo'o ngu' bi' cuna ngu' cha' nu chcu'i tyucuaa mā, cha' caca ngu' bi' testigo.

17 Lo'o li', si ná tyaja'a ngu' tya'a mā bi' taquiya' ngu' tsiya' ti ji'i tucua sna tya'a mā, li' cacha' mā

cha' bi' ji'ᵀ taju ñati' ji'ᵀ cu'ma, nu stu'ba ndu'ni tlyu ma' ji'ᵀ ycu'ᵀ Ndyosi. Lo'o li' si ña'a ti ná tyaja'a nu ngu' tya'a ma' bi' taquiya' ngu' ji'ᵀ cha' nu nchcui' ca ta'a taju tya'a ma' lo'o ngu', li' nga'aa cua'ni tya'a ma' lo'o ngu' bi' lacua. Ñi'ya si cua laca ngu' ñati' nu ná ntsu'u cha' ji'ᵀ lo'o ycu'ᵀ Ndyosi tsiya' ti, ñi'ya si laca ngu' msu' ji'ᵀ ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ji'ᵀ ma, jua'a cua'ni ma' lo'o ngu' bi' li'.

¹⁸ 'Cha' liñi laca nu nchcui' na' re, cha' lo'o ná cua'ni clyu ti' ma' ji'ᵀ ñati' xqui'ya sca cha' cuxi nu ndyu'ni ñati' bi', la cui' jua'a ná cua'ni clyu ti' ycu'ᵀ Ndyosi ji'ᵀ ñati' bi' nde loo la; pana lo'o cua'ni clyu ti' ma' ji'ᵀ ñati', la cui' jua'a cua'ni clyu ti' Ni ji'ᵀ ñati' bi'.

¹⁹ 'Chaca quiya' cacha' ji'ᵀ ma' cha' chañi cha' cua'ni Sti na' nu ntucua nde cua' lcaa cha' nu ndijña ma' ji'ᵀ Ni, masi tucua tya'a ti ma' ndu' ma, si stu'ba cha' nu ntsu'u tyiquee tyucuaa ma.

²⁰ Lo'o na' nga'a na' lo'o ma' macala su ndyu'u ti'ᵀ tucua sna tya'a ti ma' chacuaya' 'na.

²¹ Li' ñaa Pedro cacua la cha' cacha' ji'ᵀ Jesús:

—Xu'na —nacu'ᵀ ji'ᵀ Jesús—, ¿ni lca quiya' cui'ya na' cha' clyu ti' ji'ᵀ yu tya'a na' lo'o ndyu'ni yu cha' cuxi lo'o na'? —nacu'ᵀ—. ¿Ha tso'o cati quiya' cua'ni clyu ti' na' ji'ᵀ yu?

²² Li' nguxacu'ᵀ Jesús cha' ji'ᵀ Pedro:

—Ná hcui' na cha' cati ti quiya' —nacu'ᵀ Jesús—. Tso'o cua'ni clyu ti' na' ji'ᵀ tya'a na masi snayala tyii ntucua cati quiya' —nacu'ᵀ.

Cui'ᵀ ji'ᵀ msu nu ná nti' cua'ni clyu ti' ji'ᵀ tya'a msu yu

23' Chcui' na' chaca cha' lo'o ma, cha' caca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca ycuí' Ni loo ne' cresiya ji'í ñati: Chcui' na' cha' ji'í sca rey nu ngua ti' cua'ni tye tane', cha' ndacui tsa msu ji'í.

24 Lo'o nguxana ca ti nclyacua ti' rey jua'a, hora ti ndu'u tucua ngu' slo rey bi', ñaa lo'o ngu' ji'í sca msu nu ndacui tyuü tsa miyu paxu ji'í.

25 Ná ntsu'u cñi tsiya' ti ji'í msu bi', cha' tya tane' bi' ji'í xu'na yu; bi' cha' ngulo xu'na yu cña cha' cujui' ngu' ji'í msu bi', lo'o ji'í clyo'o yu, lo'o ji'í ca ta'a sñi' yu, lo'o lcaa na nu ntsu'u ji'í msu bi' ca caya' cha' tya cñi nu ndacui ji'í xu'na yu li'.

26 Ndyutsij tsa msu bi' li', nclýú yu lo yuu su ndu xu'na yu. Li' ndyatü stj' slo yu cha' jña xi tyempo ji'í xu'na yu: “Xu'na”, nacui msu bi' ji'í rey, “talo xi 'na. Ta la xi tyempo 'na cha' tya na' lcaa cñi nu ndacui na' jinu'ü ca tiya' la.”

27 Ngua tya'na ti' xu'na msu bi' ji'í li', ngua'ni clyu ti' ji'í msu ji'í cuentya ji'í tane' bi'. “Cua ndye tane' jinu'ü juani. Nga'aa ndacui nu'ü jna'”, nacui xu'na yu ji'í yu. Cua ndu'u msu bi' ndyaa li'.

28 Tyucuii nde su ndyaa yu, li' ndyacua tya'a yu lo'o tya'a msu yu nu ndacui xti ti cñi ji'í yu. Hora ti ngusñi yu yane tya'a, tyaala tsa ngua'ni yu ji'í tya'a msu yu. “¿Ni hora tya nu'ü cñi nu ndacui nu'ü 'na?” nacui yu ji'í tya'a msu yu.

29 Lo'o nu ndacui xti ti cñi bi' ni, ndyatü stj' slo msu tyaala bi', ndijña xi cha' clyu ti' ji'í yu tyaala bi', cha' caca tya'na ti' yu ji'í: “Talo nu'ü xi 'na”, nacui ji'í nu tyaala bi'. “Ta la xi tyempo 'na cha' tya na' lcaa cñi nu ndacui na' jinu'ü ca tiya' la xi.”

30 Pana nu msu tyaala bi' ni, ná ngua tya'na ti' yu ji'í tya'a msu yu tsiya' ti; hora ti ngusta yu qui'ya

ji'í ca toni'í cña, cha' su'ba ngu' ji'í ne' chcuá ña'a cuayá' nu tya cñi nu ndacui ji'í yu.

³¹ Lo'o cua na'a lcaa tya'a msu yu ñi'ya ngua cha' cuxi nu ngua'ni yu tyaala bi', xñi'í xi ti' ngu' cuentya ji'í nu nga'a ne' chcuá bi' li'. Bi' cha' ndyaa ngu' ca slo xu'na ngu' bi', ndacha' ngu' lcaa cha' bi' ji'í xu'na, ñi'ya nu ngua ji'í nu ndacui cñi bi'.

³² Hora ti ngusi'ya xu'na yu ji'í msu tyaala bi' cha' xa' tyaa yu ca slo. “Cuxi tsa tyiquee nu'u”, nacui xu'na ji'í msu tyaala bi'. “Cua ngüijña nu'u cha' clyu ti' 'na, lo'o jua'a ngua'ni clyu ti' na' jinu'u nquicha', masi quiña'a tsa cñi ndacui nu'u 'na.

³³ Lo'o juani ni, ¿ni cha' ná ngua'ni tya'na ti' nu'u ji'í tya'a msu nu ndacui xti ti cñi hi, ñi'ya ngua'ni tya'na ti' na' jinu'u?”

³⁴ Ngua ñasi' tsa xu'na msu bi' ji'í msu tyaala bi' li', ngulo cña cha' xñi policia ji'í, cha' su'ba ngu' ji'í ne' chcuá, cha' xcube' ngu' ji'í ña'a cuayá' nu tya msu tyaala bi' lcaa cñi nu ndacui ji'í xu'na yu. Bi' laca cuii ji'í rey lo'o msu ji'í.

³⁵ Ñi'ya ngua'ni rey bi' —nacui Jesús ji'í ngu'—, jua'a cua'ni Sti na' nu ntucua nde cua lo'o lcaa ma nu ná tyucui tyiquee ma ndyi'ya ma cha' clyu ti' ji'í tya'a ma.

19

Ngulu'u Jesús cha' ná xtyanu ngu' ji'í clyo'o ngu'

¹ Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi' lo'o ngu', li' ndu'u yu loyuu su cuentya Galilea bi', ndyaa yu nde loyuu su cuentya Judea. Nteje tacui Jesús sta'a Jordán,

² lo'o quiña'a tsa ñati ndya'a lca'a jil'i yu cha' cua'ni yu jo'o jil'i lcaa nu quicha nu lijya lo'o ngu' bi'; ngua'ni Jesús jo'o jil'i ngu' quicha bi', ngua tso'o ngu' bi' li'.

³ Laja li' lijya xi ngu' fariseo slo Jesús cha' chcuí' cuayá' ngu' lo'o yu si caca tyijiloo ngu' jil'i yu, ngua ti' ngu'.

—¿Ha ntsu'u chacuayá' cuentya ji'na cha' xtyanu sca ñati jil'i clyo'o yu tsiya' ti, si nga'aa nti' yu jil'i nu cuna'a bi'? —nacuí' ngu' jil'i Jesús.

⁴ —¿Ha bilya chcuí' ma lo quityi cha' jil'i ycuí' Ndyosi? —nacuí' Jesús jil'i ngu' bi'—. “Clyo ngüiñá Ni jil'i ñati, sca nu qui'yu lo'o sca nu cuna'a”, jua'a nscua lo quityi bi'.

⁵ Lo'o jua'a ndi'ya nacuí' Ni: “Bi' cha' tyu'utsu' sca nu qui'yu slo sti yu, slo xtya'a yu, cha' caja clyo'o lo'o sca nu cuna'a, cha' caca ngu' sca ti xtañi tyucuaa ngu'”.

⁶ Nga'aa si'i tucua tya'a ñati laca ngu', cua laca jil'i ngu' ñi'ya si laca ngu' sca ti ñati. Bi' cha' ná tso'o xtyanu ngu' jil'i clyo'o ngu', cha' cua nda ycuí' Ndyosi cha' clyo'o jil'i ngu'.

⁷ Li' nguxacuí' ngu' bi' cha' jil'i Jesús:

—¿Ni cha' laca ngulo jyo'o Moisés cña ji'na lacua? Cha' tso'o jil'i sca nu qui'yu, nacuí' jyo'o cusu' bi', si culo yu sca quityi cha' xtyanu yu jil'i nu cuna'a nu laca clyo'o yu.

⁸ Xa' nchcuí' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Ná ndaquiya' ma jil'i ycuí' Ndyosi tsiya' ti, bi' cha' nda jyo'o Moisés chacuayá' jil'i ma cha' xtyanu ma jil'i clyo'o ma lo'o sca quityi ti —nacuí' Jesús jil'i ngu'—. Pana si'i jua'a ngua ti' ycuí' Ni tya lo'o ngüiñá Ni chalyuu.

⁹ Cuentya jna' ni, ta na' sca cuij lo'o ma juani: Si ntsu'u sca ñati nu nguxtyanu ji'i clyo'o cha' caja clyo'o lo'o xa' nu cuna'a, ngua'ni tyucuaa ti' yu lo'o nu cuna'a clyo'o yu. Sca ti si clyo'o yu ngua'ni suba' lo'o xa' nu qui'yu, liñi cha' xtyanu yu ji'i nu cuna'a bi' li'. La cui' jua'a, nu cuna'a nu cua nguxtyanu clyo'o ji'i bi', si xa' caja clyo'o lo'o chaca ñati, cha' suba' cua'ni ngu' bi' li'.

¹⁰ Lo'o li' nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lo'o Jesús:

—Tso'o la si ná caja clyo'o na tsiya' ti, si jua'a laca cha' ji'i ngu' qui'yu lo'o clyo'o ngu' —nacui' ngu'.

¹¹ —Ntsu'u tsa ngu' qui'yu nu ná talo ngu' cha' ntucua ngu' ycu' ti ngu' —nacui' Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li'—. Sca ti si culo ycu' Ndyosi cña ji'i sca ñati cha' ná caja clyo'o, li' talo yu cha' ná cala' ji'i sca nu cuna'a tsiya' ti, si xtyucua ycu' Ndyosi ji'i yu bi'.

¹² Ntsu'u tyu lo cha' nu ndu'ni cha' ná nchca caja clyo'o sca nu qui'yu: ntsu'u ngu' nu quicha ngu' tya lo'o ngula ngu'; lo'o jua'a ntsu'u xi ngu' nu quicha ngu' xqui'ya cha' ngua'ni ñu'u ñati ji'i ngu' bi'; lo'o jua'a ntsu'u xi ngu' nu cua ngusubi ycu' Ndyosi ji'i cha' cua'ni ngu' cña ji'i Ni, bi' cha' tso'o la masi ná caja clyo'o ngu' bi' li', nti' ngu', cha' sca ti ycu' Ndyosi caca loo ji'i ngu' li', nti' ngu'. Nu qui'yu bi' ni, ycu' yu nda yu cuentya si caca ji'i yu tyi' yu ycu' ti yu; tso'o si talo yu bi' tyi' yu ycu' ti yu lacua.

Ngulacua Jesús ji'i nu sube

¹³ Lo'o li' ngua sca quiya' ñaa lo'o ngu' ji'i tyu tya'a nu sube ca su nga'a Jesús. Ngua ti' ngu' cha'

sta ya' ycuí' Jesús hique nu sube bi', cha' chcuí' yu lo'o ycuí' Ndyosi cuentya jí'í nu sube bi'. Li' ngua'ni tyaala nu ngu' nu ndyaca tsa'a jí'í Jesús jí'í ngu' bi',

¹⁴ pana hora ti nchcuí' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jí'í li':

—Ta ma chacuayá' jí'í nu sube cha' caa ngu' slo na' —nacuí' Jesús jí'í ngu' bi'—. Ná cua'a ma jí'í nu sube bi'. Ñi'ya laca lo'o jlya ti' nu sube jí'í sti ngu', la cui' jua'a ntsu'u cha' jlya ti' ñati jí'í ycuí' Ndyosi nu lo'o caca Ni loo ne' cresiya jí'í ngu'.

¹⁵ Li' ngusta ya' Jesús hique nu sube bi'. Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa.

Nchcuí' sca nu culiya' lo'o Jesús

¹⁶ Ca tiya' la li' ñaa sca nu qui'yu cuañi' slo Jesús.

—Mstru, tso'o tsa ndu'ni nu'u —nacuí' yu jí'í Jesús—. Cua'ni nu'u cha' tso'o cacha' nu'u jna': ¿Na laca nu tso'o cua'ni na' cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye 'na? —nacuí' yu.

¹⁷ Lo'o li' nchcuí' Jesús lo'o yu:

—¿Ni cha' nchcuí' nu'u cha' tso'o tsa ndu'ni na'? —nacuí' Jesús jí'í yu bi'—. Sca ti ycuí' Ndyosi laca nu chañi cha' tso'o laca Ni. Pana taquiya' nu'u jí'í lcaa cña nu ngulo ycuí' Ndyosi jí'í ma, si nti' nu'u caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye jinu'u.

¹⁸ —¿Ñi'ya nu laca cña bi' nti' nu'u? —nacuí' yu cuañi' bi' jí'í.

Li' ngulu'u Jesús xi cha' jí'í yu bi':

—Ná cjuui ma jí'í tya'a ñati ma. Ná cua'ni ma cha' suba' lo'o clyo'o xa' ñati, ni ná cuaana ma cha' tso'o nu ntsu'u jí'í tya'a ñati ma. Ná chcuí' ma cuentyu jí'í tya'a ñati ma.

19 Lo'o jua'a cua'ni tlyu mā ji'ḷi sti mā, ji'ḷi xtya'a mā. Cua'ni tya'na ti' mā ji'ḷi tya'a ñati mā, ñi'yā laca si ndu'ni tya'na ti' mā ji'ḷi ycu'i' ca ti mā.

20 Li' nguxacui yu bi' cha' ji'ḷi Jesús:

—Tya lo'o cuañi' na' ndaquiya' na' ji'ḷi lcaa cña bi' lcaa tsā —nacui yu cuañi' bi' ji'ḷi Jesús—. ¿Ha tya ntsu'u la cha' nu tya lyiji cua'ni na' lacua? —nacui.

21 —¿Ha chañi cha' nti' nu'ḷ cha' ca lubii cresiya ji'nu'ḷ, cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye jinu'ḷ? —nacui Jesús ji'ḷi yu bi'—. Si chañi cha' nu nchcui' nu'ḷ, yaa clya cujui' nu'ḷ lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jinu'ḷ; tyu'u cñi cha' ta nu'ḷ ji'ḷi ngu' ti' li'. Lo'o li' sta ycu'i' Ndyosi sca cha' tso'o nu tyacua jinu'ḷ ca su ntucua ycu'i' Ni. Lo'o cua ngua'ni nu'ḷ cha' bi', li' cā nu'ḷ slo na' cha' tya'a nu'ḷ lo'o na'.

22 Lo'o ndyuna yu cuañi' bi' cha' nu nda Jesús lo'o yu, ndu'u yu ndyaa yu li'; xñi'ḷ xi ti' yu cha' nchcui' Jesús cha' bi', cha' culiya' tsa yu.

23 Li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'ā ji'ḷi:

—Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā juani —nacui—, tucui tsa caca ji'ḷi ngu' culiya' cha' tyatḷ ngu' cha' ji'ḷi ycu'i' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'ḷi ngu'.

24 Lasa la cña tyeje tacui sca na'ni quiya' cuxa, masi sca na'ni tonu ñi'yā nti' sca camello, lasa la cha' bi'; tucui la tyalaa sca ngu' culiya' ca su laca ycu'i' Ni loo.

25 Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'ā ji'ḷi lo'o ndyuna ngu' cha' bi'.

—¿Tilaca laca nu taca ji'ḷi clyaá ji'ḷi nu cuxi nu ntsu'u chalyuu cha' tyalaa ca slo ycu'i' Ndyosi lacua? —nacui ngu' ji'ḷi Jesús li'.

26 —Bi' laca sca cha' nu ná nchca cua'ni ni sca ñati chalyuu; pana ycui' Ndyosi ni, nchca ji'i Ni cua'ni cha' tyalaa ngu' slo Ni —nacui Jesús ji'i ngu'.

27 Li' nhcui' Pedro xi lo'o Jesús:

—Lo'o cuare ni, cua nguxtyanu ya lcaa na nu ntsu'u ji'i ya cha' tya'a ya lo'o nu'u, ñi'ya nu nacui nu'u cha' cua'ni ya —nacui Pedro ji'i Jesús—. ¿Na laca caja ji'i ya nde loo la li'?

28 —Cha' liñi nhcui' na' lo'o ma juani —nacui Jesús ji'i ngu'—, cha' nu lo'o caca chalyuu cucui bi' ni, li' caa na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati; tsaá tucua na' ca su tso'o tsa ña'a ca bi', cha' cua'ni cuayá' na' ji'i lcaa ñati chalyuu li'. Lo'o cu'ma nu ndya'a ma lo'o na', tiya' la tyucua ma lo tii tyucuaa tya'a yaca nu tso'o tsa ña'a, cha' cua'ni cuayá' ma ji'i tya'a ñati ma, nu tii tyucuaa tya'a taju ngu' Israel bi'.

29 Lo'o jua'a cua ña'a ca ñati nu ntsu'u cha' tsaá tyijyu' cha' cua'ni ngu' cña cuentya jna', nu nguxtyanu lcaa na nu ntsu'u ji'i ngu' cha' ndyu'ni ngu' cña bi', ná xtyanu na' ji'i ngu' bi' jua'a ti; masi tyi ngu', masi tya'a ngula ngu', masi sti ngu', masi xtya'a ngu', masi sñi' ngu', masi yuu nu ntsu'u ji'i ngu', masi xtyanu ngu' lcaa cha' bi', pana caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu'. Lo'o jua'a xa' caja quiña'a la cha' ji'i ngu' bi', tsa ña'a nu nguna' ji'i ngu' bi' ngua ti' ngu'.

30 Pana nu ngu' nu tyu'u tucua lo'o cua tye ti cha' bi' laca ngu' nu caca nde loo la; nu ngu' nu ndu'u tucua clyo, bi' ngu' laca nu tyanu nde chu' la li'.

20

Cuii ji'i ngu' nu ndya'a ne' xña ji'i ñati

1 'Chaca cha' nti' na' chcuí' lo'o mā juani, cha' caca cuayá' ti' mā ñi'ya caca lo'o laca ycuí' Ni loo ne' cresiya jí'í ñati. Chcuí' na' sca cui' cuentya jí'í sca nu laca xu'na msu. Ngua sca tsá nde tlya ndu'u yu ndyaa yu lcaya' cha' chcuí' yu lo'o ngu' nu caca msu jí'í, si cua'ni ngu' cña ne' lo'o jí'í yu ca su ndyataa yaca si'yu losu' tyixi.

2 Ta yu xcaya' msu ñi'ya nu nda ti ngu' tyempo bi', nacuí xu'na msu bi' jí'í ngu'; tso'o tsa nti' ngu' msu bi', si caja tsa lo cua caya' jí'í ngu'. Li' ndu'u msu bi' ndyaa ngu' ne' lo'o jí'í yu bi', cha' cua'ni ngu' cña.

3 Nu lo'o cua ndye sna hora ntsu'u ngu' cña, li' ndyaa xu'na ngu' bi' lcaya' chaca quiya'. Ndacua na'a yu jí'í xa' la ñati, pana ndu ti ngu' cha' bilya caja cña jí'í ngu'.

4 Li' nchcuí' yu lo'o ngu' bi': “Yaa clya mā, cua'ni mā cña ne' lo'o 'na. Stu'ba cua'ni mā cña lo'o msu 'nā, cha' cua ntsu'u ngu' ndyu'ni ngu' cña 'na juani. Ta na' caya' tso'o jí'í mā li'”, nacuí yu. Hora ti ndyaa ngu' ne' xña jí'í xu'na msu bi' li'.

5 Lo'o li' xa' ndyaa xu'na msu bi' lcaya' nde hora, jua'a chaca quiya' na'a yu jí'í xi xa' la ngu' cha' na ndu ti ngu'. La cui' ti cha' nchcuí' yu lo'o ngu' bi' li', lo'o li' la cui' jua'a ngua chaca quiya' hora cua sna nde ngusii.

6 Nu lo'o cua ngusii la ña'a ti tya ndu xi ñati lcaya' bi'. Nchcuí' xu'na msu bi' lo'o ngu' li': “¿Ni cha' laca na ndu ti mā ca nde tyucui tsá?”, nacuí yu jí'í ñati bi'. “¿Ha ná ntsu'u cña jí'í mā lacua?”

7 “Ná ntsu'u ñati nu nti' msu juani”, nacuí ngu' jí'í. “Yaa clya mā cua'ni mā xi cña ne' lo'o 'na lacua”, nacuí xu'na msu bi' jí'í ngu' li'.

⁸ Tiya' la li' lo'o cua tyaa ti cuichaa, li' nchcui' xu'na cña bi' lo'o nu laca loo ji'í msu: “Xi'ya nu'u ji'í lcaa msu juani cha' ta nu'u xcaya' ngu’”, nacui'. “Clyo ta xcaya' msu nu ndyalaa ca ti. Cuati su cua tye, li' ta nu'u xcaya' ñati' nu ndyalaa tya tlya la.”

⁹ Li' ndyalaa ngu' nu nguxana ca ti cña ca slo yu, pana nda yu xcaya' ngu' ñi'ya si ntsu'u ngu' cña tyucui tsa.

¹⁰ Ca tiya' la, li' ndyalaa ngu' nu nguxana cña tya tlya la slo yu. Ngulacua ti' msu bi' cha' quiña'a la cñi caja xcaya' ngu' li', pana stu'ba ti ngujui xcaya' lcaa msu ji'í.

¹¹ Ñasi' xi msu nu nguxana cña tya tlya li'.

¹² “Tyucui tsa ngua'ni ya cña jinu'u”, nacui' msu bi' ji'í xu'na. “Masi tyique' tsa cua nde hora, ña'a ti tya ngua'ni ya cña jinu'u. Lo'o juani, stu'ba ngujui xcaya' lcaa tya'a ntsu'u ya cña, masi sca hora ti ngua'ni ngu' jua cña jinu'u”, nacui' msu nu nguxana cña nde tlya bi'.

¹³ Li' nguxacui' xu'na cña bi' cha' ji'í msu ñasi' bi': “Si'i cha' cuxi nu ndyu'ni na' lo'o ma. ¿Ha si'i na cua ngüiñi cha' jna' lo'o ma ni tsa lo xcaya' nu ta na' ji'í ma? Lo'o jua'a, tsa lo cua cñi xcaya' cu'ma nda na' ji'í ma juani.

¹⁴ Xñi ma xcaya' ma, tyaa ma li'. Ná ntsu'u cha' ca ñasi' cu'ma 'na. Si nti' na' cua'ni na' cha' stu'ba xcaya' cu'ma lo'o nu xa' la msu nu xti ti hora ngua'ni cña, tso'o tsa lacua.

¹⁵ Ntsu'u chacuayá' jna' cua'ni na' ñi'ya nu nti' ti na' cua'ni na' lo'o cñi 'na. ¿Ha si'i jua'a? ¿Ni cha' laca liye' ti' ma ña'a ma 'na, cha' tso'o ti xcaya' nda na' ji'í lcaa msu 'na?”, nacui' xu'na msu bi'.

16 Pana nu ngu' nu tyu'u tucua lo'o cua tye ti cha', bi' laca ngu' nu caca nde loo la; ngu' nu ndu'u tucua clyo, bi' laca ngu' nu tyanu nde chu' la —nacui Jesús—. Cua ndacane Ni ji'i quiña'a tsa ñati cha' cua'a jyaca ngu' ni cha' nda Ni, pana cua laca ti ñati nsubi Ni ji'i cha' caca ngu' ñati ji'i Ni.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycui'

17 Tya ndya'a ngu' tyucuii cha' tsaa ngu' ca quichi Jerusalén. Li' ndu'utsu' Jesús xi to' tyucuii lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, cha' chcui' xi lo'o ngu' bi' li':

18 —Jlo ti' ma cha' tyacui na tyaa na tyucuii nde ca'ya juani, cha' cua tsaa ti na nde Jerusalén —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. Cajua taya' ngu' 'na nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, cha' tsaa lo'o ngu' 'na slo sti jo'ó nu laca loo, slo mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa. Cua'ni cuayá' ngu' bi' 'na li', chcui' ngu' cha' ntsu'u qui'ya 'na, cha' xqui'ya bi' ntsu'u cha' cajaa na'.

19 Li' tsaa lo'o ngu' bi' 'na slo ngu' xa' tsu' nu laca loo, cha' xtyí lo'o ngu' bi' 'na. Lo'o jua'a quiji'i ngu' bi' 'na lo'o reta, cujui'i ca'a ngu' bi' 'na lo crusi li'. Pana, tsā nchca tyuna, li' tyu'ú na' chaca quiya' —nacui Jesús.

Ndijña xtya'a Jacobo sca cha' tso'o cuentya ji'i sñi'

20 Lo'o li' yaa xtya'a Jacobo lo'o Juan ca slo Jesús. Zebedeo laca sti tyucuaa nu qui'yu bi'. Stu'ba ti yaa nu cuna'a bi' lo'o tyucuaa sñi', li' ndyatū sti' ma' slo Jesús cha' jña ma' sca cha' tso'o ji'i.

21 Li' nchcuane Jesús ji'i nu cuna'a bi':
—¿Na laca nti' nu'u? —nacui Jesús ji'i.

—Cua'ni nu'u cha' tso'o ta nu'u chacuayá' cha' stu'ba ti chca'a sñi' na' lo'o nu'u ca su caca nu'u loo nde loo la —nacuì nu cuna'a bi'—. Culo nu'u cña cha' chca'a tsaca yu la'a tsu' cui jinu'u, chaca yu bi' chca'a yu la'a tsu' coca jinu'u —nacuì.

²² Li' nchcui' Jesús lo'o tyucuaa nu qui'yu bi':

—Ná nchca cuayá' ti' ma ñi'ya laca cha' nu ndijña ma 'na juani —nacuì Jesús ji'ì ngu'—. ¿Ha taca ji'ì ma chcube' ma ñi'ya nu chcube' na', ñi'ya ca si ta ngu' sca taná nu clyaa' tsa cha' co'o na? ¿Ha talo ma si xcube' ngu' ji'ì ma ñi'ya nu nga'a cha' xcube' ngu' jna', nu lo'o cujuuì ngu' 'na?

—Taca ji'ì cua —nacuì ngu' bi' li'.

²³ —Chañi cha' lo'o cu'ma co'o ma taná clyaa' nu ntsu'u cha' co'o na' bi', lo'o jua'a chcube' ma ñi'ya nu chcube' na' —nacuì Jesús ji'ì ngu'—. Pana ná ntsu'u chacuayá' ta na' sca se'ì nde sii' na' cha' chca'a ma lo'o na' nde loo la, cha' cua laca ngusubi ycuì' Ndyosi Sti na' ji'ì ñati nu chca'a nde sii' na' tyempo bi'.

²⁴ Lo'o ndyuna nu chaca tii tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ì Jesús, chii tsa ngua ti' ngu' ña'a ngu' ji'ì Jacobo lo'o ji'ì tya'a yu li'.

²⁵ Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'ì lcaa ngu' bi', cha' tyu'u ti'ì ngu' slo.

—Jlo ti' ma cha' nu laca loo ji'ì ngu' xa' tsu' ni, tyaala tsa ngu' bi' —nacuì Jesús ji'ì ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ì—. Lye tsa nclo ngu' nu laca loo bi' cña ji'ì ngu' ca quichi tyi ngu';

²⁶ pana nu cu'ma ni, ná cua'ni ma jua'a. Lcaa lo cña nu taca xtyucua ma ji'ì tya'a ñati ma, bi' cña ntsu'u cha' cua'ni ma, si cua nti' ma cha' caca ma loo ji'ì ngu'.

27 Lo'o jua'a, si nti' mā cha' ndulo la cha' ji'i mā cuentya ji'i ngu' tya'a mā, ntsu'u cha' cua'ni mā ñi'ya si laca mā msu ji'i tya'a mā, masi ná lo'o caya'.

28 Na' nu cua nda Ni 'na lijyaā cha' caca na' ñati, ná lijya na' nde chalyuu cha' caja msu 'na; ycu' na' laca na' msu ji'i ñati, bi' cha' lijya na'. Na cua lijya na' cha' cajaa na' cha' cati qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati, cha' cua'ni lyaá na' ji'i quiña'a tsa ñati li' —nacu' Jesús ji'i ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i tucua tya'a ngu' cuityi'

29 Cua ndyalaa ngu' quichi Jericó. Cua tyu'u ti ngu' tyaa ngu' li', lo'o jua'a quiña'a tsa ñati ndu'u lca'a ji'i Jesús.

30 To' tyucui su tyeje tacui ngu' nga'a tucua tya'a ngu' cuityi'; cua ndyuna ngu' cuityi' bi' cha' ycu' Jesús nteje tacui tyucui jua, bi' cha' cui ngusi'ya ngu' ji'i yu:

—Xu'na, cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i ya. Jlo ti' ya cha' la cui' ñati tya'a ji'i jyo'o David laca nu'u —nacu' ngu' cuityi' bi' ji'i Jesús.

31 Pana ná ndiya ti' nu ngu' quiña'a bi', cha' lye tsa ngusi'ya ngu' cuityi' bi' ji'i Jesús.

—Cuaana ti cu'ma —nacu' ngu' ji'i ngu' cuityi' bi'.

Ná ndyuna ngu' cuityi' bi', cui la ngusi'ya ngu' bi' li':

—Xu'na, nu'u nu laca la cui' tya'a ñati ji'i jyo'o David —nacu' ngu' cuityi' bi' ji'i Jesús—, cua'ni tya'na ti' nu'u ji'i ya.

32 Li' ndyatú Jesús, ngusi'ya ji'i ngu' cuityi' bi', cha' caa ngu' slo.

—¿Na laca nti' mā cha' cua'ni na' lo'o mā?
—nacuj Jesús jì'ì ngu' bi' li'.

³³ —Xu'na —nacuj ngu' bi' jì'ì—, nti' ya cha' tyaca' tso'o xee cloo ya ña'a ya chaca quiya'.

³⁴ Tya'na tsa ti' Jesús ña'a yu jì'ì ngu' bi'. Ngusta sne ya' yu chu' si'yu cloo ngu' bi' li', lo'o hora ti tyaca' tso'o xee loo ngu', ña'a ngu' chaca quiya'. Li' ndu'u ngu' bi' ndyaa ngu', nguta'a ngu' bi' lo'o Jesús.

21

Ngua'ni chì ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde Jerusalén

¹ Cua ngulala ti tyalaa ngu' quichì Jerusalén. Cua tyeje tacui ti ngu' sca quichì sube ti su naa Betfagé, sii' ca'ya Olivos ndi'ì quichì bi'. Li' ngulo Jesús cña jì'ì tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jì'ì:

² —Yaa mā nde lquichì re —nacuj—. Yala ti quije sca huru nu ndu ndyaaca' jì'ì mā; ndu ni' lo'o sñi' ni'. Xatì' mā jì'ì na'ni bi', cha' tyaa lo'o mā jì'ì ni' ca nde.

³ Pana si xcuane ngu' jì'ì mā: “¿Ni cña cua'ni mā lo'o huru jua?” Li' ñacuj mā jì'ì ngu' bi': “Ntsu'u cña cuentya jì'ì ycuì nu Xu'na na cha' cua'ni huru re”. Li' hora ti ta ngu' chacuayá' jì'ì mā cha' caa mā caa lo'o mā jì'ì ni'.

⁴ La cui' jì'ì cha' bi' nchcui' jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jì'ì ycuì Ndyosi nu ngua sa'ni; ndi'ya nscua cha' bi' lo quityi:

⁵ Cacha' mā jì'ì ngu' quichì Sión:

“Ña'a mā ña'a cha' cua lijya ti nu laca loo jì'ì mā.
Ná tyaala nu cusu' bi', hichu' huru ti ntyucua yu.

Sca huru cuañi' laca ni', sñi' na'ni nu ndyi'ya yu'ba laca huru cuañi' bi'."

⁶ Lo'o li' ndyaa nu tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i lquichi' bi', ñi'ya nu ngulo Jesús cña ji'i ngu'.

⁷ Ñaa lo'o ngu' ji'i huru bi' lo'o sñi'. Li' ngusta ngu' ste' ngu' hichu' huru cha' tyucua Jesús hichu' ni'. Li' ndyaa tucua Jesús hichu' ni'.

⁸ La cui' jua'a nu quiña'a tsa ñati nu ndi'i ca bi' nguscana ngu' ste' ngu', ngusta ngu' ji'i tyucuii cha' caja tyucuii tso'o su ñaa Jesús ntucua hichu' huru bi'. Xa' la ñati ngusi'yu sta' yaca cha' sta ngu' tyucuii su ñaa yu.

⁹ Lo'o lcaa ngu' nxi'ya ngu' cha' chaa ti' ngu', masi ngu' nu ndyaa nde loo la, masi ngu' nu ñaa nde chu' la; chaa tsa ti' lcaa ngu' bi'.

—Cua'ni tlyu ya jinu'u, cha' la cui' ñati tya'a ji'i jyo'o rey David laca nu'u —nacui ngu' ji'i Jesús—. Tso'o tsa cua'ni ycu' Ni lo'o nu'u cha' lijya nu'u lo'o chacuayá' ji'i ycu' nu Xu'na na. Masi juani ti, cua'ni tlyu na ji'i ycu' Ndyosi —nacui ngu'.

¹⁰ Li' ndyalaa ngu' bi' lo'o Jesús to' quichi' Jerusalén, ndyatí ngu' to' lo'o quichi' bi'. Ndube tsa ti' ngu' quichi' bi' li'. Cuii tsa nhcui' ngu' lo'o tya'a ngu'.

—¿Tilaca laca nu lijya re? —nacui ngu'.

¹¹ Li' nguxacui nu quiña'a tsa ñati bi' cha' ji'i ngu' quichi' bi':

—Jesús Nazaret laca nu nde. Loyuu su cuentya Galilea laca quichi' tyi yu. Tu'ba ji'i ycu' Ndyosi laca yu re —nacui ngu'.

Ngulo'o Jesús ji'i ngu' cuxi nu ntsu'u ne' laa tonu

12 Lo'o li' ndyalaa Jesús to' laa tonu su ndu'ni tlyu ngu' ji'i ycuí' Ndyosi. Ndyatí yu ndyaa yu ne' laa bi'. Li' ngulo'o yu ji'i lcaa ngu' nde liya', ngu' nu ndyujui' yu'ba nde ne' laa bi', jua'a lcaa ngu' nu ndi'i ndyi'ya yu'ba bi'; nguxasu Jesús mesa su nchcutsa'a ngu' cñi ji'i ngu', nguxasu yu yaca su ntucua ngu' nu ndujui' paloma.

13 —Ndi'ya nscua cha' lo quityi ji'i ycuí' Ndyosi cuentya ji'i laa re —nacuí Jesús li'—: “Ni'i su caca chcuí' lcaa ñati lo'o ycuí' Ndyosi, jua'a ñacuí ngu' cha' ji'i ni'i 'na, nacuí Ni.” Jua'a nscua lo quityi, pana juani, cua ngua'ni ma cha' to' tyi ngu' cuaana laca ni'i re —nacuí Jesús ji'i ngu' bi'.

14 Li' ñaa xi ngu' cuityi' ca su ndu Jesús ca ne' laa tonu bi', lo'o jua'a ñaa xi ngu' nu quicha quiya'; ngua'ni Jesús cha' ndyaca tso'o ngu' quicha bi' li'.

15 Na'a sti jo'ó nu laca loo cha' tlyu nu ngua'ni Jesús; lo'o nu mstru cha' jo'ó bi', na'a ngu' ñi'ya ngua cha' ndyaca tso'o ngu' quicha bi'. Lo'o jua'a na'a ngu' cha' ndi'i tyu tya'a nu sube, cha' cui tsa nchcuí' nu sube bi' ndyu'ni chi ngu' loo Jesús:

—Cua'ni tlyu ya jinu'u, cha' la cui' ñati tya'a ji'i jyo'o rey David laca nu'u —nacuí nu sube bi'.

Nu lo'o ndyuna ngu' tlyu bi' ñi'ya nu nchcuí' nu sube, ngua ñasi' tsa ngu' nu laca loo bi' li'.

16 Hora ti nchcuí' ngu' bi' lo'o Jesús:

—¿Ha ná ndyuna nu'u cha' cuiñi nu nchcuí' nu sube re cuentya jinu'u? —nacuí ngu' bi' ji'i Jesús.

—Cua ndyuna na' —nacuí Jesús li'—. Si'i cha' cuiñi laca cha' nu nchcuí' nu sube re. ¿Ha bilya chcuí' ma lo quityi nu nscua sca cha' ndi'ya?: Ndula tu'ba cubi', ndula tu'ba nu sube cuañi'; chañi cha' ndu'ni tlyu ngu' bi' ji'i ycuí' Ndyosi.

17 Ndu'u Jesús ndyaa li'; ndu'u yu quichi tlyu, ndyaa nde sca quichi piti nu naa Betania. Ca bi' ngujua' yu talya.

Ngua'ni Jesús cha' ngüityi sca yaca quityi

18 Ca chaca tsä nguxtyuü Jesús ñaa nde quichi tlyu bi', ntyute' yu li'.

19 Lo'o li' na'a yu sca yaca quityi nu ndu to' tyucui. Ndyaa na'a yu ji'i yaca bi' si ntsu'u si'yu lo yaca bi' cha' cacu yu; pana ná ntsu'u si'yu lo, xcui' laca' ti ntsu'u lo. Li' nhcui' Jesús ji'i yaca bi':

—Nga'aa tyu'u tsiya' ti si'yu lo yaca cua chaca yija —nacui.

Hora ti ngüityi yaca bi'.

20 Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li':

—¿Na laca ngua ji'i yaca quityi bi', cha' tsa tsiya' ca ngüityi yaca bi'? —nacui ngu' bi' ji'i Jesús.

21 Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Cha' liñi nhcui' na' lo'o ma juani —nacui—. Si chañi cha' jlya ti' ma ji'i ycuil' Ndyosi, si si'i cha' tucua ti cha' ntsu'u tyiquee ma nhcui' ma lo'o Ni, lo'o cu'ma caca ji'i ma cua'ni ma sca cha' tlyu jua'a. Si'i cha' quityi sca yaca ti hcui' ma lo'o ycuil' Ndyosi li', masi taca hcui' ma lo'o ca'ya jua ndi'ya: “Tyu'utsu' nu'u, yaa xcua nu'u nde lo hitya tyujo'o”, ñacui ma ji'i. Lo'o li' jua'a caca ji'i, cha' tyu'utsu' ca'ya bi'.

22 Lcaa lo cha' nu jña ma ji'i ycuil' Ndyosi ni, si chañi cha' jlya ti' ma ji'i ycuil' Ni, caja cha' bi' ji'i ma li'.

Ndyu'ni Jesús cña chacuayá ji'i ycuil' Ndyosi

23 Nu lo'o ndyalaa ngu' quichi tlyu bi', li' xa' ndyatí Jesús ndyaa ne' laa tonu bi'; nclyu'u yu ji'i

ñati chaca quiya'. Lo'o li' na'a sti jo'ó nu laca loo lo'o xa' la ngu' cusu' nu laca loo, na'a ngu' ji'i Jesús. Hora ti ñaa ngu' bi' slo yu cha' xcuane ngu' cha' ji'i yu li':

—¿Tilaca laca nu nda chacuayá' jinu'u cha' cua'ni nu'u ñi'ya nu ndyu'ni nu'u juani? —nacui ngu' nu laca loo bi' ji'i Jesús—. ¿Ma nde ngu'jui chacuayá' cua jinu'u? —nacui ngu' bi' ji'i.

²⁴ —Lo'o na' xcuane na' sca cha' ji'i ma lacua, ñi'ya xacui ma cha' 'na li' —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'—. Si caja ñi'ya xacui ma cha' re 'na, lo'o na' xacui na' cha' ji'i ma li'; cacha' liñi na' ji'i cu'ma tilaca laca nu nda chacuayá' 'na, cha' cua'ni na' ñi'ya nu ndyu'ni na' re li'.

²⁵ Tso'o lacua, nu lo'o tya ntyucuatya Juan ji'i ngu', ¿ha chacuayá' ji'i ycu' Ndyosi ngua bi'? ¿Ha chacuayá' ji'i ñati ti ngua bi'?

Li' cuaana ti nchcui' ngu' nu laca loo bi' lo'o tya'a ngu':

—¿Ñi'ya xacui na cha' ji'i yu? Si ñacui na: “Chacuayá' ji'i ycu' Ndyosi ntyucuatya Juan bi' ji'i ngu'”, ná tso'o tyu'u cha' jua'a; hora ti ñacui yu ji'na li': “¿Ni cha' ná ngusñi ma cha' nu nchcui' yu lacua?”

²⁶ Lo'o si ñacui na: “Chacuayá' ji'i ñati ti ntyucuatya Juan bi'”, la cui' ti ná tso'o si ñacui na jua'a, cha' ntsii na ji'i lcaa ngu' quichi re, cha' lcaa ngu' jlya ti' ngu' cha' chañi cha' ngua Juan bi' tu'ba ji'i ycu' Ndyosi.

²⁷ Bi' cha' ndi'ya nguxacui ngu' bi' cha' ji'i Jesús:

—Ná jlo ti' ya —nacui ngu' bi'.

—Tso'olacua —nacui Jesús jii'ngu' bi'—. Ni na', ná cacha' na' jii' mā tilaca laca nu nda chacuayá' 'na cha' cua'ni na' ñi'ya nu ndu'ni na'.

²⁸ Tya ngulu'u la Jesús xi cha' jii'ngu' li':

—Chcui' na' sca cuii re lo'o mā, lo'o li' xacui mā cha' jna' —nacui Jesús jii'ngu'—. Cua ndi' sca nu cusu' nu ntsu'u tucua tya'a sñi' qui'yu jii'. Li' nchcui' nu cusu' bi' lo'o sñi' nu ngula clyo: “Sñi'”, nacui jii' sñi' clyo bi', “yaa nu'u cua'ni cña ne' lo'o 'na juani, su ntsu'u yaca si'yu losu' tyixi 'na”.

²⁹ “Ná tsa'a”, nacui sñi' yu li'. Pana tsa cua tsa ti xi ngua tyuju'u ti' sñi' cha' ná ndaquiya' jii' sti, lo'o li' ndu'u ndyaa cña bi'.

³⁰ Lo'o la cui' ti cña bi' ngulo sti jii' nu chaca sñi' yu. “Tsa'a na', ná cube ti' nu'u”, nacui yu cuañi' bi' jii' sti. Pana cha' cuiñi ti nchcui', cha' ná ndyaa cña jii' sti.

³¹ ¿Ñi'ya nti' cu'ma ni? Nu tyucuaa qui'yu cuañi' bi' ni, ¿tilaca laca nu ngua'ni cña nu ngua ti' sti ngu' cha' cua'ni ngu'?

—Sñi' clyo yu, bi' laca bi' —nacui ngu' jii' Jesús li'.

—Chañi cha' jii' mā —nacui Jesús jii'ngu'—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā juani, cha' ntsu'u ngu' cuxi, ñi'ya nti' nu msu jii'ngu' xa' tsu' nu cuiñi ti nxñi quiña'a tsa cñi cña loo ngu', ntsu'u ngu' bi' nu yala la tyati' cha' jii' ycui' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cresiya jii'ngu'; jua'a ntsu'u nu cuna'a calle ti nu yala la tyati' ngu' cha' jii' ycui' Ndyosi, cha' caca Ni loo ne' cresiya jii'ngu'. Pana cu'ma ni, tiya' tsa tyalaa cu'ma ca su ntucua ycui' Ni.

³² Nu lo'o ñaa jyo'o Juan bi' ni, xcui' cha' liñi nchcui' yu lo'o mā. Liñi tsa ngua'ni yu, pana ná

ngua'ni cuentya mā tsiya' ti ji'ḷi cha' nu nchcui' yu lo'o mā. Lo'o nu ngu' cuxi nu nxñi cñi cña loo ngu' ni, cua ndaquiya' ngu' bi' ji'ḷi cha' nu nchcui' Juan bi' li'; jua'a nu cuna'a calle bi', ndaquiya' ngu' ji'ḷi cha' nu nchcui' Juan. Masi cua na'a mā ñi'ya jlya ti' nu ngu' cuxi tyiquee bi' cha' nu ngulu'u Juan, ná nchca caca tyuju'u ti' mā ji'ḷi qui'ya nu ntsu'u ji'ḷi ycui' ca mā, xqui'ya cha' ná ngusñi mā cha' nu nchcui' Juan bi' tsiya' ti.

Cuii ji'i msu xña'a

³³ 'Nde chcui' na' chaca cuii lo'o mā: Ngua sca ngu' culiya', li' ndyataa yu quiña'a tsa yaca si'yu losu' tyixi. Ngusu'ba yu culiya' bi' sca lo'o hichu' yaca bi' li', xcui' yaca ye'e ndya' lo'o bi'. Lo'o jua'a ngüiñá yu sca pilya cha' tyatá si'yu losu' ndacua, cha' tyu'u hitya tyixi nu ntsu'u ji'ḷi si'yu bi'. Li' ngüiñá yu sca ni'ḷi su tyu ngu' cua ji'ḷi cña bi'.

'Li' nda nu xu'na yuu bi' yuu ngüijña xi xa' la ñati, cha' cua'ni ngu' cña ne' lo'o ji'ḷi yu, cha' ntsu'u sca cña tsaa yu tyijyu'.

³⁴ Tiya' la lo'o cua ngulala ti tyempo xuu ngu' si'yu bi', tyijyu' ndi'ḷi xu'na yuu bi'. Li' ngulo yu cña ji'ḷi ngu' msu ji'ḷi yu cha' tsaa ngu' ca su ntsu'u ngu' nu ndyu'ni cña ne' lo'o ji'ḷi, cha' tsaa squi'ya ngu' msu bi' sa yu'be si'yu nu nga'a cha' tyanu ji'ḷi xu'na yuu bi'.

³⁵ Pana lo'o na'a ti nu ngu' nu ndyu'ni cña bi' ji'ḷi ngu' msu nu ngulaa bi', hora ti ndaya' ngu' ji'ḷi ngu' msu bi'; ngujui'ḷi ngu' ji'ḷi tsaca yu, ndyujuii ngu' ji'ḷi chaca yu, ngujui'ḷi ngu' quee ji'ḷi xi xa' la ngu'.

³⁶ Li' nda xu'na yuu bi' ji'ḷi chaca latya msu, cha' ndyaa ngu' slo nu ngu' nu ndyu'ni cña bi'; pana

na'a ti ngu' bi' ji'i msu bi', li' la cui' ti cha' cuxi ngua'ni ngu' bi' lo'o msu bi'.

³⁷ 'Ca tiya' la li' nda xu'na yuu bi' ji'i sñi' ycui' ca ndyaa slo ngu' nu ndyu'ni cña bi'. “Ná tyiquee' taquiya' ngu' bi' ji'i sñi' ycui' na'”, ngua ti' xu'na yuu bi'.

³⁸ Pana na'a ti ngu' bi' ji'i sñi' nu culiya' bi', li' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu': “Sñi' ycui' ndyalaa juani”, nacui' ngu' ji'i tya'a ngu'. “Nu cua caca xu'na yaca si'yu re nde loo la, bi' cha' tso'o la si cujuui na ji'i yu, cha' tyanu lo'o re cuentya ji'na”, nacui' ngu' bi'.

³⁹ Lo'o li' ndaya' ngu' bi' ji'i sñi' xu'na yuu bi', ndyaa lo'o ngu' bi' ji'i yu nde chu' lo'o, ndyujuii ngu' bi' ji'i yu li'.

⁴⁰ ¿Na laca cua'ni xu'na yuu bi' lo'o nu ngu' xña'a nu ndyu'ni cña ne' lo'o ji'i yu, nu lo'o tyaa yu chaca quiya', nti' ma? —nacui' Jesús ji'i ngu' li'.

⁴¹ —Cujuii clya xu'na yuu bi' ji'i lcaa ngu' tyaala bi' —nacui' ngu' ji'i Jesús—. Lo'o li' ta yu yuu bi' jña xa' ñati cha' cua'ni ngu' cña lo yuu bi'. Culana xu'na yuu bi' ji'i ñati tso'o nu tyaja'a ta xi si'yu ji'i yu, caya' lo yuu bi'; ta ngu' si'yu lcaa yija lo'o ndyaca tyempo nu nxuu ngu' si'yu bi'.

⁴² Li' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—¿Ha bilya chcui' ma lo quityi ji'i ycui' Ndyosi? Ndi'ya nscua cha':

La cui' quee tonu nu nguxcuaa cuityi ni'i ji'i clyo, cha' ná tso'o ña'a quee bi' nti' ngu', juani cua ngujui cña cua'ni quee bi'; ndu bi' su ndulo la cha' ji'i cuentya ji'i ycui' Ndyosi. Ycui' Ndyosi ngua'ni cha' jua'a ngua cha' bi', bi' cha' ndube tsa ti' na ji'i cha' tlyu bi'.

Jua'a nchcui' cha' nu nscua lo quityi nu ngua tya sa'ni;

⁴³ bi' cha' cacha' liñi na' ji'i ma juani, cha' nga'aa ta ycuí' Ndyosi chacuayá' tyatí cu'ma cha' ji'i Ni cha' caca Ni loo ne' cresiya ji'i ma. Pana ta Ni chacuayá' tyalaa xa' la ñatí ca slo ycuí' Ni, si tso'o ntsu'u tyiquee ngu' cha' cua'ni ngu' cña ji'i Ni.

⁴⁴ Lo'o cha' ji'i quee tonu bi' ni, na' laca ñi'ya laca quee tonu bi'; ñi'ya nu ngua'ni cuityi ni'i lo'o quee bi', jua'a ndyu'ni ma lo'o na'. Pana si nti' ñatí tacu' ngu' lo cha' jna', nga'aa tso'o tyi'i ñatí bi' li'; lo'o cua'ni cuayá' Ni ji'i lcaa ñatí chalyuu, tye cha' tsiya' ti ji'i ñatí nu ná ntaja'a xñi cha' jna' nu lo'o yaa ngu' nde chalyuu.

⁴⁵ Sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' fariseo ni, nu lo'o ndyuna ngu' cuii nu cua nchcui' ca ti Jesús lo'o ngu', nu nchcui' cha' ji'i ngu' tyaala nu ngua'ni cña ne' lo'o ji'i nu culiya' bi', lo'o jua'a nu nchcui' cha' ji'i ngu' cuityi ni'i nu ná tso'o, li' ngua tii ngu' nu laca loo bi', cha' nchcui' ca'a Jesús cha' ji'i ycuí' ngu' bi'.

⁴⁶ Lye tsa ngua ti' ngu' bi' taya' ngu' ji'i Jesús, cha' cujuui ngu' ji'i, ngua ti' ngu'; pana ná ngua ji'i ngu' bi', cha' ndyutsii ngu' ji'i nu ñatí quiña'a bi', cha' quiña'a tsa ngu' jlya ti' ngu' cha' laca Jesús sca ñatí nu laca tu'ba ji'i ycuí' Ndyosi.

22

Cuii ji'i ta'a su ngujui clyo'o ngu'

¹ Nchcui' Jesús chaca cuii lo'o ngu' li':

² —Chcui' na' chaca cha' lo'o ma cha' caca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca ycuí' Ni loo ne' cresiya

ji'i ñati —nacuī Jesús li'—. Caca bi' ñi'ya ngua sca tsā lo'o ngua ta'a ngujui clyo'o sñi' rey. Ngua'ni rey ta'a li'.

³ Ngulo cña ji'i msu ji'i cha' tsaā ngu', tsaā chcui' ngu' lo'o lcaa ñati nu ntsu'u cha' ji'i lo'o rey, cha' cua ndyalaa tsā nu caca ta'a bi'; pana ná ntaja'a ñati bi' caā ngu' slo rey nu ngua tsā ta'a bi'.

⁴ Xa' ngulo rey bi' cña ji'i msu ji'i, cha' tsaā ngu' slo ñati bi' chaca quiya': “Chcui' mā lo'o lcaa ñati bi', cha' cua laca ngua'ni cho'o na' scuaa cha' cacu ngu'; cua ndyujui na' bata lo'o chqueru. Cua laca ntsu'u xlyaa cacu ngu' juani, si cua'ni ngu' cha' tso'o caā ngu' ta'a re yala ti, cha' cua ngujui clyo'o sñi' na'”, nacui' rey ji'i msu ji'i.

⁵ Pana ná ndu'u tucua ñati bi', cha' ná ndube ti' ngu' cha' ngujui clyo'o sñi' rey bi'; ndyaa ngu' cña ne' quixi', ndyaa xi xa' la ngu' ndyujui' ngu' yu'ba ji'i ngu'.

⁶ Lo'o jua'a xi xa' la ñati bi' ni, ndaya' ngu' ji'i msu bi', nxyí lo'o ngu' ji'i msu bi'; cuati jua'a ntsu'u su ngujui'i ngu' ji'i msu bi' ña'a cuayá' nu ndyujui' ngu' ji'i.

⁷ Nu lo'o ndyuna rey cha' nu ngua'ni ngu' bi' lo'o msu ji'i, ngua ñasi' tsa rey bi' ña'a ji'i ñati xña'a bi'. Li' ngulo rey cña ji'i sendaru ji'i cha' cujuui' ngu' ji'i lcaa ñati xña'a bi', cha' su'ba ngu' quii' tyaqui quichi tyi ñati bi'.

⁸ Li' nchcui' rey lo'o msu ji'i chaca quiya': “Cua ngua'ni cho'o na' scuaa cha' caca ta'a ngujui clyo'o sñi' na'”, nacui' rey bi'. “Pana nu ngu' nu cua nchcui' na' lo'o tsā cha' caā ngu' ta'a ca slo na', ná ntaja'a ngu' bi' caā, bi' cha' ná cacu ngu' bi' scuaa tso'o nu ntsu'u 'na tsiya' ti.

9 Tso'o la tsaá clya mā nde calle tlyu juani; chcuí mā lo'o lcua ti tya'a ñatí nu ña'a mā jí'í nde calle jua, cha' caá ngu' ta'a ca slo na'."

10 Li' ndu'u ngu' msu bi' ndyaa ngu' nde calle; nchcuí' ngu' lo'o cua ña'a ca ñatí nu ndyacua tya'a ngu' lo'o, masi ñatí tso'o, masi ñatí cuxi. Li' ndyu'u tí'í lcaa ñatí bi' slo rey ña'a cuayá' nu ngutsa'á ní'í jí'í rey, ndi'í quiña'a tsa ñatí nu cua ndyalaa ta'a slo rey bi'.

11 'Li' ndyatí ycuí' rey bi', ndyaa nde ní'í cha' chcuí' lo'o lcaa ñatí nu ndi'í ní'í bi'. Li' na'a rey cha' nga'a sca nu qui'yu nu ná lacu' late' jí'í ta'a.

12 Li' nchcuane rey jí'í nu qui'yu bi': "Chocue", nacuí, "¿ni cha' ndyatí nu'u ní'í re lo'o ná lacu' nu'u late' jí'í ta'a nu cua nda na' jinu'u?" Pana ná ngujuí ñi'ya xacuí nu qui'yu bi' cha' jí'í rey lí'.

13 bi' cha' ngulo rey bi' cña jí'í msu jí'í: "Xñi mā jí'í nu qui'yu re, sca' mā ya' yu, lo'o jua'a sca' mā quiya' yu. Lo'o lí' xcuaa mā jí'í yu nde ca bilyaa su talya tsa ña'a, ca su nxi'ya tsa ngu' ndi'í ngu', ca su lye tsa ndacu la'ya ngu' cha' ñasi' ngu'", nacuí rey bi'.

14 Lo'o ycuí' Ndyosi ni, ndacane Ni jí'í quiña'a tsa ñatí cha' cua'a jyaca ngu' jí'í lcaa cha' nu nchcuí' Ni, pana cua laca ti ñatí nu nsubi Ni jí'í cha' caca ngu' ñatí jí'í Ni.

Cha' jí'í cñi cña loo ngu'

15 Li' ndu'u ngu' fariseo ndyaa ngu' cha' quiñi cha' jí'í ngu' lo'o tya'a ngu', ñi'ya nu caca jí'í ngu' cñilo'o ngu' jí'í Jesús cha' chcuí' yu sca cha' cuxi.

16 Li' ngulo ngu' bi' cña jí'í xi ngu' cuañi' nu ndyaca tsa'a cha' jí'í ngu' fariseo, cha' chcuí' cuayá'

ngu' cuañi' bi' lo'o Jesús, ngua ti' ngu'. Li' ndyaa ngu' bi' slo Jesús lo'o xi xa' la ñati nu ndya'a lo'o taju ngu' nu cuentya ji'i rey Herodes.

—Mstru —nacuï nu ngu' cuañi' bi' ji'i Jesús li'—, jlo ti' ya cha' liñi tsa ndu'ni nu'u; la cui' cha' liñi nu ntsu'u ji'i ycui' Ndyosi, bi' ti cha' laca nu nclu'u nu'u ji'i ngu'. Ná ndube ti' nu'u ñi'ya ndañi cha' nu nchcui' ngu' jinu'u; sca ti cuayá' nti' nu'u ña'a nu'u ji'i lcaa ñati, masi ngu' ti'i, masi ngu' tonu.

¹⁷ Tyu'u cha' clyu ti' jinu'u, cacha' nu'u cha' liñi ji'i ya: ¿Ha tso'o si ta na cñi cña loo na ji'i rey tlyu nu ndi'i xa' tsu' bi'?

¹⁸ Pana ngua tii Jesús ñi'ya laca cha' cuxi nu nclyacua ti' ngu' bi', bi' cha' ndi'ya nguxacuï yu cha' ji'i ngu':

—Cuiñi tsa cu'ma ni. ¿Ni cha' laca nchcui' cuayá' ma lo'o na'? —nacuï Jesús ji'i ngu' bi'—.

¹⁹ Culu'u ma sca cñi 'na, la cui' tya'a cñi plata nu nda na ji'i ngu' nu nxñi cñi cña loo na.

Li' ñaa lo'o ngu' ji'i sca cñi plata bi' slo Jesús.

²⁰ —¿Tilaca nu ca ji'i lcuï nga'a chu' cñi re? —nacuï Jesús ji'i ngu' bi'—. ¿Ti ji'i laca xtañi nu nscua re? —nacuï.

²¹ —Xtañi rey tlyu nu ndi'i xa' tsu', bi' nga'a chu' cñi cua —nacuï ngu' li'.

—Tso'o —nacuï Jesús li'—, ji'i rey tlyu bi' tya ma cñi cña loo nu nga'a cha' ta ma ji'i lacua, lo'o jua'a ji'i ycui' Ndyosi tya ma lcaa na nu ntsu'u cha' tya ma ji'i Ni.

²² Ndube tsa ti' ngu' bi' li', cha' nchca tsa ji'i Jesús xtyacui cha' lo'o ngu'. Ndu'u ngu' bi' ndyaa ngu' li'.

Nchcuane ngu' ji'i Jesús ñi'ya caca lo'o tyu'ú ñati chaca quiya'

²³ Lo'o la cui' tsa bi' ñaa xi ngu' saduceo slo Jesús, bi' laca sca latya ñati nu nchcui' cha' nga'aa tyu'ú ñati chaca quiya' lo'o cua ngujuii ngu'. Nchcuane ngu' bi' sca cha' ji'i Jesús li':

²⁴ —Mstru —nacui ngu' bi' ji'i—, sa'ni la nda jyo'o Moisés sca cha' lo'o na cuentya ji'i tya'a ngula ngu'. Nu lo'o cua ngujuii tsaca yu ni, si cua ngujui clyo'o yu pana bilya caja sñi' yu, li' ntsu'u cña ji'i tya'a ngula yu nu ntucua ycui' ti cha' caja clyo'o lo'o nu cuna'a nu ngua clyo'o jyo'o tya'a yu. Li' chcui' ngu' ji'i sñi' clyo ngu' cha' sñi' nu qui'yu nu cua ngujuii bi' laca bi', cha' ná chcuna' xtañi yu nu cua ngujuii bi'. Jua'a nchcui' Moisés sa'ni la.

²⁵ Ndi'ya ngua sca quiya': Ntsu'u cati tya'a nu qui'yu tya'a ngula, tya'a quichi tyi ya. Li' ngujui clyo'o nu ngula clyo, pana yala tsa ngujuii yu, lo'o bilya caja sñi' yu. Li' ndyanu nu cuna'a bi' cuentya ji'i tya'a yu.

²⁶ Li' ngujui clyo'o nu cuna'a bi' chaca quiya'. La cui' jua'a, yala ti ngujuii chaca nu qui'yu tya'a ngula jyo'o bi'. Jua'a ngua ji'i ca ta'a ngu' qui'yu tya'a ngula jyo'o bi'.

²⁷ Ca su ndye, li' ngujuii nu cuna'a bi'.

²⁸ Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya' ni, ¿ñi'ya nu laca clyo'o ca nu cuna'a bi', cha' ca ta'a cati tya'a nu tya'a ngula ngu' ngujui clyo'o ngu' lo'o?

²⁹ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Ná jlo ti' mā tsiya' ti, cha' ná nchca cuayá' ti' mā ji'i quityi ji'i ycui' Ndyosi; ná nchca cuayá' ti' mā cha' nchca tsa ji'i ycui' Ni cua'ni Ni cña tonu.

30 Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya', nga'aa ntsu'u cha' caja clyo'o ngu' ca bi'; tyi'í ngu' li' ñi'ya ndi'í xca ji'í ycuí' Ndyosi ca slo Ni.

31 Chañi cha' ntsu'u cha' tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya'. ¿Ha bilya chcuí' ma cha' lo quityi nu nchcuí' ycuí' Ndyosi lo'o ma? Ndi'ya nchcuí' quityi bi':

32 “Ycuí' Ndyosi Xu'na Abraham laca na',” nacui Ni, “ycuí' Ndyosi Xu'na Isaac laca na', lo'o la cui' ti ycuí' Ndyosi Xu'na Jacob laca na'”, nacui Ni. Ná nacui quityi bi' cha' na cua ngua ycuí' Ndyosi Xu'na ngu' bi'; ña'a ti tya laca ycuí' Ndyosi Xu'na ngu' bi' juani, lo'o jua'a laca ycuí' Ndyosi Xu'na lcaa ñati lu'ú.

33 Lo'o ndyuna nu quiña'a tsa ñati nu nga'a slo cha' nu nclyu'u Jesús bi', ndube tsa ti' ngu' ji'í cha' bi' li'.

Cña nu ndulo la cha' cua'ni na cuentya ji'í ycuí' Ndyosi

34 Nu lo'o ndyuna ngu' fariseo cha' cua ngua'ni Jesús ngana ji'í nu ngu' saduceo bi', li' ndyu'u ti'í lcaa ngu' fariseo bi' slo Jesús.

35 Lo'o jua'a nga'a sca ngu' fariseo nu jlo tsa ti' lcaa cha' ji'í ycuí' Ndyosi nu nguscua jyo'o Moisés. Li' nchcuane yu ji'í Jesús cha' chcuí' cuayá' yu lo'o:

36 —Mstru —nacui yu bi' ji'í Jesús—, ¿ñi'ya cha' laca nu ndulo la ji'na cha' cua'ni na, cha' nu nda ycuí' Ni lo'o jyo'o Moisés sa'ni la?

37 Li' nguxacui Jesús cha' ji'í yu bi':

—“Ntsu'u cha' tyucui tyiquee ma tyu'u cha' ji'í ma lo'o ycuí' Ndyosi; nu lo'o lubii ti cresiya ji'í ma,

jua'a lo'o lcaa cha' nu nda'ya hiq̄ue ma, tyu'u cha' ji'i ma lo'o Ni".

³⁸ Bi' laca cha' nu tlyu la, nu ndulo la ji'na cha' cua'ni na.

³⁹ Lo'o jua'a ntsu'u chaca cha' tlyu: "Ntsu'u cha' cua'ni tya'na ti' ma ji'i tya'a ñati ma, ñi'ya laca si ndu'ni tya'na ti' ma ji'i ycu' ca ma".

⁴⁰ Suu lcaa cha' nu nguscua jyo'o Moisés cuentya ji'i ycu' Ndyosi laca tyucuaa cha' bi', lo'o jua'a suu lcaa cha' nu nchcui' ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycu' Ndyosi nu ngua sa'ni laca cha' bi'.

Nchcuane Jesús ji'i ngu' cuentya ji'i Cristo

⁴¹ Laja lo'o tya ndyu'u ti'i lcaa ngu' fariseo bi' su ndu Jesús, li' nchcuane yu sca cha' ji'i ngu':

⁴² —¿Ñi'ya nti' cu'ma cuentya ji'i Cristo nu ntsu'u cha' caa? —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. ¿Tilaca ngua jyo'o cusu' ji'i nu Cristo bi' nti' ma?

—Ñati tya'a ji'i jyo'o rey David caca nu bi' —nacui ngu' ji'i.

⁴³ Li' nchcuane Jesús ji'i ngu' bi' chaca quiya':

—¿Ñi'ya ndyu'u ta cha' re nti' cu'ma, cha' cua nchcui' jyo'o David cha' Xu'na yu laca nu Cristo bi'? Cua ngulu'u Xty'i' ycu' Ndyosi cha' bi' ji'i David, bi' cha' nchcui' yu ndi'ya:

⁴⁴ Ycu' Ndyosi nu laca Xu'na na nacui ji'i Cristo nu Xu'na na' ndi'ya:

“Tyucua nu'u nde la'a tsu' cui' 'na, ña'a cuayá' nu cua'ni tye na' cha' ji'i lcaa tya'a cusuu jinu'u, cha' caca nu'u loo ji'i lcaa ca cha'”, nacui Ni ji'i Cristo.

45 Xu'na na', nchcui' jyo'o David ji'i Cristo. ¿Ñi'ya caca chcui' na cha' ñati tya'a ji'i jyo'o David bi' laca Cristo lacua?

46 Ná ntsu'u ni sca ñati ca bi' nu ngua ji'i xacui cha' ji'i Jesús li'. Lo'o jua'a xa' la tsá nde loo la nga'aa nchcuane ngu' cha' ji'i yu tsiya' ti, cha' ntsii ngu' ji'i, ñi'ya nu xacui Jesús cha' ji'i ngu'.

23

Ngusta Jesús qui'ya ji'i ngu' fariseo lo'o jua'a ji'i mstru cha' jo'ó bi'

1 Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o nu quiña'a tsa ñati nu ndi'i slo yu, jua'a lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

2 —Nu ngu' fariseo bi', lo'o mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa ni, jlo ti' ngu' bi' lcaa cha' ñi'ya nu nguscua jyo'o Moisés lo quityi.

3 Bi' cha' tso'o cua'a jyaca ma ji'i cha' nu nclu'u ngu' bi' ji'i ma, tso'o taquiya' ma ji'i cha' nu nclu'u ngu' bi'; pana ná cua'ni ma ñi'ya nu ndu'ni ti ngu' bi'. Tso'o ti nclu'u ngu' cha' jo'ó bi', pana ná ndaquiya' ycui' ca ngu' cha' bi'.

4 Lo'o jua'a nu ngu' fariseo bi' ni, nclyo ngu' cña ji'i tya'a ngu' cha' tonu tsa yu'ba qui'ya ngu'; ti'i tsa yu'ba nsta ngu' bi' scu ñati, pana ycui' ca ngu' ni, ná sicua ngu' yu'ba bi' tsiya' ti.

5 Lcaa cha' nu ndu'ni nu ngu' bi' ni, ndu'ni ngu' ji'i cha' ña'a ti ñati ji'i ngu'; bi' cha' ndyaaca' juata su nscua cha' ji'i ycui' Ndyosi hique ngu', lo'o jua'a scu ngu', cha' nti' ngu' cha' chcui' ñati ji'i ngu' cha' tacati tsa ndu'ni ngu'. Lo'o jua'a nchcu' ngu' bi' payu nu tonu tsa lsu ndacui lo cha' ña'a ñati ji'i.

6 Nu lo'o ndya'a ngu' bi' sca ta'a, li' ndyaca'a ngu' su tso'o la ña'a nti' ngu'; cuati jua'a ne' laa, la cui' ti su tso'o la ña'a nti' ngu', ca bi' ntucua ngu' bi'.

7 La cui' jua'a, si tyacua tya'a ñati lo'o ngu' bi' nde calle, lo'o chcuí' ñati bi' lo'o ngu', na cua'ni chi ñati loo nti' ngu' fariseo bi'; jua'a cua nti' ngu' cha' ñacuí ñati ji'i, cha' mstru laca ngu'. Jua'a nti' ngu' bi'.

8 'Pana cu'ma ni, ná tso'o si ñacuí ngu' ji'i ma cha' mstru laca ma; tso'o la si sca ti cha' ntsu'u tyiquee ma lo'o tya'a ma, cha' sca ti mstru ntsu'u ji'i ma, bi' laca Cristo.

9 Lo'o jua'a ná nga'a cha' ñacuí ma cha' sti ma laca sca ñati chalyuu ti, cha' sca ti ycui' Ndyosi nu ntucua nde cua, bi' laca Sti ma.

10 Lo'o jua'a ná ta ma chacuayá' ji'i ñati cha' chcuí' ngu' ji'i ma cha' xu'na ngu' laca ma, cha' sca ti Cristo laca Xu'na ma nu chañi ca.

11 Nu cu'ma nu ndulo la cha' ji'i ma cuentya ji'i tya'a ma, nga'a cha' cua'ni ma cua ña'a ca cña nu culo lcaa tya'a ma ji'i ma, masi laca ma loo ji'i ngu'.

12 Ñati nu nti' cha' caca tlyu la cuentya ji'i tya'a ngu', ntsu'u cha' ca tyuju'u ti' ngu' ca tiya' la; pana ñati nu ná ndu'ni tyixi lo'o tya'a ngu', nu ná nti' tyijiloo ji'i tya'a ngu', bi' laca nu chañi cha' caca tlyu la cuentya ji'i cu'ma.

13 'iTyana tsa cu'ma ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'ma ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma! Na ndacu' ma tyucuii ji'i ngu', cha' ná caca tyatí ngu' cha' ji'i ycui' Ndyosi, cha' ná caca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ngu'. Ni ycui' ma, ná caca tyatí ma cha' bi', lo'o jua'a ná nda ma chacuayá' cha' tyatí xa' la ñati cha' bi'.

14 'iTyana tsa cu'ma ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'ma ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma! Nxlyaá ma ni'i nu ntsu'u ji'i nu cuna'a ti'i, lo'o li' tyiquee' nhcui' ma lo'o ycui' Ndyosi slo ñati cha' ña'a ti ñati ji'i ma. Ná ca cuayá' ti' xa' ñati lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ne' cresiya ji'i ma li'. Bi' cha' lye la chcube' ma ca nde loo la.

15 'iTyana tsa cu'ma ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'ma ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ma! Tyijyu' tsa ndya'a ma, masi tyucuii nde lo yuu ti, masi tyucuii nteje tacui ma tyujo'o ndya'a ma, cha' clyana ma ji'i ñati, masi sca ti ñati nu tyaja'a xtyanu ji'i nu xa' la jo'ó nu ndu'ni tlyu yu ji'i, cha' xñi yu cha' nu culu'u cu'ma ji'i yu. Li' culu'u ma ji'i yu cha' caca yu sñi' cuiñaja nu tlyu la que cu'ma, cu'ma nu ntsu'u cha' tsa ma ca bilyaa.

16 'iTyana tsa cu'ma! Na cua nti' ma culu'u ma ji'i xa' ñati; pana cuityi' ycui' ca cu'ma, cha' ná nda ma cuentya tsiya' ti. Ndi'ya nhcui' ma: “Si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i laa tonu re cha' cua'ni lyiji ngu' sca cña, ná sca cha' laca”, nacui ma. “Pana si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i na oro nu ntsu'u ne' laa cha' cua'ni ngu' cña bi', li' ntsu'u cha' cua'ni ngu' lcaa cña tsiya' ti nu cua nhcui' ngu'”, nacui ma.

17 ¡Ple tsa cu'ma, na cuityi' tsa ma! ¿Na laca nu ndulo la cha' ji'i nti' ma? ¿Ha tlyu la cha' ji'i na oro nu ntsu'u ne' laa bi'? ¿Ha tlyu la cha' ji'i laa tlyu su ntsu'u na oro bi', nti' ma? Sca ti cuayá' ndyu'u cha' bi'.

18 Lo'o jua'a chaca cha' nhcui' ma: “Si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i mesa nu ntsu'u ne' laa re, cha' cua'ni lyiji ngu' sca cña, ná sca cha' laca”, nacui ma. “Pana si cua'ni ngu' jura cuentya ji'i

msta nu nsta ngu' lo mesa bi', cha' cua'ni ngu' cña bi', li' ntsu'u cha' cua'ni ngu' lcaa cña tsiya' ti nu cua nchcui' ngu'", nacui mā.

19 ¡Chañi cha' cuityi' cu'ma! ¿Na laca nu ndulo la cha' jii, nti' mā? ¿Ha tlyu la cha' jii msta bi'? ¿Ha tlyu la cha' jii mesa su nscua msta bi', nti' mā? Sca ti cuayá' laca cha' bi';

20 bi' cha' nu lo'o cua'ni ngu' jura cuentya jii mesa bi', cha' cua'ni ngu' sca cña, stu'ba ndyu'ni ngu' jura cuentya jii na nu nscua lo mesa bi'.

21 Lo'o jua'a, si cua'ni ngu' jura cuentya jii laa tonu re, la cui' jua'a ndyu'ni ngu' jura cuentya jii ycu' Ndyosi, cha' lo'o ne' laa bi' ndya'a ycu' Ni.

22 La cui' ti cha' ni, si cua'ni ngu' jura cuentya jii sca na nu ntsu'u nde cua, la cui' jua'a ndyu'ni ngu' jura cuentya jii su tlyu ca su ntucua ycu' Ni, lo'o jua'a cuentya jii ycu' Ni li'.

23 ¡Tya'na tsa cu'ma ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'ma ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee mā! Tacati tsa ndu'ni mā lo'o ycu' Ndyosi lo'o lcaa na xca ti nu ntsu'u jii mā; si ntsu'u tii tya'a laca' tyunu' xlya jii mā ni, masi si'yu hañi, masi si'yu comino, hora ti nda mā tsaca jii ycu' Ndyosi li', masi ná ndaquiya' mā jii cha' nu ngulu'u Ni, nu ndulo la cha' jii. Cua nacui ycu' Ndyosi cha' liñi ti cua'ni cuayá' mā jii ñati, lo'o jua'a nacui Ni cha' cua'ni tya'na ti' mā jii ñati, cha' jlya tso'o ti' mā jii ycu' Ni; pana ná nduna mā cha' bi'. Ntsu'u cha' taquiya' mā jii cha' nu ndulo la bi', masi tya cua'ni mā cha' tso'o ñi'ya nu ndyu'ni ti mā nu lo'o nda mā msta sube ti bi'.

24 Nti' mā culu'u mā cha' jii ycu' Ndyosi jii xa' ñati; pana na cuityi' ycu' ca mā, cha' ndyacu'

hique mā jī' lcaa cha' liñi bi'. Ñi'ya laca si nsubii mā hitya cha' co'o mā, cha' ná co'o mā na'ni sube nu ntsu'u lo hitya bi', pana ná ndu'ni cuentya mā jī'i, si cua ntyucui' mā sca na'ni tlyu la, ñi'ya nti' sca camello.

²⁵ 'iTyana cu'mā ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'mā ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee mā! Tso'o tsa ndyaati loo mā, ndyaati chu' cuaña' mā, ñi'ya nti' ndyaati sca tasa, ndyaati sca ca'ña; pana nde ne' cresiya jī'i mā xcui' cha' cuxi ntsu'u, cha' nti' mā xlyaa mā na nu ntsu'u jī'i xa' ñati, cha' lya' ti' mā jī'i ñati.

²⁶ Na cuityi' mā, lcaa cu'mā ngu' fariseo. Cloy cua'ni lubii mā ne' cresiya jī'i ycui' ca mā, cha' tyanu lubii tyucui ña'a mā li', ñi'ya nti' ndyaati sca tasa, sca ca'ña.

²⁷ 'iTyana tsa cu'mā ngu' mstru cha' jo'ó lo'o cu'mā ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee mā! Ñi'ya sca ni'i sube nu ndu chu' cuaá nu ndu'ni ngati ngu' jī'i, tso'o tsa ña'a ni'i bi' li', la cui' jua'a laca cu'mā. Pana xcui' tyijya jyo'o ntsu'u ne' cuaá bi', xcui' na tyucu ntsu'u bi'.

²⁸ Lo'o jua'a cu'mā ni, tso'o tsa ña'a mā nde chu' mā, liñi tsa ndu'ni mā nti' ñati; pana lo'o ña'a ycui' Ndyosi ca nde ne' mā, tucua cha' ntsu'u tyiquee mā, cuxi tsa cha' nu ntsu'u ne' cresiya jī'i mā, nti' Ni.

²⁹ 'iTyana tsa cu'mā ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o jua'a cu'mā ngu' fariseo, cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee mā! Tso'o tsa ña'a ni'i sube nu ndiña mā chu' cuaá su ndyatsi' jyo'o nu cua yaa nchcui' cha' jī'i ycui' Ndyosi lo'o ñati nu ngua sa'ni la; tso'o

t̄sa ndalya' mā j̄i'j̄i ni'j̄i bi' nu ntucua chu' cuaá su ndyatsi' j̄yo'o nu tso'o t̄sa tyiquee nu ngua sa'ni la.

³⁰ “Cuxi t̄sa ngua'ni j̄yo'o cusu' j̄i'j̄i ya cua sa'ni”, nacui mā. “Si cua nguti'j̄i ya chalyuu nu ngua tyempo bi', ná lo'o cua ndyujuii ya j̄i'j̄i ngu' nu ngua tu'ba j̄i'j̄i ycu' Ndyosi bi'”, nacui mā.

³¹ J̄lo ti' mā cha' laca mā la cui' tya'a ñati' lo'o j̄yo'o cusu' j̄i'j̄i mā nu cua ndyujuii j̄i'j̄i ngu' nu ngua tu'ba j̄i'j̄i ycu' Ndyosi nu ngua sa'ni; ña'a ti cuxi tyiquee mā juani, ñi'ya nu cuxi tyiquee j̄yo'o cusu' j̄i'j̄i mā nu ngua li'.

³² Tso'o lacua. Tya cua'ni la mā cha' cuxi nu ngua'ni j̄yo'o cusu' j̄i'j̄i mā nu ngua sa'ni li'.

³³ 'Ñi'ya nti' cuaña, jua'a nti' cu'ma! Tajua' t̄sa ndyu'ni mā cha' cuxi. ¿Ha nti' mā cha' clyaá mā j̄i'j̄i ycu' Ndyosi cha' ná chcube' mā ca bilyaa? Ná taca j̄i'j̄i mā jua'a.

³⁴ Bi' cha' ta na' j̄i'j̄i ñati' 'na cha' caa ca slo mā; masi ngu' nu laca tu'ba 'na, masi ngu' nu j̄lo ti' cha' jna', masi ngu' mstru nu cuentya jna', ta na' j̄i'j̄i ngu' cha' caa ngu' ca slo mā. J̄lo ti' na' cha' tyaala t̄sa cu'ma; cujuii mā j̄i'j̄i xi ñati' bi', cujui' ca'a mā j̄i'j̄i xi xa' la ñati' bi' lo crusi, quiji'j̄i mā j̄i'j̄i xi xa' la ñati' bi' lo'o reta. Masi ne' laa j̄i'j̄i mā, cua'ni lya' t̄sa ti' mā j̄i'j̄i ngu' bi' ña'a cuayá' nu culo'o mā j̄i'j̄i ngu' bi', cha' ná tyanu ngu' bi' quichi' tyi mā tsiya' ti.

³⁵ Bi' cha' lacua, tyanu qui'ya j̄i'j̄i mā xqui'ya cha' cua ndyujuii j̄yo'o cusu' j̄i'j̄i mā j̄i'j̄i quiña'a t̄sa ñati' nu nchcui' cha' liñi tya sa'ni la, tya lo'o ngujuii Abel nu ngua tya clyo la, ña'a cuayá' nu ngujuii Zacarías sñi' Berequías. Nu j̄yo'o Zacarías ni, cua ndyujuii ngu' j̄i'j̄i yu su ndu yu ne' laa, ca su laja

cla'be to' mesa su ndyaq̄i msta, nu lo'o cua tsa ti yu ni'ḷi su tacati tsa. Stu'ba ndyu'u cha' ñi'ya laca si ycui' ca mā cua ndyujuii mā ji'ḷi jyo'o cusu' bi', cha' la cui' cha' cuxi bi' ntsu'u tyiquee mā juani.

³⁶ Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā juani, cha' bilya cajaa mā lo'o tlyu tsa cha' cuxi caca ji'ḷi cu'mā ngu' nasyu nde xqui'ya qui'ya nu ndyanu ji'ḷi mā.

Ngusi'ya tsa Jesús xqui'ya quichi Jerusalén

³⁷ 'ḷi Tya'na tsa cu'mā ngu' Jerusalén! Tucui tsa cha' ntsu'u ji'ḷi mā. Tya sa'ni la ndyujuii mā ji'ḷi ñati nu ngua'a lo ycui' Ndyosi cña ji'ḷi, masi ngujui'ḷi mā quee ji'ḷi ngu' nu laca tu'ba ji'ḷi Ni. Tyuḷ tsa quiya' ngua ti' na' cha' cua'ni tyaca'a na' ji'ḷi mā cha' nā ca cuxi ji'ḷi mā. Ñi'ya nti' sca su'u nu nxuti'ḷi ji'ḷi sñi' ne' lu'be ni', jua'a ngua ti' na' cua'ni na' lo'o mā; pana ná nda mā chacuayá' 'na tsiya' ti.

³⁸ Bi' cha' xñi'ḷi ti tyanu quichi tyi mā juani.

³⁹ Cha' liñi nchcui' na' lo'o mā juani, cha' nga'aa ña'a mā 'na ña'a cuayá' nu tyalaa tyempo lo'o chcui' mā cha' 'na: “Tso'o tsa ndyu'ni ycui' Ndyosi lo'o ñati nu lijya chacuayá' ji'ḷi ycui' nu Xu'na na”, ñacuḷi mā li'.

24

Ngulala ti cati laa tonu

¹ Lo'o li' ndu'u Jesús ne' laa tonu bi'; na cua tyaa ti, lo'o lye tsa nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ḷi yu lo'o yu cha' ji'ḷi laa tonu bi', cha' tso'o tsa ña'a lcaa ni'ḷi nu cuentya ji'ḷi laa bi'.

² Li' nguxacui Jesús cha' ji'ḷi ngu' bi':

—Ña'a tso'o mā ji'ḷi lcaa cha' nu ntsu'u ji'ḷi laa tonu re —nacui Jesús ji'ḷi ngu' bi'—. Cha' liñi

nchcui' na' lo'o mā juani, cha' tye laa re cati ña'a cuayá' ni sca quee nu ntsu'u sii' laa re, nga'aa tyanu bi' hichu' tya'a.

Cha' ti'í nu caca lo'o cua tye ti chalyuu

³ Li' ndyaa ngu' nde lo xlya ca'ya Olivos. Ca bi' ndyaca'a Jesús, lo'o li' cuaana ti nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í lo'o yu, nchcuane ngu' ji'í:

—Cuacha' nu'u ji'í cua, ¿ni jacua' caca cha' cuxi bi' ji'í laa tonu bi'? Lo'o jua'a, ¿ñi'ya caca cha' lo'o caa nu'u, nu lo'o cua tye ti chalyuu? —nacui' ngu' bi' ji'í.

⁴ Li' ngulu'u la xi Jesús ji'í ngu' bi':

—Cua'ni tii ti' mā, cui'ya mā cuentya cha' ná tucui cñilo'o ji'í mā —nacui'—.

⁵ Nde loo la caa tyuu tya'a ngu' cuiñi nu ñacui cha' cuentya jna' lijya ngu'. “Cristo laca na”, ñacui' ngu' bi' ji'í mā, lo'o jua'a cñilo'o ngu' ji'í quiña'a ñati nu jlya ti' cha' bi'.

⁶ Tyempo bi' cañi cha' nxuu tya'a ngu' nasiyu re lo'o ngu' xa' nasiyu, lo'o jua'a caja cha' ji'í mā cha' nxuu tya'a ngu' nasiyu tyijyu'. Ná cutsii mā li'. Ntsu'u cha' caca jua'a, pana tya lyiji tye chalyuu li'.

⁷ Xuu tya'a ñati sca tsu' lo'o ngu' chaca tsu', lo'o jua'a xuu tya'a ñati sca quichi tlyu lo'o ñati chaca quichi tlyu. Li' caja jbi'ña ji'í ngu', caa quicha nu xñi ji'í lcaa ngu', lo'o jua'a tyuu se'í clyacui chalyuu li'.

⁸ Pana lcaa cha' bi' caca lo'o chca nguxana ti cha' chcube' ñati chalyuu, si'i na cua ndye chalyuu li'.

⁹ Nu lo'o xana cha' cuxi bi', tejeya' ngu' ji'í mā cha' xcube' ngu' ji'í mā, hasta ña'a cuayá' nu cujuui

ngu' ji'ḷi mā, cha' ntsu'u ngu' tyucui ña'a chalyuu nu caca ti'í ti' ngu' ña'a ngu' ji'ḷi mā xqui'ya na';

10 bi' cha' tyuḷu tya'a ngu' tya'a mā caca taja ti' ngu' jna', nga'aa talo ngu' cha' xñi la ngu' cha' 'na li'. Lo'o jua'a ntsu'u ngu' tya'a mā nu cujuui cuañi' ngu' ji'ḷi tya'a mā ya' ngu' cuxi, jua'a ntsu'u ngu' tya'a mā nu caca ti'í ti' ngu' ña'a ngu' ji'ḷi xa' la ngu' tya'a mā li'.

11 La cui' jua'a tyu'u tucua quiña'a ngu' cuiñi, nu laca tu'ba ji'ḷi ycuí' Ndyosi, ñacui' ngu'. Cñilo'o ngu' bi' ji'ḷi tyuḷu tya'a mā, cu'mā nu laca mā ñati' na.

12 Quiña'a tsa cha' cuxi caca, ña'a cuayá' nu quiña'a tsa ngu' tya'a mā nga'aa cua'ni tya'na ti' ngu' ji'ḷi xa' la ngu' tya'a mā.

13 Pana ná cube ti' mā, lcaa cu'mā nu talo tyiquee mā ji'ḷi cha' cuxi bi', cua'ni lyaá na' ji'ḷi cu'mā li', ña'a cuayá' nu tye chalyuu —nacui' Jesús—.

14 Ntsu'u cha' culu'u mā cha' jna' ji'ḷi ñati, lcaa cha' tso'o nu nchcui' na', ñi'ya caca lo'o laca ycuí' Ndyosi loo ne' cresiya ji'ḷi ñati; ntsu'u cha' chcui' mā cha' bi' lo'o ñati tyucui ña'a chalyuu, cha' caca cuayá' ti' ngu' ji'ḷi cha' bi' nde lcaa nasiyu. Lo'o li' tye chalyuu.

15 'Jyo'o Daniel nu ngua tu'ba ji'ḷi ycuí' Ndyosi cua sa'ni ni, cua nchcui' yu cuentya ji'ḷi sca na nu suba' tsa, nu cua'ni ñu'u ji'ḷi lcaa na lubii. (Caca cuayá' ti' cu'mā ji'ḷi cha' bi' nu lo'o chcui' mā lo quityi re.) Nu lo'o ña'a mā cha' ndu na suba' bi' ca su tacati tsa ne' laa tonu bi' —nacui' Jesús—,

16 li' ca cuayá' ti' mā cha' tso'o la si xna lcaa mā nu ndi'ḷi mā nde loyuu su cuentya Judea, xna mā cha' tyu'u cuatsi' mā laja ca'ya.

17 Si ndu ñati que ni_i ji_i tsa bi', nga'aa ta tyempo tyatí ngu' ni_i cha' culo ngu' yu'ba nu ntsu'u ji_i ngu'; nga'a cha' ca'ya clya ngu' bi' nde lo yuu cha' xna clya ngu' li'.

18 Lo'o jua'a si ntsu'u ngu' ne' quixi', nga'aa ta tyempo ji_i ngu' cha' xtyuu ngu' tyaa ngu' nde to' tyi ngu', cha' squi'ya ngu' te' quicha' ji_i ngu'; nga'a cha' xna clya ngu' bi' li'.

19 Lo'o jua'a tya'na tsa caca ji_i nu cuna'a tana lo'o tyalaa tsá bi', tya'na tsa ngu' cuna'a nu ntsu'u cubi' cuañi' nu tya ndyati' li'.

20 Tso'o si jña mā cha' ji_i ycuí' Ndyosi cha' ná ntsu'u cha' xna mā lo'o caca tyempo tlya', cha' ná ntsu'u cha' xna mā tsá ta'a nu ndi_i cña' ngu'.

21 Tyempo lo'o lye tsa chcube' ngu' caca bi', nu lo'o ntsu'u cha' xna mā li'; bilya chcube' ñati chalyuu jua'a tya lo'o ngüiñá ycuí' Ni chalyuu hasta juani, lo'o jua'a nga'aa si'i jua'a chcube' ñati tyempo ca nde loo la.

22 Pana cua nacui ycuí' nu Xu'na na cha' xti ti tsa caca tyempo nu chcube' ngu' jua'a; si tyiquee' talo tyempo cuxi bi', nga'aa clyaá ni tsaca ñati chalyuu li'. Pana tya'na ti' ycuí' Ndyosi ña'a Ni ji_i ñati ji_i Ni, bi' cha' cua'ni Ni cha' xti ti tsá caca tyempo cuxi bi'.

23 'Nu lo'o caca tyempo bi', si ñacui ngu': “Ña'a mā ña'a, cua ndyalaa Cristo ca nde”; jua'a si ntsu'u ngu' nu hcui' ndi'ya: “Cua ndyalaa Cristo quichi jua”, ná taquiya' mā ji_i cha' cuiñi nu nhcui' ngu' bi' li',

24 cha' Cristo cuiñi caca nu bi'. Lo'o jua'a tyu'u tucua xi ngu' cuiñi nu hcui' cha' tu'ba ji_i ycuí' Ndyosi laca ycuí' ca ngu', nu cuiñi ti cua'ni cha'

tlyu cha' cube tsa ti' xa' ñati; cua'ni ngu' cuiñi bi' jua'a, cha' nti' ngu' cua'ni ngu' ngana ji'i ma, lo'o jua'a ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi ycui' Ndyosi ji'i.

²⁵ Cua ndacha' na' cha' bi' ji'i ma juani, nu tya lyiji caca cha' cuxi bi',

²⁶ cha' ná cua'a jyaca ma ji'i ngu' si ñacui ngu': "Tsa na slo Cristo. Nga'a ycui' yu ne' quixi' jua juani." Ná tsa ma lo'o ngu' li'. Ná taquiya' ma ji'i ngu' si ñacui ngu' ji'i ma: "Cuaana ti ndi'i yu ne' ni'i jua juani". Ná xñi ma cha' nu chcui' ngu' bi' tsiya' ti.

²⁷ Ñi'ya laca lo'o ndyubii xee tyi'yu tyucui ña'a nde cua, ña'a lcaa ñati ji'i li'; jua'a caca lo'o caa na' chaca quiya', la cui' na' nu cua nda Ni 'na liyyaa cha' caca na' ñati.

²⁸ Nu lo'o ntsiya sca na tyucu, hora ti tyalaa culexu slo.

Ndi'ya caca lo'o chaca quiya' caa ycui' nu cua liyya cha' caca ñati

²⁹ 'Nu lo'o cua ndye tsa nu nga'a cha' hcube' ngu', li' yala ti caca talya ña'a xee cuichaa, lo'o jua'a nga'aa tyaca' xee co' li'. Tyalú cuii lo'o cualya nu ntsu'u nde cua ca lo yuu, lo'o jua'a xquiña Ni lcaa na nu ntsu'u nde cua.

³⁰ Li' nde cua tyu'u tucua cuayá' nu sta na' nu cua nda Ni 'na liyyaa cha' caca na' ñati. Lye tsa caca xñi'i ti' lcaa ñati chalyuu nu ndi'i cua ña'a ca quichi tyi ngu', xi'ya tsa ngu' li'. Lo'o na' nu cua nda Ni 'na liyyaa cha' caca na' ñati ni, ña'a ngu' 'na cha' liyya na' laja coo nu ndubi tsa ña'a; lye xi ña'a caca li', cha' lo'o lcaa juersa 'na caa na' li'.

³¹ Nu lo'o lye cañi cui' hcua, li' culo na' cña ji'i quiña'a tsa tya'a xca 'na cha' caa xca bi', cha'

xuti'i se'i ti ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi ycu'i Ni ji'i; macala su ndi'i ngu' tyucui ña'a chalyuu tyu'u ngu' caa ngu' li'.

³² Ntsu'u sca cha' nu ca tsa'a na lo'o ña'a na yaca, masi yaca quityi, masi yaca ntsati. Nu lo'o xana tyucua sati, li' caluu laca' bi'; jlo ti' na cha' cua ngulala ti tyalaa ni tyo li'.

³³ Lo'o jua'a, lo'o ña'a ma cha' tyu'u tucua lcaa cha' nu nchcui' na' lo'o ma tsa, li' ca cuayá' ti' ma cha' cua ngulala ti tyempo lo'o tye cha' re.

³⁴ Cha' liñi chcui' na' lo'o ma juani, cha' bilya cajaa lcaa ñati nu lu'ú chalyuu juani lo'o caca cha' nu cua nchcui' na' ji'i tsa.

³⁵ Masi tye lcaa na nu ntsu'u nde cua, masi tye chalyuu re, pana ná tye tsiya' ti cha' nu nchcui' na' re, cha' xcui' cha' liñi laca cha' nu nchcui' na'.

³⁶ Pana tsa bi' ni, ni sca ñati ná jlo ti' ni tsa caca, ni hora caca bi'. Ni xca ji'i ycu'i Ndyosi ná jlo ti' ngu', ni na' nu laca nu sca ti Sñi' ycu'i Ni, ná jlo ti' na'; sca ti ycu'i Ndyosi Sti na' jlo ti' cha' bi'.

³⁷ Ñi'ya ngua lo'o nguti'i jyo'o Noé chalyuu nu ngua sa'ni, jua'a caca tsa nu caa na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati; ná ca cuayá' ti' ñati ni tsa caca bi'.

³⁸ Ñi'ya ngua tyempo ji'i Noé bi', nu lo'o bilya ca'ya tyo clyaa, jua'a caca tsa bi'. Ndi'ya ngua sa'ni: ngua'ni ngu' ta'a, ndyacu ngu', ndyi'o ngu', ngujui clyo'o ngu'; ná ntsu'u cha' ngulacua ti' ngu' tsiya' ti, ngua ti' ngu', hasta ña'a cuayá' nu ndyatí Noé bi' ne' yaca ni'i ji'i.

³⁹ Ná ngua tii ngu' hasta ña'a cuayá' nu nguxana ngua'ya tyo clyaa. Li' ndye cha' ji'i lcaa ngu' bi',

cha' ná ndaquiya' ngu' ji'i ycuí' Ndyosi. La cui' jua'a caca tsá lo'o caa na' nu cua nda Ni 'na liyyaa cha' caca na' ñati, ná ca tii ngu' ni tsá caca bi'.

⁴⁰ Nu tsá bi' ni, si nga'a tucua tya'a ñati ne' quixi' cha' cua'ni ngu' cña, li' tyaa lo'o xca ji'i ycuí' Ndyosi ji'i tsaca ngu', tyanu chaca ngu' li'.

⁴¹ jua'a tsá bi' si nga'a tucua tya'a nu cuna'a sca ni'i cha' coo ngu', li' tyaa lo'o xca ji'i ycuí' Ndyosi ji'i tsaca ngu', tyanu chaca ngu' li'.

⁴² 'Bi' cha' cua'ni tii ti' ma, cha' ná jlo ti' ma tsiya' ti ni tsá laca nu caa ycuí' nu Xu'na ma.

⁴³ Ñi'ya nti' sca xu'na ni'i si cua ngua tii yu ni hora nde talya caa sca nu cuaana to' tyi yu. Ná tyiquee' cua tii ti' tyi yu nga'a yu ni'i ji'i yu li', cha' ná ta yu chacuayá' tsiya' ti tyati' nu cuaana bi' ne' ni'i ji'i yu li'.

⁴⁴ Lo'o jua'a lcaa tsá ntsu'u cha' tii ti' tyi'i ma chalyuu, cha' ná tyiquee' tsa tsiya' ca tyu'u tucua na' caa na' nu cua nda Ni 'na liyyaa cha' caca na' ñati. ¿Ñi'ya cua'ni ma si ná ndi'i ma tii ti' ma li'?

Cui' ji'i msu tso'o lo'o msu xña'a

⁴⁵ '¿Ha ntsu'u ngu' cu'ma nu tyucui tyiquee ma ntaja'a ma cua'ni ma cña 'na? Ndi'ya cua'ni ma lacua: Sca msu nu tso'o ni, ta xu'na yu cña ji'i yu cha' caca yu loo ne' ni'i ji'i xu'na yu; culo xu'na yu cña ji'i yu cha' xacu yu ji'i lcaa ngu' nu ndi'i ni' bi'.

⁴⁶ Tso'o tsa ntsu'u tyiquee msu bi' lo'o caa xu'na yu chaca quiya', si chañi cha' ndyu'ni yu cña nu cua ngulo xu'na yu ji'i yu.

⁴⁷ Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma juani, cha' tlyu la cña ta xu'na yu ji'i msu bi' li', cha' caca yu loo ji'i lcaa cña nu ntsu'u ji'i xu'na yu bi'.

48 Pana sca msu nu xña'a ni, masi ntsu'u cña nu ngulo xu'na yu ji'i yu, ná ndube ti' yu; “Tiya' tsa cãã xu'na na'”, culacua ti' yu, bi' cha' hora ti ca'ya sca cha' cuxi hiquee yu.

49 Li' xana yu bi' cua'ni xña'a yu, cua'ni tyaala yu ji'i tya'a msu yu; tsaã yu cacu yu, tsaã yu co'o yu lo'o tya'a cu'bi ti yu li'.

50 Lo'o li' cãã xu'na msu xña'a bi' sca tsã lo'o ná tii yu bi' li', cha' ná jlo ti' msu bi' ni hora tyu'u tucua xu'na yu chaca quiya'.

51 Li' lye xcube' xu'na yu ji'i msu xña'a bi', ña'a cuayá' nu cajaa msu bi'; culo xu'na yu cña ji'i msu bi', cha' tsaã yu ca bilyaa su lye tsa nhcube' ngu', ca su nxi'ya tsa ngu', lo'o jua'a ndacu tsa la'ya ngu' cha' ñasi' ngu'. Stu'ba ti tsaã yu lo'o ngu' cuiñi nu tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu'.

25

Cuii ji'i tii tya'a nu cuna'a cuañi'

1 'Ta na' chaca cha' lo'o ma' cha' ca cuayá' ti' ma' ñi'ya caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati: Ndyaa tii tya'a nu cuna'a cuañi' ca to' tyi sca nu cuna'a nu laca cuxii ji'i ngu'; ntsu'u candil ji'i ca ta'a tii tya'a ngu', cha' jatya ngu' ji'i cutsii.

2 Tonto xi nclacua ti' ca'yu tya'a nu cuna'a bi', masi tso'o la nclacua ti' nu chaca ca'yu tya'a ngu' cuna'a bi'.

3 Nu cuna'a tonto bi' ni, lo'o candil ji'i ngu' ndya'a ngu', pana ná lo'o setye cha' tyu'u ne' candil bi', cha' tyu'u xee ji'i.

4 Lo'o nu chaca ca'yu tya'a ngu' cuna'a nu tso'o ti nclacua ti', lo'o candil ndya'a ngu', cuati lo'o caatyã setye ndya'a ngu'.

⁵ Lo'o li' tyiquee' tsa ntajatya ngu' ji'i nu cutsii bi'; ngua'ya tsa xcalá ngu', ngujua' ngu' li'.

⁶ Cla'be talya tsiya' ti nguañi ngusi'ya sca ñati: “Cua lija cutsii juani”, nacu. “Tyu'u cya ma nde liya' cha' tsa ma tyacua tya'a ma lo'o yu, cha' tyaa lo'o ma ji'i nde ni'.”

⁷ Hora ti ngue ti' lcaa ngu' cuna'a bi' li', ngusi'yu ngu' nchcubi' ntucua lo mecha ji'i candil ji'i ngu', lo'o cua su'ba ti ngu' xa' setye ne' candil bi'.

⁸ Li' ndyi'u ti' ngu' cuna'a tonto bi' ji'i setye. ¿Ma caja bi'? Li' ngüijña ngu' bi' ji'i tya'a ngu': “Ta ma xi setye ji'i cuare, cha' cua tyubi' ti candil ji'i cua”, nacu ngu' tonto bi'.

⁹ “Setye nu ntsu'u ne' caatya ji'i cua, ná tyu'u scua ji'i ca ta'a na cha' tyu'u ne' candil ji'i lcaa na”, nacu ngu' cuna'a bi'. “Tso'o la yaa cya ma ca tienda cha' cui'ya ma la xi.”

¹⁰ Laja lo'o ndyaa ngu' cuna'a tonto bi', cha' cui'ya ngu' la xi setye, li' ndyalaa cutsii. Nu ngu' cuna'a nu cua laca ngua'ni cho'o candil ji'i ngu' ni, ndyaa ngu' nde ni'i ji'i cuxii lo'o cutsii bi', cha' cacu ngu' slo; hora ti ndyacu' toni'i li'.

¹¹ Ca tiya' la xi ndyalaa ngu' cuna'a tonto bi'. “Cua ndyalaa cuare juani”, nacu ngu'. “Xaala cya toni'i cha' tyaa ya nde ni'i su ndi'i ma cua”, nacu ngu' ji'i cutsii.

¹² Li' nguxacu cutsii cha' ji'i ngu' cuna'a tonto bi': “Ná nslo na' ji'i ma tsiya' ti, ná jlo ti' na' ti ñati laca cu'ma”, nacu nu cutsii bi' ji'i ngu' li'.

¹³ Tya nhcui' la xi Jesús lo'o ngu' li':

—Bi' cha' tii ti' tyi'i ma lcaa hora, cha' ná jlo ti' ma ni tsá ni hora caa na' chaca quiya', na' nu cua

nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati.

Cuüi ji'i sna tya'a msu lo'o cñi

14 'Lo'o jua'a, ta na' chaca cha' lo'o ma, cha' ca cuayá' ti' ma ñi'ya caca lo'o laca ycui' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati: Cua tsaa ti sca nu culiya' tyijyu', bi' cha' ngusi'ya yu ji'i ca ta'a msu ji'i, cha' caa ngu' slo. Li' ngxu'tyanu xu'na ngu' xi cñi ji'i scaa msu bi', cha' cua'ni ngu' cña lo'o cñi bi' cuentya ji'i ycui' nu culiya' bi'.

15 'Nda nu cusu' ca'yu mil cñi plata ji'i msu nu yaa tya clyo, lo'o jua'a nda yu tucua mil ji'i chaca msu, lo'o jua'a nda yu sca mil ji'i chaca msu, cha' jlo ti' xu'na ngu' ñi'ya caca ji'i scaa msu bi' cua'ni cña lo'o cñi bi'. Li' ndu'u xu'na ngu', ndyaa tyijyu'.

16 Hora ti ndyaa msu nu ntsu'u ca'yu mil cñi plata ji'i, ngüi'ya yu yu'ba lo'o cñi bi'. Li' ndyujui' yu yu'ba bi', ngua'ni yu ngana ña'a cuayá' nu ngujui chaca ca'yu mil cñi plata ji'i.

17 Lo'o jua'a ngua'ni chaca msu nu ntsu'u tucua mil cñi plata ji'i, ngua'ni yu ngana ña'a cuayá' nu ngujui chaca tyucuaa mil cñi plata ji'i yu.

18 Pana nu msu nu ntsu'u sca mil ti cñi plata ji'i ni, ngulu yu sca tyuu ne' yuu, ngusu'ba cuatsi' yu cñi ji'i xu'na yu ne' yuu bi' li'.

19 'Tyiquee' ndyaa xu'na msu bi', lo'o li' ndyalaa yu to' tyi yu chaca quiya'. Li' ngusi'ya yu ji'i ca ta'a msu bi', cha' caa ngu' slo, cha' ca cuayá' ti' ycui' ni cña ngua'ni ngu' lo'o cñi ji'i.

20 Clyo ndyalaa msu nu nda xu'na ca'yu mil cñi plata ji'i. "Xu'na", nacui' msu bi', "nda nu'u ca'yu mil cñi 'na, lo'o nu juani cua ngujui la chaca ca'yu

mil cñi 'na, nu lo'o cua ngua'ni na' cña lo'o cñi bi' jinu'u".

21 "Tso'o tsa cña nu ngua'ni nu'u", nacui xu'na msu bi' ji'i. "Sca msu tso'o laca nu'u, cha' tso'o tsa ndaquiya' nu'u ji'i cha' 'na. Sca cña sube ti nda na' jinu'u tsubi', pana ta na' cña nu cua tlyu la jinu'u, cha' cua'ni nu'u nde loo la. Stu'ba ti tyi'i nu'u slo na', cha' stu'ba ti ca tso'o tyiquee nu'u lo'o na'", nacui xu'na bi' li'.

22 Lo'o li' ndyalaa chaca msu nu nda xu'na tucua mil cñi plata ji'i. "Xu'na", nacui msu bi', "nda nu'u tucua mil cñi plata 'na, lo'o nu juani cua ngujui la tya tyucuaa mil cñi 'na cha' ngua'ni na' cña lo'o cñi bi' jinu'u".

23 "Tso'o tsa cña nu ngua'ni nu'u", nacui xu'na msu bi' ji'i yu. "Sca cña sube ti nda na' jinu'u tsubi', pana ta na' chaca cña nu cua tlyu la jinu'u, cha' cua'ni nu'u nde loo la. Stu'ba ti tyi'i nu'u slo na', cha' stu'ba ti ca tso'o tyiquee nu'u lo'o na'", nacui xu'na yu li'.

24 Lo'o li' ndyalaa chaca msu nu nda xu'na sca mil cñi ji'i yu. "Xu'na", nacui msu bi', "jlo ti' na' cha' ñati tiji tsa laca nu'u, cha' ndu'ni nu'u clacua masi xa' ñati ngua'ni cña bi'; jua'a nscua' nu nchcuá' xa' ñati, bi' laca nu caja jinu'u.

25 Bi' cha' ndyutsi na', lo'o li' ndyaa na' nguxatsi na' cñi jinu'u ne' yuu. Nde laca cñi jinu'u lacua."

26 Ngua ñasi' xu'na lo'o msu bi' li'. "Sca msu xña'a laca nu'u", nacui xu'na ji'i msu bi'. "Taja tsa nu'u", nacui. "Nacui nu'u cha' jlo ti' nu'u ñi'ya nu ndu'ni na', cha' nxuti' na' ltya masi ná ndyataa na' nscua'; lo'o jua'a tyaa lo'o na' ji'i nscua' masi ná ngua'ni na' cña ji'i", nacui nu'u.

27 ¿Ni cha' ná nda nu'u cñi 'na jil̄i xa' ñat̄i lacua, cha' cua'ni ngu' cña lo'o? Li' chca'a sñi' cñi bi' jna', cha' tya nu'u jna' lo'o ndyalaa na' chaca quiya'.

28 Tso'o la xñi mā nu sca ti mil nu ntsu'u ya' yu re, ta mā jil̄i msu nu ntsu'u tii mil jil̄i juani.

29 Jua'a laca lo'o ñat̄i nu ntsu'u xi cha' jil̄i, tya ta na' quiña'a la cha' jil̄i ñat̄i bi', cha' quiña'a la cha' tso'o tyu'u jil̄i ngu' bi'; pana ñat̄i nu xixi ca cha' ntsu'u jil̄i, si ná nti' ngu' cua'ni ngu' cña lo'o, hasta xlyaa' na' nu xti ti cha' nu ntsu'u jil̄i ngu' li'.

30 Nu juani tsaa lo'o mā jil̄i msu xña'a re, cha' xcuaa mā jil̄i yu ca bilyaa, su nxi'ya tsa ngu', lo'o jua'a lye tsa ndacu la'ya ngu' cha' ñasi' ngu', cha' lye tsa nchcube' ngu' cajua."

Cua'ni cuayá' Ni jil̄i lcaa lo ñat̄i chalyuu

31 'Nu lo'o tyaa na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñat̄i, caa na' cha' caca na' loo tsiya' ti jil̄i ñat̄i. Stu'ba ti caa na' lo'o lcaa ngu' xca 'na, lo'o li' tyaca'a na' su tlyu su cua cua la xi, sca se'j su ndubi tsa ña'a laca bi'. Ca bi' cua'ni cuayá' na' jil̄i lcaa ñat̄i li'.

32 Ntsu'u cha' tyu'u ti'j se'j ti lcaa ñat̄i tsiya' ti tyucui ña'a chalyuu; ca slo ycu' na' tyu'u ti'j ngu', cha' cua'ni cuayá' na' jil̄i ngu'. Li' sa'be tya'a na' jil̄i ngu'. La cui' ñi'ya nu ndu'ni ñat̄i nu ña'asii jil̄i xlyaa', jua'a cua'ni na'; sca tsu' tyi'j ña'a latya xlyaa' jil̄i ngu', chaca tsu' tyi'j ña'a latya chivo jil̄i ngu'.

33 Jua'a cua'ni na', cha' la'a tsu' cui' 'na tyi'j ña'a tsaca tajú ñat̄i 'na, ñi'ya ndi'j xlyaa' bi'; la'a tsu' coca su tyucua na', ca bi' tyi'j lcaa ñat̄i cuxi, ñi'ya ndi'j chivo bi'.

34 Ca li' lo'o caca na' loo tsiya' ti, chcu' na' lo'o taju ñat̄i nu ndi'̄i la'a tsu' cui' 'na: “Tyaā mā ca su ntucua ycu' Ni nu laca loo, lcaa cu'mā nu tso'o tsa nti' ycu' Ndyosi Sti na' ña'ā Ni ji'̄i mā, cha' cua ngua'ni cho'o ycu' Ni su tyi'̄i mā slo Ni, tya lo'o ngüiñá Ni chalyuu.

35 Cu'mā ni, cua nguxacu mā 'na lo'o ntyute' na' nguti'̄i na' nde chalyuu; nu lo'o nguityi na' hitya, cua nda mā hitya ndyi'o na' li'; masi ná ndyuloo mā 'na, pana cua nda mā to' tyi mā cha' nguti'̄i na' li';

36 lo'o quichi' ti na' su nguta'ā na' chalyuu, cua nda mā late' ndyacu' na' li'; lo'o ngua quicha na' nde chalyuu, cua yaā na'ā mā 'na li', nguxtyucua mā 'na; lo'o nga'ā na' ne' chcuā, ná ndyuts̄i mā ndyaa mā slo na' li'.” Jua'ā ñacui' na' lo'o caca na' loo.

37 Li' xacui' ngu' nu lubii tyiquee cha' jna': “Xu'na, ¿ni jacua' na'ā ya jinu'ū cha' ntyute' nu'ū? ¿Ni jacua' nguxacu ya jinu'ū? ¿Ni jacua' nda ya hitya ndyi'o nu'ū cha' ngüityi nu'ū hitya?”

38 ¿Ni jacua' nda ya su nguti'̄i nu'ū masi ná ndyuloo ya jinu'ū? ¿Ni jacua' nda ya late' ndyacu' nu'ū lo'o nguta'ā quichi' ti nu'ū?

39 ¿Ni jacua' ndyaa na'ā ya jinu'ū lo'o ngua quicha nu'ū? ¿Ni jacua' ndyaa na'ā ya jinu'ū lo'o nga'ā nu'ū ne' chcuā? Ná jlo ti' ya, Xu'na.”

40 Lo'o li' na' nu laca na' loo tsiya' ti, chcu' na' chaca quiya' lo'o ngu' bi': “Cha' liñi nchcu' na' lo'o mā juani, cha' lo'o nguxtyucua mā ji'̄i sca ngu' tya'a na' nu ntsu'u cha' ji'̄i lo'o na', masi nguxtyucua mā ji'̄i sca ngu' ti'i ti, bi' tyempo ngua lo'o nguxtyucua mā 'na”.

41 'Lo'o li' hcui' na' lo'o taju ñati nu ndi'i la'a tsu' coca 'na: "Tyu'u mā liya', cu'mā nu ná ntsu'u su tyi'i mā slo ycu'i' Ndyosi. Yaa clya mā ca su ná tye tsiya' ti cha' ndyaqu'i quii', cha' stu'ba ti tyi'i mā lo'o nu laca xu'na cuiñaja lo'o lcaa xca ji'i, lcaa cui'i cuxi; cuentya ji'i nu cuiñaja bi' ngxu'tyu'u ycu'i' Ni quii' bi'.

42 Cu'mā ni, ná nda mā na cacu na' tsiya' ti lo'o ntyute' tsa na' nguti'i na' nde chalyuu; ná nda mā hitya co'o na' lo'o ngüityi na' hitya li';

43 ná nda mā su tyi'i na' slo mā li', cha' ná ndyuloo mā 'na; ni ná nda mā late' cacu' na' lo'o quichi' ti na' nguta'a na' li'; ná ndyaa na'a mā 'na lo'o ngua quicha na', ni ná ndyaa mā slo na' lo'o nga'a na' ne' hcua."

44 Li' xacu'i ngu' nu cuxi tyiquee cha' jna' cha' laca na' loo: "Xu'na", ñacu'i ngu' bi', "¿ni jacua' na'a ya jinu'u cha' ntyute' nu'u? Nu lo'o ngüityi nu'u hitya, nu lo'o quichi' ti nu'u nguta'a, nu lo'o quicha nu'u, nu lo'o nga'a nu'u ne' hcua, ¿ni jacua' ná ngxu'tyucua ya jinu'u? Ná jlo ti' ya cha' bi'."

45 Lo'o na' cha' laca na' loo, li' hcui' na' chaca quiya' lo'o ngu' cuxi bi': "Cha' liñi nhcui' na' lo'o mā juani, cha' ná ngxu'tyucua mā ji'i ni sca ngu' ti'i nu ntsu'u cha' ji'i lo'o na', bi' cha' nacui' na' cha' ná ngxu'tyucua mā 'na tsiya' ti".

46 Lo'o li' tyaa ngu' bi' ca bilyaa su ná tye cha' hcube' ngu'; pana ngu' nu lubii tyiquee ni, caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye tsiya' ti ji'i ngu' bi'.

26

Cuaana ti ngüiñi cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha'

xñi ngu' ji'i Jesús

¹ Lo'o cua ndye nchcui' Jesús lcaa cha' bi', li' nchcui' xi lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi':

² —Jlo ti' mā cha' tucua ti tsā lyiji cha' caca ta'a sii ji'i ta'a pascua, lo'o li' tejeya' ngu' xña'a jna' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati. Tyaa lo'o ngu' 'na cha' kujuii ngu' 'na lo crusi li'.

³ La cui' tyempo nu nchcui' Jesús, li' ndyu'u ti'i tyuu tya'a sti jo'ó nu laca loo lo'o mstru cha' jo'ó lo'o ngu' cusu' ji'i ngu' judío; ndyu'u ti'i ngu' slo Caifás nu laca xu'na lcaa sti jo'ó jua.

⁴ Li' ngua'ni stu'ba ngu' cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu' ñi'ya nu cua'ni ngu' cha' tejeya' ngu' ji'i Jesús cuaana ti, cha' kujuii ngu' ji'i.

⁵ —Pana ná tso'o tejeya' na ji'i yu tsā ta'a —nacui' ngu' bi'—. Ca ñasi' tsa lcaa ñati nu ndi'i ta'a, lo'o tlyu tsa cha' cusu' caca bi' li' —nacui' ngu' bi'.

Nda'a sca nu cuna'a setye hique Jesús

⁶ Ngua sca tsā nga'a Jesús nde quichi Betania, to' tyi Simón nu ngusñi quicha ndyatsu' cuaña' yu.

⁷ Li' ndyalaa sca nu cuna'a slo Jesús nu ndya'a lo'o ji'i sca caatya quee alabastro nu tso'o tsa ña'a; ngutsa'a caatya bi' ntsu'u setye tyixi xtyi'i nu quiña'a tsa nga'a. Li' ngusalú nu cuna'a bi' setye lo xlya hique Jesús su ntucua yu to' mesa.

⁸ Lo'o na'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu ñi'ya nu ngua'ni nu cuna'a bi', ngua ñasi' ngu' ji'i nu cuna'a bi' li'.

—¿Ni cha' ngusalú ñu'u ti nu cuna'a cua setye bi'? —nacui' ngu' bi'—.

⁹ Quiña'a tsa nga'a setye bi'. ¿Ni cha' ná ndyujui' ngu' ji'i cha' caja cñi ta ji'i ngu' ti'i? —nacui' ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi'.

¹⁰ Lo'o ngua tii Jesús cha' nu ngua'ya hique ngu' bi', nhcui' lo'o ngu' li':

—¿Ni cha' ñasi' mā ji'i nu cuna'a re? —nacui' Jesús ji'i ngu' bi' li'—. Sca cha' tso'o tsa ngua'ni nu cuna'a re lo'o na'.

¹¹ Lcaa tsā ndi'i ngu' ti'i lo'o mā nde chalyuu cha' xtyucua mā ji'i ngu', pana cua tye ti tsā nu tyi'i na' lo'o mā.

¹² Cua ngusalú nu cuna'a re setye lo na', masi tya lyiji cajaa na', cha' cua'ni cho'o tyucui ña'a na' cha' tyatsi' na'.

¹³ Cha' liñi hcui' na' lo'o mā juani, cha' lcaa su cañi cha' jna' tyucui ña'a chalyuu, ca bi' cuna ngu' lcaa cha' nu ngua'ni nu cuna'a re juani, cha' tyi'u ti' ngu' cha' tso'o tsa cña nu ngua'ni nu cuna'a re.

Ndyujui' Judas cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' nu laca loo

¹⁴ Lo'o Judas Iscariote ni, tya'a ndya'a yu lo'o nu chaca tii chaca tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús, ndu'u yu ndyaa yu slo sti jo'ó nu laca loo li'.

¹⁵ —¿Ni tsa lo cñi ta mā caya' 'na si culu'u na' tyucui' ji'i mā, cha' tsa mā tejeya' mā ji'i nu Jesús bi'? —nacui' Judas ji'i sti jo'ó bi'.

Li' nda ngu' calaa tyii tya'a cñi plata ji'i Judas bi'.

¹⁶ Lo'o li' nclyana yu ñi'ya caca xtyucua yu ji'i ngu' bi', ni jacua' caca ji'i yu cha' cuaana ti culu'u yu tyucui' ji'i ngu', cha' tsa ngu' su nga'a Jesús.

Chaca tya quiya' ndyacu Jesús sii lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi'

17 Lo'o ngua tsa clyo ji'i ta'a nu lo'o ndacu ngu' xlyá nu ná lo'o scua tiye' ndya', li' ñaa nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i slo Jesús. Ndi'ya nchcuane ngu' ji'i li':

—¿Macala nti' nu'u cha' cua'ni cho'o ya cha' cacu na s*ii* nu cuentya ji'i ta'a pascua? —nacu*i* ngu'.

18 —Tsa ma lquich*i* ca su ndi'i tya'a tso'o na' bi'. Ndi'ya chcu*i* ma lo'o: “Nacu*i* mstru ji'na cha' cua ngulala ti hora ji'i. Lo'o juani nti' ycui' nu cusu' bi' cacu s*ii* cuentya ji'i ta'a pascua ca toni'i jinu'u lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.”

19 Li' ndu'u ngu' nu ndyaca tsa'a bi' ndyaa ngu' lquich*i*, ngua'ni ngu' lcaa cña nu cua ngulo Jesús ji'i ngu'; ngua'ni cho'o ngu' lcaa na nu cua'nijo'o ji'i ngu' cha' cacu ngu' s*ii* cuentya ji'i ta'a pascua.

20 Lo'o cua ngus*ii*, li' ndyalaa Jesús ni'i bi'. Li' ndyaca'a ycui' lo'o ca ta'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i to' mesa, ndyu'ni ngu' s*ii*.

21 Laja li' nguxana nchcu*i* Jesús lo'o ngu' bi':

—Chañi cha' nchcu*i* na' lo'o ma juani, cha' ntsu'u tsaca cu'ma nde nu cuju*i* cresiya 'na ji'i ngu' xña'a.

22 Xñi'i tsa ti' ngu' ngua lo'o ndyuna ngu' cha' bi'. Li' nguxana ngu' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—¿Ha na' nu ta jinu'u ya' ngu' xña'a, Xu'na? —nacu*i* tsaca yu ji'i Jesús.

—¿Ha na'? —nacu*i* chaca yu li'.

Lo'o jua'a nacui xi xa' la ngu'.

23 Nguxacu*i* Jesús cha' ji'i ngu' li':

—Ntsu'u tsaca yu tya'a ndyacu na s*ii* juani, nu sca ti ca'ña ndyacu yu lo'o na', bi' laca nu cuju*i* cresiya 'na ji'i nu ngu' xña'a bi'.

24 Ñi'ya nu nscua lo quityi ji'ï ycuí' Ni, jua'a nga'a cha' caca 'na, na' nu cua nda Ni 'na lijyaá cha' caca na' ñati. Pana tya'na tsa ñati nu ta 'na ya' ngu' xña'a, tso'o la ngua ji'ï yu masi ná ngula yu chalyuu tsiya' ti.

25 Lo'o Judas nu ngua'ni cha' cuxi bi', lo'o yu bi' nchcuane yu ji'ï Jesús li':

—Mstru —nacuï Judas bi' ji'ï Jesús—, ¿ha na' laca nu ta jinu'u ya' ngu' xña'a?

—La cui' nu'u —nacuï Jesús ji'ï Judas li'.

26 Laja lo'o ndyacu ngu', li' ngusñi Jesús sca xlyá, ndya xlyá'be ji'ï ycuí' Ndyosi, ngusa'be ji'ï xlyá bi'. Li' nda Jesús yu'be xlyá bi' ji'ï ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ï.

—Cacu mā xlyá re, cha' ñi'ya nti' cuaña' na', jua'a nti' nu nde —nacuï Jesús ji'ï ngu' bi'.

27 Lo'o li' ngusñi Jesús sca vaso vino, ndya xlyá'be ji'ï ycuí' Ndyosi. Li' nda vaso vino bi' ji'ï ngu' nu ndyaca tsa'a ji'ï.

—Lcaa cu'mā co'o mā vino re —nacuï Jesús—,

28 cha' ñi'ya nti' tañi na', jua'a nti' nu nde. Laca bi' sca cha' nu culu'u liñi ji'ï mā cha' chaca quiya' quiñi cha' ji'ï ycuí' Ndyosi lo'o ñati chalyuu, nu lo'o tyalú tañi na' lo crusi. Jua'a cua'ni lyaá Ni ji'ï quiña'a tsa tya'a mā, nu lo'o cua'ni clyu ti' Ni ji'ï qui'ya nu ntsu'u ji'ï mā.

29 Liñi tsa cha' nu chcuí' na' lo'o mā juani, cha' nga'aa co'o na' vino juani, ña'a cuayá' nu tyalaa tsā bi' lo'o co'o na' ji'ï stu'ba ti lo'o cu'mā slo ycuí' Ndyosi Sti na', ca su ntucua ycuí' Ni nu laca loo.

Chcuí' Pedro lo'o ngu' cha' ná nslo yu ji'ï Jesús tsiya' ti

³⁰ Lo'o ndyula tu'ba ngu' sca jii ji'i ycui' Ndyosi, li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde ca'ya Olivos.

³¹ Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o ngu' bi':

—Caca tyuju'u ti' lcaa cu'ma ña'a ma 'na talya ndyi. Caca bi' ñi'ya nu nscua lo quityi ji'i ycui' Ndyosi cua sa'ni la. Ndi'ya nchcui' cha' bi': “Lo'o cujuui na' ji'i nu ña'asi ji'i xlya', li' xna lcaa xlya' bi', tyaa ni'”, nacui quityi bi'.

³² Pana ca tiya' la lo'o tyu'ú na' chaca quiya', li' nde loo la tsa'a na' nde Galilea cuentya ji'i cu'ma.

³³ Li' nchcui' Pedro lo'o:

—Ná xtyanu na' jinu'u tsiya' ti —nacui Pedro li'—. Masi ca ta'a ngu' xna ngu' jinu'u, pana na' ni, ná xna na' jinu'u.

³⁴ Li' nguxacui Jesús cha' ji'i Pedro bi':

—Cha' liñi cacha' na' jinu'u juani —nacui—, cha' nu lo'o bilya xi'ya ndye'e talya ndyi, sna quiya' chcui' nu'u cha' ná nslo nu'u 'na; jua'a ñacui nu'u ji'i ngu'.

³⁵ Li' xa' nchcui' Pedro:

—Masi ntsu'u cha' cajaa na' stu'ba ti lo'o nu'u, ná chcui' na' lo'o ñati cha' ná nslo na' jinu'u —nacui Pedro li'.

Lo'o la cui' jua'a cha' nguxacui xa' la ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús li'.

Nchcui' Jesús lo'o ycui' Ndyosi Sti yu ca Getsemani

³⁶ Lo'o li' ndyalaa Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndyati ngu' ne' sca lo'o su naa Getsemani nu nga'a ca to' quichi.

—Cua'a ma xi ndacua ti —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—, laja lo'o tsa'a ca nde la xi cha' chcui' na' lo'o ycui' Ndyosi Sti na'.

³⁷ Li' tya ndyaa la xi Jesús lo'o Pedro lo'o tyucuaa sñi' Zebedeo. Ngua'ya sca cha' nu xñi'ḷ tsa ti' Jesús xqui'ya cña tlyu nu cua tyacua ti ji'ḷ.

³⁸ Li' nchcui' Jesús lo'o nu sna tya'a ngu' bi':

—Ne' cresiya 'na ntsu'u sca cha' nu xñi'ḷ ti' na'. Nga'aa talo na' cha' xñi'ḷ tsa ti' na'. Tyanu cu'ma nde ti, pana tii ti ti' ma tyi'ḷ ma lo'o na'.

³⁹ Li' tya ndyaa la xi yu ca nde bi' la. Nde loo ti yu ndyaa stii yu lo yuu cha' xñi'ḷ tsa ti' yu. Li' nchcui' yu lo'o ycu' Ndyosi, ndi'ya nu nacui yu:

—Sti na', ¿ha ná ntsu'u xi xa' la ña'a nu cua'ni na' cña re, cha' nga'aa chcube' la na' lo'o cña tlyu re jinu'u? —nacui Jesús ji'ḷ ycu' Ndyosi Sti yu—. Pana nti' na' cua'ni na' cña nu nti' nu'u cha' cua'ni na'.

⁴⁰ Lo'o li' nxyuu yu ñaa yu su ndi'ḷ nu ca ta'a sna ngu' bi'. Laja' tsa ngu' li'. Lo'o li' nchcui' yu lo'o nu Pedro bi':

—¿Ha ná nchca talo nu'u ni sca hora ti nu tii ti ti' nu'u tyi'ḷ nu'u lo'o na'? —nacui Jesús ji'ḷ—.

⁴¹ Tii ti ti' ma tyi'ḷ ma juani lacua, cha' hcui' ma lo'o ycu' Ndyosi cha' ná tyijiloo nu cuiñaja ji'ḷ ma. Jlo ti' na' cha' tyucui tyiquee ma ntaja'a ma cua'ni ma cña re 'na, pana ná tyu'u scua juersa ji'ḷ ma, yala tsa ndyaja' ma.

⁴² Li' xa' ndyaa Jesús, nchcui' lo'o ycu' Ndyosi chaca quiya':

—Sti na' —nacui yu ji'ḷ Ni—, si ná ntsu'u xa' ña'a nu cua'ni na' cña jinu'u, tso'o la si chcube' na' lacua, cha' nti' na' cua'ni na' lcaa cña nu nti' nu'u cha' cua'ni na'.

43 Li' xa' nxytyuū yu ñaa yu slo ngu' bi'; lo'o li' na'a yu ji'i ngu' cha' laja' ngu' chaca quiya', cha' lye tsa ndyu'u xcalá ngu'.

44 Lo'o li' nguxtyanu yu ji'i ngu' bi', ndyaa yu nchcui' yu lo'o ycu' Ndyosi chaca quiya'; la cui' ti cha' nu nchcui' yu tya tsā la nchcui' yu chaca quiya'. Nu nchca sna quiya' nchcui' yu lo'o ycu' Ndyosi Sti yu.

45 Lo'o li' nguxtyuū yu ñaa yu slo ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

—¿Ha tya laja' mā? —nacui' Jesús ji'i nu ngu' bi' li'—. ¿Ha bilya tyaala' xcalá mā? Que ti' mā juani, cha' cua ndyalaa hora nu xñi ngu' cuxi 'na, na' nu cua nda Ni 'na lijyaā cha' caca na' ñati;

46 tyatū mā cha' tyaa na, cha' cua ndyalaa yu nu ta 'na ya' ngu' cuxi bi'.

Ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús preso

47 Laja lo'o nchcui' Jesús jua'a, li' ndyalaa Judas slo. La cui' tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús laca nu Judas bi'. Lo'o jua'a quiña'a tsa xa' la ñati lijya lo'o yu, nu ntsu'u maxtyi cusuū ya', nu ntsu'u yaca ya'; lijya ngu' tyaala bi' cña nu ngulo sti jo'ó nu laca loo, la cui' jua'a cña nu ngulo lcaa ngu' cusu' nu laca loo lijya ngu'.

48 Lo'o Judas ni, bi' laca nu cua ta ti ji'i Jesús ya' ngu' tyaala bi'. Cua ndacha' yu ji'i ngu' cua tsā la: “Sca ti yu nu cacu na' saca' lo'o chcuicha' na' ji'i yu, ji'i bi' xñi mā”. Jua'a nacui' yu ji'i ngu',

49 bi' cha' ndyaa Judas bi' ca su ndū Jesús cha' chcuicha' ji'i yu.

—Nde ti ndū nu'u, mstru —nacui' Judas bi' ji'i Jesús.

Li' ndyacu Judas saca' Jesús.

⁵⁰ Li' nacui Jesús ji'i Judas bi':

—Tya'a tso'o na' ngua nu'u nquicha' —nacui—. ¿Ni cña lijya nu'u ca nde juani?

Li' ntejeya' ngu' tyaala bi' ji'i Jesús, cha' tyaa lo'o ngu' ji'i.

⁵¹ Lo'o tsaca ñati nu ndya'a lo'o Jesús, hora ti ngulo yu maxtyi cusuü ji'i yu, ngujui'i yu maxtyi ji'i msu ji'i xu'na sti jo'ó; ngusi'yu cu' jyaca msu bi' li'.

⁵² Lo'o li' ngulo Jesús cña ji'i yu bi':

—Xco'o nu'u maxtyi cusuü cua hi' —nacui ji'i yu bi'—. Lcaa ngu' nu nxuü tya'a lo'o maxtyi, jua'a cajaa ngu' bi' xqui'ya maxtyi.

⁵³ ¿Ha ná jlo ti' nu'u cha' si jña na' ji'i Sti na', hora ti culo ycu'i' Ni cña cha' caa tii tyucuaa tya'a taju xca ji'i Ni, cha' xtyucua xca bi' 'na?

⁵⁴ Pana ná nti' ya jua'a. Nga'a cha' caca ñi'ya nu nscua cha' lo quityi cusu' ji'i ycu'i' Ndyosi Sti na'.

⁵⁵ Li' nchcui' Jesús lo'o nu taju ñati tyaala nu ñaa cha' xñi ngu' ji'i:

—¿Ni cha' lijya ma lo'o maxtyi cusuü lo'o yaca ntsu'u ya' ma, cha' xñi ma 'na? —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¿Ha sca nu cuaana laca na' lacua? Tyuü tsa tsá ngua'a na' ne' laa tonu ji'i ma, ngulu'u na' cha' ji'i ycu'i' Ndyosi ji'i ñati, lo'o ná ngusñi ma 'na li'.

⁵⁶ Pana ñi'ya nu nguscua ngu' nu ngua tu'ba ji'i ycu'i' Ndyosi nu ngua sa'ni, la cui' jua'a ndyu'ni ma lo'o na' juani.

Li' ndu'u lcaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ngusna ngu'.

Nu ngu' nu laca loo ji'i ngu' judío ngua'ni cuayá' ji'i Jesús

⁵⁷ Li' ndyaa lo'o ngu' tyaala bi' ji'i Jesús slo Caifás, xu'na sti jo'ó. Ni'i bi' cua ndyu'u ti'i lcaa mstru cha' jo'ó lo'o lcaa ngu' cusu' nu laca loo.

⁵⁸ Lo'o nu Pedro bi' ni, tyijyu' ti ndu'u lca'a yu chu' ngu' bi', hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa ngu' ca to' lo'o ji'i xu'na sti jo'ó bi'. Li' ndyatí Pedro ne' lo'o, stu'ba ti ngua'a yu lo'o ngu' policia, cha' nti' yu ña'a yu ñi'ya caca lo'o cua'ni tye ngu' cha' ji'i Jesús.

⁵⁹ Lo'o li' lcaa ngu' tisiya, lo'o lcaa sti jo'ó nu laca loo, lo'o lcaa ngu' cusu' bi', nclyana ngu' ñi'ya ca sta ngu' qui'ya ji'i Jesús, cha' nti' tsa ngu' cujuui ngu' ji'i. Pana ná ndu'u tucua ñati nu cujuui cuañi' ji'i yu cuentya ji'i ngu' nu laca loo bi'.

⁶⁰ Ná ngujui ñi'ya nu cua'ni ngu', masi quiña'a tsa ngu' cuiñi ndyalaa ngu' slo ngu' nu laca loo bi', cha' sta ngu' qui'ya ji'i Jesús; ná stu'ba cha' nu nchcui' nu ngu' cuiñi bi'. Su cua ndye, li' ndyalaa tucua tya'a ngu' cuiñi nu ndi'ya nchcui':

⁶¹ —Nacui nu qui'yu re: “Taca jna' cuityi na' laa tonu re ji'i ycui' Ndyosi, lo'o li' xa' cuiñá na' ji'i chaca quiya'; chu' sna tsá ti tye tya' laa 'na”, nacui Jesús jua —nacui ngu' cuiñi bi'.

⁶² Li' ndyatú xu'na sti jo'ó, nchcui' yu lo'o Jesús:

—¿Ni cha' ngusta ngu' qui'ya re jinu'u? —nacui sti jo'ó bi'—. ¿Ni cha' ná nxacui nu'u ni sca cha' ji'i ya?

⁶³ Ni sca cha' nu nchcui' sti jo'ó, ná nguxacui Jesús ji'i tsiya' ti. Li' ngulo sti jo'ó bi' cña ji'i yu:

—Chacuayá' jì'ì ycuì' Ndyosi nu lu'ú ca nclyo na' cña re jinu'u juani: Cacha' clya nu'u jì'ì cua si chañi cha' laca nu'u Cristo, nu sca ti Sñi' ycuì' Ndyosi.

⁶⁴ —La cui' laca na' —nacui Jesús li'—, ñi'ya nu nacui nu'u laca na'. Lo'o chaca cha' cacha' na' jì'ì mā juani, cha' nde loo la ña'a mā 'na nu cua nda Ni 'na lijyā cha' caca na' ñati, nu lo'o tyucua na' la'a tsu' cui' ca su ntucua ycuì' Ndyosi Sti na', nu lcaa tsiya' ti cña nchca jì'ì Ni. Li' caa na' chaca quiya' laja coo nde cua.

⁶⁵ Lo'o li' nu xu'na sti jo'ó bi' ni, ycuì' ca yu ngusaa' ste' yu cha' ñasi' tsa yu.

—Cuiñi tsa yu re, cha' suba' nchcui' yu re jì'ì ycuì' Ndyosi —nacui sti jo'ó bi' jì'ì lcaa tya'a ngu' nu laca loo li'—. Nga'aa nti' na cha' sta xa' la ñati qui'ya jì'ì yu re. Cua ndyuna na cha' suba' tonu tsa nu nchcui' yu re, nu lo'o nacui yu cha' Sñi' ycuì' Ndyosi laca yu.

⁶⁶ ¿Ñi'ya nu ntsu'u tyiquee cu'mā juani?

Hora ti nguxacui ngu' cha' jì'ì xu'na sti jo'ó bi':

—Ntsu'u cha' cajaa yu —nacui ngu' bi'.

⁶⁷ Li' ngutu'u hitya sañi' ngu' loo Jesús, ngujui' ngu' ndacu' jì'ì; jua'a ntsu'u xa' la ngu' nu ngujui' ya' saca' Jesús.

⁶⁸ Li' nacui ngu' bi':

—Nacui nu'u cha' Cristo laca nu'u nu nda Ni jì'ì lijyā chalyuu. Tso'o lacua. Cacha' liñi nu'u jì'ì ya, ¿ni naa yu nu ngujui' jinu'u, si chañi cha' tii nu'u? —nacui ngu' bi' jì'ì Jesús.

Nacui Pedro cha' ná nslo jì'ì Jesús tsiya' ti

⁶⁹ Lo'o nu Pedro bi' ni, nde liya' ti nga'a yu bi'. Li' ñaa sca nu cuna'a cua' slo yu.

—Lo'o nu'u ndya'a stu'ba ti lo'o Jesús nu ngu' Galilea jua —nacui nu cuna'a bi' ji'i Pedro.

⁷⁰ Li' cuii nguxacui Pedro cha' ji'i nu cuna'a ña'a cuayá' nu cuna lcaa ngu':

—Ná nchca cuayá' ti' na' cha' nu nchcui' nu'u —nacui Pedro ji'i.

⁷¹ Li' ndatsu' Pedro, ndyaa ndyatu cacua ti to' lo'o bi'. Lo'o li' na'a chaca nu cuna'a cua' ji'i yu, nchcui' nu cuna'a bi' lo'o ngu' nu ndu cacua ti:

—Stu'ba ti ndya'a nu qui'yu re lo'o Jesús Nazaret jua —nacui nu cuna'a bi' li'.

⁷² Chaca quiya' lye tsa nchcui' Pedro, ngua'ni yu jura li':

—Ná nslo na' ji'i nu qui'yu jua tsiya' ti —nacui Pedro ji'i ngu' bi' li'.

⁷³ Ca tiya' la xi ñaa xi xa' la ñati nu nga'a ndacua ti, nchcui' ngu' lo'o Pedro li':

—Chañi cha' tya'a ndya'a nu'u lo'o nu qui'yu jua —nacui ngu' ji'i—, cha' stu'ba ti ndañi cha' nu nchcui' nu'u lo'o cha' nu nchcui' tya'a quichi tyi yu jua.

⁷⁴ Li' chaca quiya' lye tsa nchcui' Pedro cha' xcube' ycui' Ni ji'i yu si cha' cuiñi laca nu nda yu.

—Ná nslo na' ji'i nu qui'yu jua tsiya' ti —nacui Pedro ji'i ngu'.

Hora ti ngusi'ya ndye'e li'.

⁷⁵ Lo'o li' ndyi'u ti' Pedro cha' nu nchcui' Jesús lo'o yu tya tsa la, nu lo'o ndi'ya nacui Jesús ji'i yu: “Nu lo'o bilya xi'ya ndye'e talya juani, sna quiya' chcui' nu'u lo'o ñati cha' ná nslo nu'u 'na”. Jua'a nacui Jesús tsa la, bi' cha' ndu'u Pedro ndyaa yu li'; nxi'ya tsa yu ndyaa yu cha' xñi'i tsa ti' yu li'.

27

Ndyaa lo'o ngu' ji'i Jesús slo Pilato

¹ Lo'o nguxee chaca tsá, xa' ndyu'u ti' lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o lcaa ngu' cusu' ji'i ngu' judío, cha' cua'ni stu'ba ngu' cha' lo'o tya'a ngu', ñi'ya taca cujuui ngu' bi' ji'i Jesús.

² Li' ngusca' ngu' ji'i Jesús, ndyaa lo'o ngu' ji'i slo Poncio Pilato, nu ngua gobernador romano.

Ngujui Judas

³ Lo'o nu Judas nu ndyujui' ji'i Jesús ya' ngu' xña'a bi' ni, na'a yu cha' cua cujuui ti' ngu' ji'i Jesús; ngua xña'i' ti' yu li'. Hora ti ndya yu nu calaa tyii cñi plata ji'i ngu' nu laca loo bi' chaca quiya'.

⁴—Ntsu'u qui'ya 'na —nacu' Judas bi' ji'i ngu' nu laca loo—, cha' cua ndyujui' na' ji'i sca ñati' lubii ji'i ma, cha' cujuui ma' ji'i —nacu'.

Li' nguxacu' ngu' nu laca loo bi' cha' ji'i Judas:

—¿Ha cha' ji'i cua laca cha' bi'? —nacu' ngu' nu laca loo bi'—. Si ntsu'u qui'ya jinu'u, cha' jinu'u laca bi'.

⁵ Li' ngusalú Judas cñi plata bi' lo yuu ne' laa tonu bi' su nga'a ngu' nu laca loo bi', ndu'u yu ndyaa yu. Li' ndyujui' Judas ji'i ycu' ca; ngusca' yu reta yane yu, lo'o ngusca' loo reta laja yaca nde cua; cuati nguxtyú yu ji'i ycu' ca yu nde lo yuu, ngujui yu li'.

⁶ Ngusñi sti jo'ó nu laca loo ji'i cñi bi' li'.

—¿Ñi'ya cua'ni na lacua? —nacu' sti jo'ó ji'i tya'a ngu'—. Ná ntsu'u chacuayá' quixa' cñi re lo'o msta nu cua nda ngu' ji'i ycu' Ndyosi ne' laa re, cha' cñi nu ngujui ji'i yu cha' ndyujui' yu ji'i sca ñati' laca cñi re —nacu' sti jo'ó bi'.

7 Li' ngüiñi cha' jii' ngu' lo'o tya'a ngu', cha' lo'o cñi bi' cui'ya ngu' sca lo'o jii' ngu' su ndiña ngu' quityu' nquicha', cha' caja su tyatsi' jyo'o ngu' xa' tsu' ne' lo'o bi'.

8 Bi' cha' juani ndu'ni ngu' jii' yuu bi': Ne' lo'o su ndyalú tañi ñati; jua'a naa yuu bi' jii' ngu' juani.

9 Nu jyo'o Jeremías nu ngua tu'ba jii' ycu' Ndyosi tya sa'ni la ni, cua nguscua yu sca cha' lo quityi cuentya jii' cñi plata bi', cha' nu caca nde loo la. Ndi'ya cha' nu nguscua yu: “Calaa tyii tya'a cñi plata, tsa lo cua ti cñi laca caya' nu ntsu'u lo sca ñati, nacui ngu' Israel tya'a na.

10 Li' ngusñi ngu' cñi bi', ngüi'ya ngu' sca lo'o jii' ñati nu ndiña quityu' nquicha'. La cui' cña bi' laca nu ngulo ycu' nu Xu'na na 'na”, nacui Jeremías.

Ndu Jesús slo Pilato

11 Lo'o li' ndyalaa Jesús slo nu laca gobernador bi', nchcuane yu nu laca loo bi' jii' Jesús li':

—¿Ha la cui' nu'u laca rey jii' ngu' judío? —nacui yu nu laca loo bi' jii' Jesús.

—La cui' laca na' —nacui Jesús jii' li'—, la cui' ñi'ya nu nacui nu'u laca na'.

12 Lo'o li' nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' bi', ngusta ngu' qui'ya jii' Jesús; pana ni sca cha' ná nguxacui Jesús jii' ngu' bi'.

13 Li' xa' nhcui' Pilato lo'o Jesús:

—¿Ha ná nduna nu'u cha' cuxi nu nhcui' ngu' jinu'u? —nacui nu laca loo bi' jii' Jesús.

14 Pana ná nguxacui Jesús cha' jii' ngu' tsiya' ti; ni sca cha' ná nhcui', bi' cha' ndube tsa ti' nu Pilato bi' ña'a yu jii'.

Ngulo Pilato cña cha' cujuui ngu' jii' Jesús

15 Lcaa yija lo'o ndyaca tsa ta'a bi' ndu'ni lyaá nu laca gobernador ji'i sca ti preso, la cui' preso nu ndijña ngu' judío ji'i.

16 La cui' tyempo bi', ntsu'u sca nu qui'yu nu naa Barrabás ne' chcuá, sca ñati nu ntsu'u tsa qui'ya ji'i ngua yu bi'.

17 Lo'o jua'a ngua cha' quiña'a tsa ngu' judío ndyu'u ti'i ngu' to' ni'i ji'i gobierno, li' nchcuane Pilato bi' ji'i ngu':

—¿Ti ji'i nti' ma cha' cua'ni lyaá na' ji'i juani? ¿Ha tso'o clyaá Barrabás, o tso'o la clyaá Jesús nu ndu'ni ma Cristo ji'i? —nacui Pilato ji'i ngu'.

18 Jlo ti' nu Pilato bi', cha' liye' tsa ti' ngu' nu laca loo bi' ña'a ngu' ji'i Jesús, bi' cha' cua ngusu'ba ngu' ji'i ne' chcuá.

19 Tya nga'a lcaa ñati bi' slo Pilato, lo'o jua'a tya ntucua ycu' yu lo yaca xlya cña su ndu'ni cuayá yu ji'i ñati. Li' ndyalaa sca msu slo yu, yaá lo'o sca cha' nu cua nchcui' clyo'o Pilato bi': “Ná sca cha' cua'ni nu'u lo'o nu qui'yu nu lubii tyiquee jua”, nacui nu cuna'a bi' ji'i Pilato. “Lye tsa ngua ti' na' tyucui talya cuentya ji'i yu bi'. Cua nchcui' tsa xcalá na' xqui'ya yu bi'.”

20 Pana nu ngu' sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' bi', cua nchcui' tsa ngu' bi' lo'o nu quiña'a tsa ñati bi', cha' jña ngu' chacuayá ji'i Pilato cha' culaá yu ji'i Barrabás nu ntsu'u ne' chcuá bi', cha' li' cujuui Pilato ji'i Jesús.

21 Li' xa' nchcuane gobernador bi' ji'i ngu' chaca quiya':

—¿Ti ji'i cua'ni lyaá na' lacua? —nacui nu Pilato bi'.

—Ji'i Barrabás —nacui ngu' quiña'a li'.

22 —¿Na laca cua'ni na' lo'o Jesús nu ndu'ni ma Cristo ji'i laca? —nacui Pilato li'.

—Cujui'i ca'a ma ji'i lo crusi —nacui ngu' li'.

23 —¿Ni cha' laca nti' ma cha' cujuui na' ji'i yu re? —nacui Pilato bi' li'—. ¿Ni qui'ya ntsu'u ji'i'?

Cuii tsa nxi'ya lo'o ngu' ji'i li':

—Cujui'i ca'a ma ji'i lo crusi —nacui ngu'.

24 Li' na'a Pilato cha' tyaala tsa ndi'i loo ngu', cha' ñasi' tsa ngu'; jua'a ná ntaja'a ngu' cuna ngu' cha' nu nchcui' yu lo'o ngu' tsiya' ti. Bi' cha' ngulo yu cña cha' caa lo'o msu ji'i sca tsi'yu ntsu'u hitya. Li' ndyaati ya' yu slo lcaa ñati.

—Lubii tyanu ya' na', cha' si'i cha' jna' cajaa yu nu lubii tyiquee re —nacui Pilato ji'i ngu'—, cha' ji'i cu'ma laca cha' bi'.

25 —Tso'o —nacui nu ngu' quiña'a bi'—, tyanu qui'ya hichu' ya, lcaa ya lo'o sñi' ya; pana ntsu'u cha' cajaa yu re.

26 Li' ngua'ni lyaá Pilato ji'i nu Barrabás bi', cuati ngujui'i ngu' ji'i Jesús lo'o reta. Li' ngulo nu Pilato bi' cña ji'i ngu' sendaru cha' tsa lo'o ngu' ji'i Jesús cha' cujuui'i ca'a ngu' ji'i lo crusi.

27 Lo'o li' ntejeya' ngu' sendaru nu ndu cua slo gobernador bi' ji'i Jesús, ndyaa lo'o ngu' ji'i nde ne' ni'i ji'i gobierno; ndacha' ngu' ji'i lcaa tya'a sendaru nu ndi'i ni'i bi', cha' tyu'u ti'i ngu' su ndu Jesús.

28 Li' ngulo ngu' ste' Jesús, nguxacu' ngu' ji'i lo'o sca late' nga'a ña'a.

29 Li' ngüixi' ngu' lti quiche' chu' tya'a cha' caca sca sne'; ngusta ngu' sne' bi' hiqye Jesús, jua'a ngusta ngu' sca yaca quii ya' tsu' cui' ji'i yu. Li'

ndyatü sti' ngu' slo Jesús. Ngua ti' ngu' xtyí lo'o ngu' jì'i, bi' cha' ngua'ni ngu' lcaa cha' bi', ñi'ya si laca yu sca rey nde chalyuu.

—Ndyu'ni tlyu ya jinu'u cha' laca nu'u rey jì'i ngu' judío —nacuì ngu' sendaru jì'i Jesús li'.

³⁰ Li' ndu'u hitya sañi' ngu' loo Jesús; ngusñi ngu' yaca quii bi', ngujui'i ngu' hique Jesús lo'o yaca quii bi' li'.

³¹ Lo'o ndye ngustí lo'o ngu' jì'i yu, li' ngulo ngu' late' nga'a bi', nguxacu' ngu' ste' ycuì yu chaca quiya'. Li' ndu'u ngu' sendaru bi', ndyaa lo'o ngu' jì'i yu to' quichì cha' cujuì ca'a ngu' jì'i ca lo crusi.

Ngujui'i ca'a ngu' jì'i Jesús lo crusi

³² Tyucuii su ndyaa ngu', li' ndyacia tya'a ngu' lo'o sca nu qui'yu nu naa Simón; ngu' Cirene laca yu bi'. Lo'o li' ngulo sendaru cña jì'i nu Simón bi', cha' qui'ya yu crusi bi' cuentya jì'i Jesús.

³³ Lo'o li' ndyalaa ngu' lo sca cuati nu naa Gólgota (Gólgota nti' ñacuì cha'cña jì'na: ca'ya su nscua tyijya hique jyo'o).

³⁴ Li' nda ngu' vino nguixa' lo'o sca taná clyaa' cha' co'o Jesús; pana lo'o cua ndyi'o cuayá' xi ca ti, li' nga'aa ntaja'a yu co'o yu jì'i vino bi' tsiya' ti.

³⁵ Lo'o ngujui'i ca'a ngu' jì'i yu lo crusi lo'o clavo, li' ngüijya sendaru bi' lo'o tya'a ngu' cha' cua'ni ngana ngu' jì'i tya'a ngu', cha' tacha ste' Jesús jì'i ngu'. La cui' cha' bi' nguscua jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jì'i ycuì Ndyosi nu ngua sa'ni; ndi'ya nacui quityi bi': “Ndacha ngu' ste' na' jì'i tya'a ngu' lo'o ngüijya ti ngu’”.

³⁶ Nga'a ngu' bi' cua quiya' crusi.

37 Cua ngusta ngu' letra hique crusi nu nchcui' ni qui'ya ntsu'u ji'i Jesús: “Nu nde laca Jesús, rey ji'i ngu' judío”, nacui letra bi'.

38 Lo'o la cui' tsá bi' ngujui'i ca'a ngu' ji'i tucua tya'a ngu' cuaana lo xa' la crusi tya'a ndu Jesús; tsaca yu nga'a la'a tsu' cui' ji'i Jesús, lo'o chaca yu nga'a la'a tsu' coca ji'i.

39 Lo'o jua'a ntsu'u tsa ñati nu nteje tacui su ndu crusi bi', nxyí lo'o ngu' bi' ji'i Jesús.

40 —Nu'u laca nu cuityi ji'i laa tonu bi' nacui nu'u, lo'o li' nacui nu'u cha' cuiña nu'u ji'i chaca quiya' chu' sna tsá ti, ngua ti' nu'u. Cua'ni lyaá nu'u ji'i ycui' ca lacua —nacui ngu' bi' ji'i Jesús—. Si chañi cha' nu sca ti Sñi' ycui' Ndyosi laca nu'u, cua'ya clya nu'u lo crusi cua juani —nacui ngu'.

41 Lo'o nu ngu' sti jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu' ji'i ngu' judío, ndya'a ngu' ndyaa na'a ngu' ca su nga'a Jesús lo crusi, cha' nxyí lo'o ngu' bi' ji'i yu li'.

42 —Ngua'ni lyaá yu ji'i xa' ñati, pana ji'i ycui' ca yu ná nchca ji'i yu cua'ni lyaá yu —nacui ngu' nu laca loo bi'—. Rey ji'i ngu' Israel laca yu, nacui yu. Tso'o la si ca'ya yu lo crusi cua juani, jlya ti' na ji'i yu li' —nacui ngu' bi' ji'i tya'a ngu'—.

43 Ndu ti' yu ji'i ycui' Ndyosi cha' xtyucua Ni ji'i yu, nacui yu. Tso'o la si cua'ni lyaá ycui' Ndyosi ji'i yu juani, si chañi cha' tyaca'a yu ji'i Ni; “Sñi' ycui' Ndyosi laca na'”, ndu'ni yu re.

44 Lo'o jua'a nu ngu' cuaana nu tya'a ngujui'i ca'a ngu' ji'i lo crusi, lo'o ngu' bi' nxyí lo'o ngu' ji'i Jesús.

Ngujui Jesús

45 Lo'o li' ngua talya chalyuu chu' sna hora; nde hora nguxana cha' bi', hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa hora cua sna nde ngusii.

46 Lo'o la cui' hora cua sna nde ngusii bi', cuii tsa ngusi'ya Jesús:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —nacui. Ndi'ya nti' ñacui cha' cha'cña ji'na: Ndyosi Sti na', Ndyosi Sti na', ¿ni cha' laca cha' ngulaya' nu'u 'na?

47 Lo'o ndyuna xi ngu' nu ndu cacua ti cha' bi', li' nhcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—Nxi'ya yu re ji'i jyo'o Elías —nacui ngu' bi'.

48 Hora ti ngusna tsaca ngu' bi' ndyaa qui'ya yu sca quiche, ngüicha' yu ji'i lo'o hitya tiye'. Li' ngusca' ji'i lo sca yaca cha' tyalaa su ntucua tu'ba Jesús cha' co'o yu.

49 Lo'o xi xa' la ñati nacui ji'i:

—Jatya na si caa jyo'o Elías cha' cua'ni lyaá ji'i yu —nacui ngu' bi'.

50 Lo'o li' chaca tya quiya' cuii tsa ngusi'ya Jesús; li' ngutu'u cresiya ji'i yu, ngujuii yu.

51 La cui' hora bi' ngutaa' late' tlyu nu ndacui ndyacu' sa cla'be ne' laa tonu. Ca cua ngutu'u ngutaa' late' bi'; tsa cu' ti ngutaa', hasta ña'a cuayá' nu ndyalaa ca lo yuu. Lo'o li' lye tsa ngulacui chalyuu ña'a cuayá' nu ngula'a quee tonu,

52 ña'a cuayá' nu ndyaala cuaá su nguatsi' jyo'o. Li' tyuu tya'a ngu' jyo'o nu ntsu'u cha' ji'i ngu' lo'o ycui' Ndyosi nu ngua sa'ni la, ndyu'ú jyo'o bi' chaca quiya'.

53 Ca tiya' la lo'o cua ndyu'ú ycui' Jesús chaca quiya', li' ndu'u ngu' nu ngua jyo'o bi' ne' cuaá, ndyaa ngu' bi' nde quichi Jerusalén, quichi nu

tacati tsa cuentya jii' ycui' Ndyosi. Lo'o li' tyuu tya'a ñati na'a jii' ngu' bi', cha' cua ndyu'ú ngu' bi' chaca quiya'.

⁵⁴ Lo'o nu sendaru nu nga'a cua jii' Jesús bi', lo'o nu capitán jii' sendaru bi', ngulacua tsa ti' ngu' bi' li'; tlyu tsa cha' ndyutsii ti' ngujui jii' ngu' bi' lo'o na'a ngu' ñi'ya ngua cha' bi', ñi'ya ngua lo'o ngulacui chalyuu.

—Chañi tsa cha' Sñi' ycui' Ndyosi laca jyo'o re —nacu' nu ngu' sendaru bi'.

⁵⁵ Laja li', tyijyu' ti xi ndu tyuu tya'a ngu' cuna'a nu ndu'u nde Galilea; tya'a nguta'a ngu' lo'o Jesús, nguxtyucua ngu' bi' jii' yu. Ndu ti nu ngu' cuna'a bi', na'a ngu' jii' crusi su nga'a Jesús;

⁵⁶ lo'o María Magdalena, lo'o María xtya'a Jacobo xtya'a José, lo'o jua'a xtya'a sñi' Zebedeo, na'a ngu' bi' ñi'ya ngua jii' Jesús.

Nguatsi' jyo'o Jesús

⁵⁷ Lo'o cua ngusii la xi ñaa sca nu culiya', sca ngu' quichi Arimatea laca yu nu naa José. Lo'o nu José bi' ngua tsa'a yu jii' Jesús.

⁵⁸ Tya tsá la cua ndyaa yu slo Pilato, ngüijña yu chacuayá' cha' tsaa lo'o yu jii' jyo'o Jesús cha' tyatsi'. Li' nda Pilato chacuayá' jii' yu, ngulo Pilato cña jii' ngu' sendaru cha' tya ngu' jyo'o bi' jii' José.

⁵⁹ Li' ngüixii yu José bi' sca tasá lubii hichu' jyo'o bi', ndyaa lo'o yu jii' jyo'o cha' tyatsi'.

⁶⁰ Nguxatsi' yu jii' jyo'o bi' ne' sca tyuquee nu cua ngulu ca ti ngu' sii' cua'a, cha' caca cuaá su tyatsi' ycui' José nquicha'. Ndacu' José bi' to' cuaá lo'o sca quee tonu, ndu'u yu ndyaa yu li'.

61 Lo'o jua'a nga'a María Magdalena lo'o nu chaca María, nga'a ngu' cacua ti to' cuaá bi'.

Ndu ngu' cua to' cuaá su ndyatsi' jyo'o Jesús

62 Ca chaca tsá lo'o cua ndye ngua'ni yala ngu' cña ji'ngu', cha' cua tyalaa ti tsá ta'a nu ntsu'u cha' tyi' cña' ngu', li' lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' fariseo bi' ndyu'u ti' ngu' slo Pilato.

63 Nhcui' ngu' lo'o li':

—Cusu' —nacui' ngu' ji' nu Pilato bi'—, ntsu'u ti' ya ji' cha' nu cua nhcui' nu cuiñi bi' lo'o tya lu'ú yu: “Tyu'u scua sna tsá, li' tyu'ú na' chaca quiya'”, nacui' yu.

64 Bi' cha' tso'o la si culo nu'u cña cha' tyi' ngu' cua to' cuaá bi' sna tsá, cha' ná ta ngu' chacuayá' ji' ngu' nu ngua tsa'a ji' yu, cha' ná tsaa ngu' bi' cuaana ngu' ji' jyo'o bi'. Ná caja ñi'ya nu chcui' ngu' cha' cua ndyu'ú jyo'o bi' chaca quiya' li'. Cua ngusñi ngu' cha' cuiñi nu nhcui' jyo'o bi' tya tsubi' la; lo'o juani si jlya ti' ñati cha' ndyu'ú jyo'o bi', tlyu la cha' cuiñi caca si xñi ngu' cha' bi'.

65 Li' nguxacui' Pilato cha' ji' ngu' nu laca loo bi':

—Ndu ngu' sendaru cuentya ji' mā —nacui' Pilato—. Yaa clya mā lo'o ngu' sendaru bi', cha' tacu' tso'o mā to' cuaá bi' ñi'ya nu nti' ycui' cu'mā.

66 Li' ndu'u ngu' nu laca loo bi', ndyaa ngu' lo'o sca taju sendaru ji' ngu', ndacu' tachaa ngu' to' cuaá bi' lo'o sca lo nguiña' tacalya nu ntsu'u sello ji', cha' ná cala' ngu' tsiya' ti quee tonu nu ndyacu' to' cuaá bi'. Li' nguxtyanu ngu' ji' taju sendaru bi' cajua, cha' tyi' ngu' cua to' cuaá bi'.

28

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

¹ Nu lo'o cua ndye ts̄a nu ndi'̄i cña' ngu', cua quixee ti ts̄a clyo ji'̄i semana, li' ndyaa María Magdalena lo'o nu chaca María bi', cha' nti' ngu' ña'a' ngu' su nguatsi' jyo'o Jesús.

² Li' ngulacui tsa chalyuu, cha' ngua'ya sca xca ji'̄i ycui' nu Xu'na na nu ntsu'u nde cua, ngua'ya lo yuu ca to' cuaá bi'. Li' nguxasu ji'̄i quee tonu nu nscua to' cuaá, ndyaa tucua yu chu' quee bi'.

³ Ñi'ya ndubi xee tyi'yu, jua'a' ña'a' loo xca bi', lo'o jua'a' ngati' tsa ste' yu ñi'ya nu ngati' tlya'.

⁴ Lo'o na'a' ngu' sendaru ji'̄i xca bi', ndyutsii tsa ngu' li', ña'a' cuayá' nu nclyú ngu' lo yuu ñi'ya laca si na cua ngujuii ngu'.

⁵ Li' nchcui' xca bi' lo'o nu ngu' cuna'a' bi':

—Ná cutsii mā —nacui ji'̄i ngu' cuna'a' bi'—. Jlo ti' na' cha' nclyana mā ji'̄i Jesús nu ngujuii lo crusi.

⁶ Nga'aa ntsiya yu bi' ca nde cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya', ñi'ya nu nacui ycui' yu ji'̄i mā tya tsubi' la. Cuaa mā, caa mā ña'a' mā ca su ngustii jyo'o yu.

⁷ Li' yaa clyā mā cacha' mā ji'̄i nu ngu' nu ndyaca tsa'a' ji'̄i yu bi', cha' nga'aa ntsiya jyo'o bi' ne' cuaá re, cha' cua ndyu'ú yu chaca quiya'; cua tsa' ti ycui' yu nde Galilea nde loo la ji'̄i cu'mā, ca bi' ña'a' mā ji'̄i yu. Tsa lo cua ti cha' ntsu'u cha' cacha' ji'̄i mā —nacui xca ji'̄i nu ngu' cuna'a' bi'.

⁸ Hora ti ndu'u nu ngu' cuna'a' bi' to' cuaá bi', ndyaa ngu'. Lo'o jua'a' tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu', masi ndyutsii ngu' xi. Ngusna ngu' cha'

ndyaa ngu' cacha' ngu' ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús.

⁹ Li' ndyacua tya'a ycui' Jesús lo'o ngu' cuna'a bi', nchcui' yu lo'o ngu'. Hora ti ndyatū stī' nu ngu' cuna'a bi' slo Jesús, ngusñi ngu' quiya' yu, ngua'ni tlyu ngu' ji'i yu li'.

¹⁰ —Ná cutsii mā —nacui' Jesús ji'i ngu' bi' li'—. Yaa clya mā cacha' mā ji'i ngu' tya'a na' cha' ntsu'u cha' tsa'a na' nde Galilea; ca bi' tyacua tya'a ngu' lo'o na', ñacui' mā ji'i ngu'.

Cha' nu nchcui' sendaru lo'o ngu'

¹¹ Laja lo'o ndyaa nu ngu' cuna'a bi', ndyaa ngu' sendaru nu ndi'i cua to' cuaá bi'; lo'o ti ndyaa ngu' nde quichi, ndacha' ngu' ji'i sti jo'ó nu laca loo lcaa cha' ñi'ya nu ngua ca to' cuaá bi'.

¹² Hora ti ndyu'u ti'i lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o lcaa ngu' cusu' ji'i ngu' judío, cha' ca stu'ba cha' ji'i ngu' lo'o tya'a ngu', ñi'ya ña'a cha' nu ta ngu' lo'o lcaa ñati. Li' nda ngu' nu laca loo bi' quiña'a xi cñi ji'i ngu' sendaru bi', cha' tacu' ngu' ji'i cha' ñi'ya nu ngua.

¹³ —Ndi'ya ñacui' mā ji'i ñati: “Talya laja lo'o laja' ti ya, li' ndyalaa nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i jyo'o Jesús bi', nguaana ngu' bi' ji'i jyo'o bi'”. Jua'a cha' ta mā lo'o ñati —nacui' ngu' nu laca loo bi' ji'i ngu' sendaru—.

¹⁴ Lo'o li' si cuna ycui' gobernador nu laca loo ji'na cha' re, li' chcui' ya lo'o yu cha' ná xcube' yu ji'i mā.

Jua'a cuii nda ngu' nu laca loo bi' lo'o ngu' sendaru.

¹⁵ Li' ngusñi ngu' sendaru bi' cñi bi'; ndu'u ngu' ndyaa ngu' nchcui' ngu' lo'o ñati ñi'ya nu ntsu'u

cña jiī ngu' cha' chcu' ngu'. Bi' cha' hasta juani ña'ā tī jlya ti' ngu' judío cha' jua'ā ngua jiī jyo'o Jesús.

Nda Jesús sca cña jiī ngu' nu cua ngusubi yu jiī tya tsubi' la

¹⁶ Lo'o li' ndu'u nu tii chaca tya'a ngu' nu ndyaca tsa'ā jiī Jesús, ndyaa ngu' ca loyuu su cuentya Galilea; ndyu'u tī ngu' lo xlya ca'ya ca su nacuī Jesús cha' tyacua tya'a ngu' lo'o li'.

¹⁷ Lo'o na'ā ngu' jiī Jesús cha' yaā yu nde slo ngu', li' ngua'ni tlyu ngu' jiī yu, masi ntsu'u xi tya'ā ngu' nu bilya jlya tso'o ti' ngu' jiī.

¹⁸ Li' ñaa Jesús cacua la, nchcu' lo'o ngu':

—Cua nda ycu' Ndyosi Sti na' lcaa chacuayá' na cha' laca na' loo jiī lcaa na, masi lcaa na nu ntsu'u ca slo ycu' Ni nde cuā, masi lcaa na nu ntsu'u nde chalyuu —nacuī Jesús jiī ngu'—.

¹⁹ Yaa mā lcaa quichī nde chalyuu cha' ca tsa'ā lcaa ñatī cha' jna'. Li' tyucuatya mā jiī ngu' chacuayá' jiī ycu' Ndyosi Sti na', jua'ā chacuayá' jna' nu lacā Sñi' ycu' Ndyosi, jua'ā chacuayá' jiī Xtyi' ycu' Ndyosi.

²⁰ Culu'u mā jiī ngu' bi', cha' taquiya' ngu' lcaa cña nu cua ngulu'u na' jiī mā. Lo'o jua'ā tyi'u ti' mā cha' nu nchcu' na' lo'o mā, cha' tyī na' lo'o mā lcaa tsā hasta ña'ā cuayá' tye chalyuu.

Tsa lo cua ti cha' nacuī Jesús.

Cha' tso'o nu nchcui' ji'i Jesucristo nu xu'na na

New Testament in Chatino, Tataltepec (MX:cta:Chatino, Tataltepec)

copyright © 1981 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Chatino, Tataltepec

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Chatino, Tataltepec [cta], Mexico

Copyright Information

© 1981, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Chatino, Tataltepec

© 1981, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files
dated 29 Jan 2022

68385231-313d-5500-aff2-e6b6a207d978